

KAITSE KODU!

IR. 3/4

940

1918 $\frac{EV}{XXII}$ 1940

PÕLLUMEESTE KESKPANK

TALLINN, VABADUSE PUIESTEE Nr. 1

TELEFONID: 444-38, 444-36 ja 471-73

Aktiiva.

Äriseis 31. detsembril 1939. a.

Passiva.

Kassa, pangad ja väärtused . Kr.	1.190.173.29
Laenud „	7.806.301.24
Korrespondendid „	246.533.52
Garantii deebitorid „	331.729.38
Vallasvara „	6.251.43
Tuleva aasta kulud „	8.471.63
Muud aktivad „	34.001.59

Kr. 9.623.462.08

Äriosakapital Kr.	325.100.—
Tagavarakapital „	290.000.— Kr. 615.100.—
Hoiusummad „	4.376.466.89
Vekslite rediskont „	2.419.053.44
Võlad teistes krediitasutistes „	1.543.618.—
Korrespondendid „	125.051.70
Väljaantud garantiid „	331.729.38
Tuleva aasta tulud „	38.935.02
Muud passivad „	67.074.96
1939. a. puhaskasu „	106.432.69

Kokku Kr. 9 623.462.08

Pank võtab raha hoiule, makstes kuni 5% aastas, annab laenu ja toimetab kõiki pangatalitusi sise- ja välismaal.

J u h a t u s.

Põllumajanduse Pank

Asukoht: Tartus, Suurturg nr. 9, omas majas. Osakond Valgas.

Telefon: kodukeskjaam nr. 40-50.

Äriseis 1. jaanuaril 1940. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa ja hoiuarved Kr.	837.928.02
Väärtpaberid „	210.818.72
Väärtused „	33.770.47
Laenud „	2.613.094.79
Korrespondendid „	36.110.85
Garantii deebitorid „	54.321.50
Mitmesugused deebitorid „	35.245.—
Vallasvara „	35.038.39
Kinnisvara „	255.000.—
Kulud 1940. a. „	3.550.81
Osakond „	122.518.17
Muud aktivad „	14.062.92

Kr. 4.271.459.64

Osa- ja muud kapitalid Kr.	299.254.14
Hoiusummad „	3.004.940.01
Vekslite rediskont „	170.856.—
Võlad teistes kred.-asut. „	415.005.96
Korrespondendid „	60.437.31
Väljaantud garantiid „	54.321.50
Mitmesugused kreditorid „	35.245.—
Osakond „	122.518.17
Tulud 1940. a. „	20.857.09
Muud passivad „	65.621.27
1939. a. puhaskasu „	22.403.19

Kr. 4.271.459.64

JUHATUS.

TALLINNA MAJAOMANIKE PANK

Harju tn. 45, tel. 443-67, kodukeskjaam 478-50

Hoiusummad

Laenud

Välisraha

Teraslaekad

Elamute

Kodanliku õhukaitse varustust:

G-torbikuid

KÕ metallist kiivreid

KÕ viltpeakatteid

KÕ sanitarpaunu

KÕ esmaabipakikesi

Pootsfaake jne.

Soovitab soodsate hindadega

Sõjaväe Majandusühisus

Tallinnas, Pikk 11, Vene 5.

Tartus,

Võrus, Rakveres, Pärnus, Narvas, Viljandis

Kaitse Lodu!

Nr. 3/4

22. veebruaril 1940

XVI aastakäik

Rahnu rahvaste vahel ei kadunud,
vaen on asemile astunud.

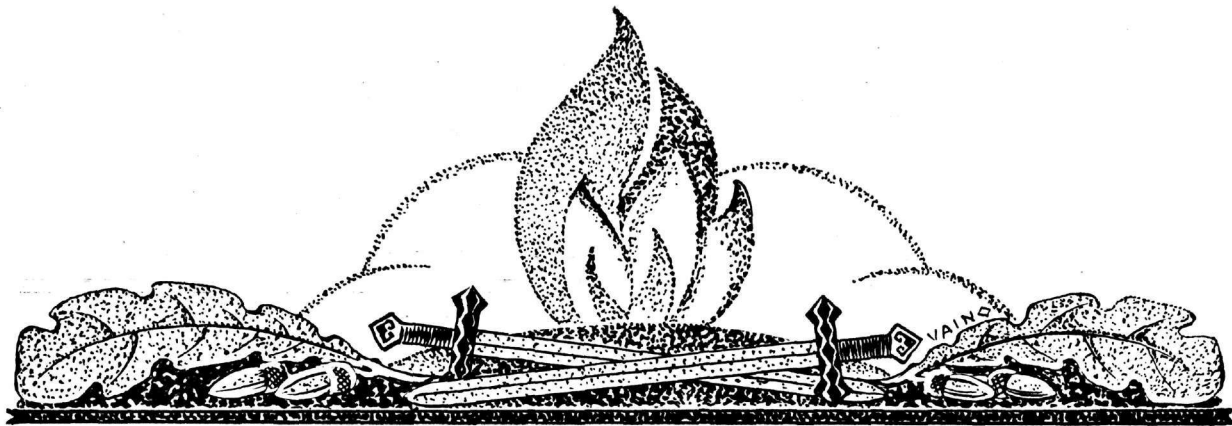
Õnne rannas tahub fashid sotsialistliku
võimudele vastu. Siis on praeguse olukorras
ka liinid on sunnitud tegeva äärmise
põhikõrgele võitlusele võitluse ja
kaitseks.

Teeme, mis võime.

Tallinn,
17. II. 40.

J. K. K. K.
Teeminister

Eesti Vabariigi 22. aastapäevaks

„Kaitse Kodu!‘le“ kirjutanud minister A. Oidermaa.

22 aastat tagasi 24. veebruaril 1918. a. täitus meie rahvas sajandeid leegitsenud soov — maa, kus eestlased elavad omale rahvale. 22 aastat oleme iseseisva rahvana teinud tööd külg-külje kõrval, igaüks küll oma erialal ja esijoones oma kodu ja perekonna hüvanguks, kuid seda kõike tervikuna kogu meie riigi ja rahva elu korraldamiseks ja ülesehitamiseks.

Selle ajaloo nii lühikese aja kestel oleme kõigil meie majanduselu ja kultuurielu aladel läbi teinud kiire ja suure arengu, et teha tasa kõik see, millest sajandeid võõra surve mõjul pidime ilma jääma.

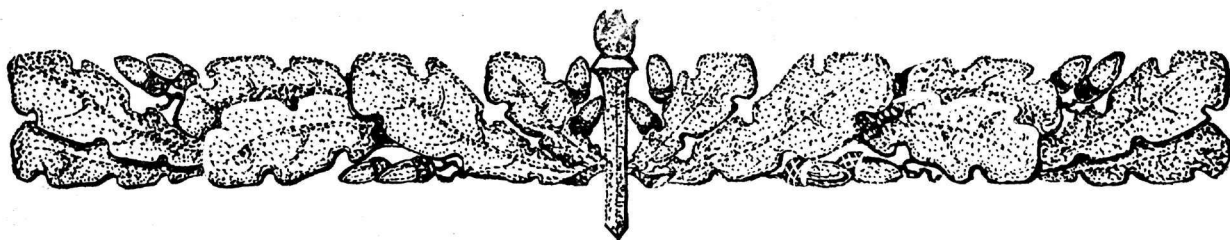
Oma igapäevases töös ja askeldustes meie ei suuda hinnata tervikuna selle suure töö saavutusi. Täna, Vabariigi 22-sel aastapäeval, lastes objektiivselt minevikku oma silmade eest mööduda ja võrreldes aegu enne iseseisvust ning tänapäeval meie võime kindlalt tunnistada, et vahe on suur mitte ainult riikliku ja poliitilise iseseisvuse alal, vaid ka kõigil teistel elualadel.

Meie oleme seotud oma kodumaaga, selle alaga, kus elame oma kaugetest esivanematest alates. Sellele emakesele maale ja nende rahvuslike sidemete alusele ehitame edasi oma riigi ja rahva elu ka edaspidi.

Kiiresti arenevad sündmused panevad iga uue päevaga meile uusi nõudmisi. Tundes ajanoõudeid ja kohanedes neile meie võime minna edasi oma teed. Mida enam meie saame teadlikuks meie vaimsetest väärtustest ja oma töö saavutustest, seda selgemaks saab rahvusteadvus, seda kindlamaks tahe rahvusriiklikuks iseolemiseks.

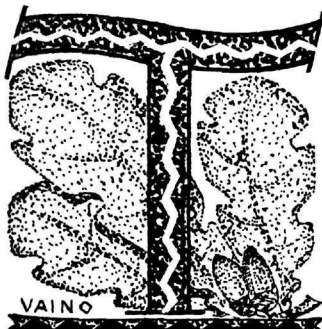
Erakordsetel aegadel loevad palju rahvaste vaimsed varasalved. Meie oma kultuur peab olema meie tugevuseks ja liitjaks neil aegadel. See rahva kultuur saab välja kasvada ainult meie rahva elu- ja vaimujõust ja areneda ning edeneda meie isamaal. Rahvusvahelistest olukordadest tingitud praegused ja tulevased raskused on meil paremini võidetavad, kui läheme neile vastu üksmeeles. Tundes meie iseseisvuse väärtust peame eriti kooskõlastama omi erinevaid huve, et mitte killustada meie ühiskonna jõude võimalike raskuste võitmisel.

A. Oidermaa.

Ühisel jõul ja meelel vastu paremale tulevikule

Mõtteid ja tagasivaateid Vabariigi 22. aastapäevaks

VAINO

ung vabaduse poole — see on iga rahva, õieti iga inimese sügavaimaks ideaaliks. See tung istub kindlalt ja sügavalt iga elujõulise inimese südames, kes on valmis kõike kandma ja igasuguseid pingutusi läbi elama, et olla peremees oma kodus, kus ta võib talitada oma äranägemise järele.

Niisama kindlalt istub see tung ka vabadustihkavate ja elujõuliste rahvaste südames. Olla vaba ja määrata ise oma saatust — see on ideaal, mille poole kõikide rahvaste peres püütakse.

Meie, eestlased, oleme kannud vabaduse iha oma südames juba muistse ajaloo koidikust peale. Eestlased on olnud kõikidel aegadel kange turjaga rahvas, kes on alistunud ainult suurele ülevõimule. Kuid ka võõra ülevõimu all elades pole eestlane silmapilgukski kaotanud tungi vabaduse järele, see on põlenud aastasadade jooksul nagu tuli tuha all, kuni ta kahekümne kahe aasta eest 24. veebruaril 1918. a. suutis lüüa suurele ja võimsale lõkkele.

Vaadates tänapäeval tagasi meie iseseisvuse võitluse ajajärgule me peame tunnistama, et iseseisvus ei langenud meile mitte iseenesest sülle, vaid see tuli saavutada suurte katsumiste aegadel, kus noor riik rasked tuleristsed pidi läbi tegema. Rohked ohvrid, mis sel puhul toodi, ei ole aga sugugi asjatult toodud, sest riiklik iseseisvus tõi määratu edu Eestile. Nagu pimedast, rõskest keldrist heledasse päikesepaistesse sattunud taim puhkes elu õitsele kõigil aladel. See oli pikki aegu tagasihoidud jõud, mis nüüd tormiliselt esile murdis ja uskumata kiiresti senise elu-olu tundmatuseeni uueks muutis. Varahommikust hilisööni hoolsat ja ruttavat tööd, see on olnud meie päevade sisu kogu omariikluse kestes. Tehtud töö ja nähtud vaev pole aga rahvast väsitanud, sest tulemused ükskõik missugusel alal on varju jätnud suurimadki raskused.

Selleks, et tõendada omariikluse aastate töö määratud tagajärjekust, pole tarvis palju arve. Igaüks, kes silma ringi viskab oma lähemasse ümbrusse, tabab kohe suuri muudatusi, mida meie iseseisva rahva usinus enesega on kaasa toonud. Nii on see igal alal ja igal pool.

Võtame kõigepealt maa a. Tuletagem meele, kui vähe kuulus sellest varem eestlastele ja kui palju võõrastele. Iseseisvus andis maa tema õigetele peremeestele tagasi. Maareform tõi Eesti ellu määratu mur-

rangu. Maareformi tulemusena loodi 56.000 uut talu ja korraldati ümber kümned tuhanded kohad. Üldiselt ulatub maareformist osasaajate arv ligemale 400.000-ni.

Kümned tuhanded eesti perekonnad said maareformiga endale iseseisvad kohad, kus võidi rõõmsalt ja vabalt töötada omaenda elu korraldamiseks.

Põllumajandus sai seetõttu nagu uut hoogu juure. Üldise edu iseloomustuseks pole muud tarvis, kui vaid mõned üksikud võrdlevad näited.

Enne iseseisvust oli meie põllupind 750.000 hektari, praegu on ta umbes 1.118.000 hektari. Enne iseseisvust oli lüpsikarja 257.000, praegu umbes 705.000. Varem saadi aastas lehma pealt piima 1336 kg, praegu 2200 kg.

Samuti nagu põllumajanduses on ka tööstuses iseseisva Eesti ajal suurt tõusu märgata. Ka siin pole tarvis palju arve otsida. Tuletagem vaid meele, et alles iseseisvuse ajal hakati meil suurejooneliselt ära kasutama ja ümber töötama meie oma maa loodusvarasid. Praegu on kümneid tuhandeid inimesi tööle, et maapõuest välja tuua põlevkivi, marmorit, fosforiiti, turvast ja veel muud.

Võib julgesti ütelda, et meie tööstuse edukus ja kindlus rajanebki peamiselt iseseisvuse ajal loodud tööstustele, kusjuures omamaised toorained on aina tähtsust juure võitmas. Nüüd, kus välismaiste toorainete saamine on raskendatud, on see iseäranis oluline.

Iseseisvus tõi suure tõusu kaasa majanduslikul alal, kuid niisama väljapaistev on see tõus ka vaimsel alal. Võtame kas või meie rahvakooli. Millistes viletsates hoonetes ja oludes pidi see nüüd kogu rahvast haarav kool vanal ajal edasi hingitsema! Nüüdseid tingimusi ei saa endistega võrrelda ja need tingimused üha paranevad: kõikjal näeb silm kerkimas uusi moodsaid koolimaju, mis on tõelisteks haridustempliteks ümbruskonnale.

Meie kõrgemad õppeasutused annavad õpetust eesti keeles ja on kättesaadavad kõikidele. Kunst, kirjandus, seltsielu on võinud areneda häiglaslike sammudega.

Kas seda kõike oleksime võinud loota siis, kui me poleks saanud vabalt ja peremeestena oma asju korraldada?

Ei, kindlasti mitte. Sadade aastate jooksul pole Eesti maa ja rahva heaks osagi sellest tehtud, mis meie ise oleme suutnud teha kahe lühikese aastakümnega.

Mida see tähendab? See tähendab seda, et kui tahame, et Eesti elu ka tulevikus edasi õitseks, siis

peame hoidma oma maa ja rahva vabadust — oma iseseisvat Eesti riiki — kui kõige kallimat varandust.

Ajad on praegu rahutud. Suur heitlus, mis on käimas Lääne-Euroopas, võib enesega kaasa haarata uusi maid ja rahvaid, ka neid, kes ise kõigest hingest sooviksid elada ja töötada rahu. Selles õhkkonnas toimus möödunud aastal Euroopas mitmeid sündmusi, millel on murranguiline tähtsus. Möödunud aasta viimased kuud tõid oma osa muudatusi ka Ida-Euroopale kaasa. Ka meie saime nendest teatud määral puudutatud. Tänu aga riigijuhtide kainusele ja ettenägelikkusele ning rahvahulkade riiklikule meelele lahenesid välispoliitilised keerdsõlmed rahulikult ja otstarbekalt. Nõukogude Liiduga sõlmitud vastastikuse abistamise leping süvendab neid heanaaberlikke vahekordi, mis oma alguse said 1920. a. Tartu rahulepinguga. Sellele järgnenud saksa vähemusrahvuse äraminek oma endisele kodumaale kõrvaldas võimaliku arusaamatuste ja sekelduste lähte meie rahva kehast.

Käimasolev sõda, eriti aga majandussõda, toob endaga kaasa suuri raskusi ka erapooletutele riikidele, kahjustades tugevasti nende kaubavahetust. Rahvusvahelised kaubateed maailmameredel tõmbuvad ikka kitsamaks. Neist suurenevaist raskusist hoolimata oli meil möödunud aasta väliskaubandusega küllalt õnnel: väljavedu Eestist ületas sisseveo 16,9 milj. krooniga.

Nõnda võime öelda, et hoolimata raskustest, mida saatus meile kaasa tõi, oleme suutnud nendega siiski üsna edukalt võidelda.

Kuid kui rahvas tänasel pidupäeval üle maa aktustele koguneb ja pilku tagasi heidab senisele tööle, siis ei tohi selle juure jääda, vaid peab püüdma selgitada ka tuleviku nõudmisi ja ülesandeid.

Aeg on nüüd niivõrd kiire, et peaaegu iga uus päev uute nõudmistega meie ette ilmub.

Rahvas saab aga oma tuleviku hoonet ehitada edukalt ainult siis, kui ta hästi tunneb seda, mida nõuab temalt aeg.

Mida nõuab siis aeg meie rahvalt käesoleval silmapilgul?

Ta ütleb kõigepealt seda, et praegu peab igäiks suhtuma oma ülesannetesse kõige tõsisemalt. Peab oma jõu kokku võtma ja tahet teritama, sest nii ollakse tugevad, ja ainult tugevad suudavad raskustest üle saada.

Milles seisab ühe väikerahva tugevus?

Väikerahva tugevus seisab **teadlikkuses oma ideaalidest, sügavale juurdunud rahvuslikus solidaarsuses või ühistundes, tugevas üksmeelses koostöös ning vaimuelu omapärasel ja jõulises arengus.**

Rahvuslikud ideaalid on meile alati olnud selged. Vabadus ja iseseisvus on olnud väärtusteks, mida meie rahvas muistse omariikluse kaduma minnes mitte ei unustanud.

20 põlve eestlasi on vabadusest kogu aeg oma sügavaimas südamepõhjas unistanud, kirglikult seda tagasi ihanud ja ka raskeimatel aegadel sellest lootusest elanud.

See oli pikkade sajandite ideaal, mis teoks sai 24. veebruaril 1918. a.

Sellest ajast peale muutus meie ideaaliks hoida seda, mis oli nii pika aja järele kätte saadud — **hoida iseseisvust ja vabadust kui silmatera.**

Iseseisvuse hoidmine on kõikide kodanikkude pühim kohus, mis peab alatiselt seisma meeles.

Edasi, Eesti ajalugu on selgesti näidanud, et kui meie jõud ei ole lahkkelidest killustatud, vaid kogu rahvas solidaarselt kannab kõiki raskusi ning üksmeelselt töötab oma eesmärkide heaks, siis tuleme toime kõigega.

Alati, kui eesti rahvas ennast kokku on võtnud, pole tal kunagi puudus tulnud kindlusest, visadusest ega riigitarkusest.

See asjaolu olgu meile suureks tagatiseks ka tuleviku suhtes.

Aeg võib meie rahvale nii mõnegi katsumise tuua, kuid neist kõigist saame kindlasti üle, kui talitame nagu ikka sellistel kordadel, s. o. **üksmeelselt, kindlalt ja targalt.**

Aitame igäiks omalt poolt kaasa, et need meie rahva õilsad iseloomujooned ka tulevikus püsima jääksid.

Kõikide muude jõudude kõrval ei tohi unustada aga ka seda osa, mis tuleviku kujundamisel on rahva tugeval ja omapärasel kultuurilisel arengul. On aeg olla juba kord nii kaugel, et me ausalt hindame kõike seda, mida oleme saavutanud oma vaimuvärskuse ning lihaste jõuga. Meie saavutused on niisugused, et võime nende üle uhked olla. Olgu sel puhul meile kinnituseks see teadmine, mida Peaminister prof. J. Uluotski ühes oma kõnes meele tuletas, et eesti rahvas ei ole noor kultuurirahvas, vaid et tema kultuur ulatub aastatuhandeid tagasi ning et võõrad ei ole siia midagi erilist juure toonud, **vaid kammitas hoidnud eesti rahva kultuuri vilgast arengut.**

Meil pole hoopiski mitte tarvis end koolutada ega moonutada võõraste vormide ja eeskujude järgi. Selle asemel hoidkem ustavalt alal **oma eestipärane meel**, oma õige eesti loomus, nii nagu see meie pikas eluvõitluses kõige õigemini välja on kujunenud.

See teeb meie rahva sisemiselt ühtlaseks ja tugevaks.

Võtame sellepärast eeloleval tööaastal endale ülesandeid ja töötame —

et süvendame oma rahvuslikku hoiakut kõikidel aladel,

et täidame suurima kohusetundega seda osa, mis igapähele meist täita on eesti rahva elus,

et püüame väsimatult koostöö ja ühtehoidmise poole meie rahva eluliste küsimuste lahendamisel.

Nüüdsel ajal on vajaline, et kogu rahvas aktiivselt kaasa aitaks valitsusele mitte ainult siseelu küsimustes, **vaid ka välispoliitika alal.** Sel viimasel alal peab rahval olema **teadlik ja õige hoiak.** Eesti välispoliitika meie riigi algusest peale on olnud rajatud kindlale erapooletusele. Tänu sellele, ei ole meil ühegi lähedase ega kauge riigiga olnud tüliküsimusi ega arusaamatusi. Oleme suutnud kõikidega arendada sõbralikke suhteid ning isegi raskemates keerdküsimustes jõudnud rahulikule lahendusele.

See erapooletu hoiak — kõikide võõraste asjade suhtes, mida me seni karmilt oleme pidanud — ei luba ka tulevikus ühtki kõrvalekaldumist.

Kogu meie rahvas peab aktiivselt kaasa aitama erapooletuse hoidmiseks ja arendamiseks.

Külm ja kaalukas mõistus olgu kogu aeg meid juh-
timas, et me tegudega, sõnadega ega tundeväljendus-
tega kuidagi ei kahjustaks oma erapooletust.

Mis puutub **majanduslikkusesse küsimustesse**, siis peab meil nii kaua, kui sõda kestab, olema suur hulk rahulikkust ja kannatlikkust või teiste sõnadega **tarvilist endadistsipliini**.

Et seda vajadust paremini mõista, vaatame veidi ringi ja selgitame, millises olukorras on meid ümbritsev välismaailm ning kuidas see mõjub meie peale.

Præguses sõjas mängib majanduslik sõda väga suurt osa. Selle viimase eesmärgiks on nii palju kui võimalik laostada vastaspoole majandust. Kuid ka erapooletute riikide kaubandusele antakse seejuures raskeid hoope.

See ongi põhjuseks, miks on karmilt läbi lõigatud paljud need majandusniidid, mis seni riike ja rahvaid tihedalt ühendasid. Mõlemapoolne blokaad miiniväljade, allveelaevade ja lennukitega teeb halastamatult oma tööd edasi. Meredel sõitmine muutub ikka hädaohtlikumaks, põhjalastud kaubalaevade ja hukkasaanud meremeeste arv kasvab jõudsalt. Ka meie Eesti kaubalaevastik ja selle tublid meeskonnad on pidanud selles hoolimatus sõjas ohvreid kandma.

Missugused on sellase olukorra tagajärjed ja millised võivad need tulevikus olla Eesti majanduselule?

Kõigepealt võib juhtuda, et meil kogu püüdmisest ja pingutusest hoolimata mitte igakord ei õnnestu küllalt saada mõnd väliskaupa ja meil sellest ajutiselt puudus võib tulla.

Teiseks võib aeg-ajalt raskendatud saada nii mõ-

negi tooraine saamine, mis omakorda ajutiselt ja osaliselt võib kitsendavalt mõjuda tööstuslikule tegevusele.

Samuti võib raskusi tulla ka meie oma kaupade saatmisega välisturgudele.

Need raskused ja võimalused on meile teada ja nende kõrvaldamiseks või nende pehmendamiseks tehakse kõik mis võimalik.

Kuid hoolimata heast tahtest ja suurtest pingutustest võib siiski nii juhtuda, et ühest või teisest asjast aeg-ajalt nappus kätte võib tulla, et töövõimalused mõnikord kitsamaks tõmbuvad, et ka mitmesuguseid muid ebamugavusi üle elada tuleb.

Võtame seda kõike teadlike kodanikena kui sõjaga kaasaskäivat paratamatust, mille vastu meie küll energiliselt võitleme, kuid mille täieline kõrvaldamine ei seisa kellegi võimuses.

Olgu selle kõige juures siiski lohutuseks see teadmine, et meie olukord on ikkagi võrratult parem kui neil rahvastel, kes sõjaraskusi üle peavad elama.

Teadagi, et niisugune olukord valitsusele rängad ülesanded peale paneb. Valitsus ongi kogu aeg teraselt valvel ja tegutseb suure energiaga.

Seni on suudetud üsna rahuldavalt ületada sõjaja raskusi. Ka tulevikus suudetakse neid võita või vähimalt nende mõju pehmendada. Selle juures oleks aga rahva teadlik ja aktiivne abi valitsusele tema raskes töös äraarvamatu tähtis. Meie inimeste külm veri ja kodanikumeel, nende loomupärane lihtsus, kokkuhoidlikkus ja praktilisus — kõik see võib praegusel ajal Eestile suuri teeneid osutada.

Need on mõtted ja küsimused, millede ees seisame tänasel iseseisvuse ja vabaduse päeval.

Tõsiselt ja julgelt vaatleme neid, teades, et nad meilt küllalt pingutusi nõuavad, kuid et ühisel jõul neist kõigist üle saame.

PERENAISED!

Töö majapidamises on manguasi, kui on käepärast

Lodix kingakreem

Sidol metalli- ja aknapuhastaja

Sigella poonimisvaha

Sirax küürimispulber

Soliid jõulu- ja majapidamisküünlad

Sopol plekkide eemaldaja

A-S. SIDOL COMPANY

TALLINN, TÖÖSTUSE T. 29, TELEFON 441-00

Rahvuskultuurilisi saavutusi omariikluse päevil

Elades erakordseid aegu nii majanduse kui rahvuskultuuri alal ja pilku heites möödunud 22-le omariikluse aastale peame tunnustama edu, mida selle aja jooksul on tehtud. Vabadussõja laastava jõukulutuse järele tuli alata peagu ei-millestki, kuna meie maa võõrasse rahvusse kuuluv teadlaskonna valitsev kiht ei tahtnud hoolitseda meie rahvusliku omapära eest. Nii koguti näiteks eesti rahvalaule kahe viimase sajandi jooksul, kus püüti määrata laulude lähtekohti rahvusvaheliste turuhuvide järgi, arvestamata eesti talumehe hingelaadi. Ometi on just eesti rahvalaul, muistsed kannud ja kindakirjad kõige enam meie maamehe rahvuslikku omapära peegeldanud. (Võrdle siinkirjutaja: Vaimukultuurilist omapära eesti rahvaluules — Eesti Rahvuskultuur, koguteos Eesti Vabariigi 15. aasta juubeliks, lk. 13—21.)

Maa valitseva kihi omaaegsed vaimsed jõud surusid meie ladusa rahvakeele ladina-saksa grammatika kammitsasse, kuna rahva vabaduse ründajas nähti vaid õilsaid kultuuri-valguse toojaid ristirüütlite kaudu. Niisuguste eeldustega tuli hakata nii seesmise kui ka välise kodukultuuri loovale tööle.

Eesti rahvuslikele teadustele loodi juba omariikluse algpäevil uus alus, mille lähtekohaks võeti rahva elutung ja omapära. Loodi keskusi keeleliste murdesugemete, kihelkonna ajaloo, rahvamustrite ja rahvaluule kogudele uute põhimõtete seisukohalt. Eesti ajalugu tuli algusest lõpuni uuesti kirjutada meie oma lähtekohalt.

Meie põhivara — kannu- ja kindakirjade — kõrval tuli uurida vanaaegset mesindust, taluehitusi Saaremaal, kalastust Peipsil ja elu- ja kalendritähtpäevi uuest seisukohast. Muinasajahted ja -relvad, peidupaigad ja linnused said nüüd lähtekoha eestlastest endist, mitte enam nende vallutajate huvipiiridest. Uue omariikluseaegse liikumise üheks huvitavaks algatuseks on olnud kauni taaselustamise liikumine, mida viimasel ajal on nimetatud kodukaunistuseks. See n.-n. hoogtöö, mis algul on leidnud mõningat loidust ja vastuseisugi, on annud nüüd juba tõhusaid tulemusi kodukultuuri kõigil aladel. Taaselustamine nägusate rahvarõivaste kandmise alal on meie pidupäevil — laulupeol ja võidupühal — toonud põgusat elevust muinaskultuuri huvivalda. Rahvamängude ja -tantsude uus ellurakendamine on pakkunud vaheldust kuldunud rahvusvahelise turumoe kõrval. Palju nägusust

on toonud Eesti talule välise ilme ja seesmise korralduseadmine odavate võimalustega värvimise, aia ja õue eest hoolitsemise kaudu. Võime öelda, et oleme saavutanud 22 aastaga tunnustust vääriva edu rahvusliku omapära uuesti elustamise alal. Maal rännates võime selle töö esimesi tulemusi juba kohe silmata, kuna leidub ikka enam ja enam korralikke talusid, mis on uppumas nägusasse aiarohelusse.

Kuid selle töö rakendamisel tegelikku ellu ei tule seisma jääda, veel vähem ütelda, et kõik on juba tehtud! Kodukaunistuse alal tuleks läbi viia eesti algupära põhimõtted selle valdavas osas, samuti uurida, mis on meie rahvuslikule ilumõistele eriliseks jooneks, mis seda eraldaks näiteks meie naabreist lätlast (kollane põhitoon?), venelasist (sinine või saviroosa põhivärv) või rootsi-soome elamukultuurist (pruun põhitoon valgete piida- ja nurgakantidega) jne. Me peame leidma oma tee ka siin vanadest rahvustrite värvitsoonidest.

Kihelkondlike kirjelduste kujul rahvariiete album viis vana muinaseesti neiusära taas meie pidumajja. Kuid kas ei tuleks nüüd mõelda rahvustrilise mööbli laiaulatuslikumast aktsioonist? Puumustrite vähest levikut on siin-sea! juba näha toolikorjudel ja kapiustel, kuid vöökirjalisi mööbliriideid, laua- ja aknakatteid, seinavaipu pole kusagilt saadagi! Kõnelemata üksiku kihelkonna omapäraste joonte taas-elustamise võimalustest, mida oleks meie rikkalike muuseumikorjanduste kaudu võimalik teostada, tuleks esialgu vähimalt mitmet liiki standardmustrid rahvale kättesaadavaks teha.

Rahvamängude ja rahvapäraste heade kommete alal oleks samuti mõeldav uuestielustamise senisest laiem propagandajate nõuandjate kaudu mitmest ülemaalisest keskusest. Kui iganud on senised rahvusvahelised moodsad asjad! Põhjamaade talupojakultuuri liikumine peaks kord meilgi jalad alla saama! Mis see talupojakultuuri liikumine endast kujutab, missuguseid ülesandeid ja missuguste vahenditega ta taotleb, sellest järgmine kord.

Kuna eestlasil pole põliseid linnakodanikke, siis me kuulume eranditult talupojakultuuri hõlmavasse piiri, mis peaks ka linnaelus leidma väljendusvõimalusi. Seda talupojakultuuri on eri seisukohtadest juba „Kaitse Kodu!“ mitmel puhul toetanud, kuigi veel laiem tööpõld ootab tegijaid.

E. Päss.

Riigi osa meie põllumajanduse edendamisel

Meie põllumajandus on iseseisvuse aastate kestes läbi teinud suure arengu. Endiste mõisahooneete asemele on mõisapõldudele siginenud elujõulised asundustalud, endiste suurte viljalagendike asemele on tekkinud väiksemad põllutükid, endiste suurte mõisakarjade asemel näeme talude vahel väiksemaid loomade rühmi. Suuremate külade keskele või lähedale on ehitatud uued moodsad piimaühingud, kuhu igal hommikul voo- rivad ümbruskonnast pikad read piimatoojaid. Jaama- desse ja eksporttapamajadesse voo- rivad kastitüed elussigu, et sealt edasi kas elusana või peekonina alus- tada reisi välisturgudele. Külateedel liigub järjekind- lalt kindlatel nädalapäevadel, justkui sõiduplaani jär- gi, munaauto, et kokku võtta linnupidajailt väljaveoks värskeid mune jne.

Iseseisvusaastate kestel on maa, eriti aga niiske- mad kohad, tihedalt läbi tõmmatud laiade magistraal- kraavidega, mis juhivad seni seal aastasadu seisnud vee ära jõgedesse ja teistesse veekogudesse. Neisse riigi poolt kaevatud magistraalidesse tõmmatakse ikka roh- kem ja rohkem väikesi kraavikesi, mis toovad ära liig- vee ümbruskonna maadelt. Ja varsti näeme, kuidas endisel pehmel, inimesi ja loomi vaevalt kannud, soo- pinnal töötavad kannujuurijad, kelledele järgneb raske podisev traktor musta, aastasadu kasutamata seisnud

mullapinda ümber pöörama. Varsti näeme seal mustal mäntaharjal külvajat või külvimasinat ning mõne aja pärast mühab seal vili, mis valmistab rõõmu selle maa peremehele — loova töö tegijale põllumehele. Mõnede aastate järele, pärast peaveejuhtmete kaevamist soo- desse ja teistele liigvee all kannatavatele maa-ala- dele ei tunne me enam ära endist metsikut loodust. Samas, kus kõrval harimata künkaotsal küpseb jõhvi- kas ja sinikas, samas kõrval ülesharitud maal korista- takse rohket saaki andvat vilja.

Need ja teised näited annavad selge pildi sellest, missugusel arengu teel on meie põllumajandus ja mis- suguseid saavutusi oleme saanud sel alal meie oma- riikluse kestes.

Kui hakkame lähemalt vaatlema tegureid, mis on annud tõuke meie põllumajanduse niisuguseks kiireks arenguks, siis peame kõigepealt esile tõstma meie põllumehe ennastalgavat loovat tööd oma talu paremale järjele tõstmiseks. Arusaaja ja edumeelne põllumees on see, kes paneb soos veed liikuma, kelle korraldusel traktor pöörab soomulda, kes sinna külvab, kuid ka see, kes sealt lõikab. Põllumehe töö ja usk oma töö tagajärgedesse on see nõiavits, mille vibutuse järele kaovad maastikupildist põõsastega kaetud vesi- sed, kidura heinakasvuga metsikud sooniidud, kus ei

Uudismaa annab rohke heinasaagi

ole eluaset muudele elusolevustele kui metslindudele ja jänele, kes seal põõsakünkas leiavad endale tuulevarju. Selle nõiavitsa vibutusel astuvad sinna asemele lokkavad viljapõllud ja mahlaka rohuga niidud, kus väärakas rahus sööb ja mäletseb rammus tõukari. Kui ei ole edasipüüdnud põllumeest, ei ole edu põllumajanduses. Tarvitseb vaid näiteks tuua kaht kõrvutiseivat üheheaduseliste maadega talu kusagil külas. Üks neist taludest läheb eduteed, selle peremees teeb tublisti tööd, kuid elab ka jõukalt ja lahedalt. Samas kõrval on aga talu samades tingimustes, kuid selle saamatu ja laisk peremees vaevalt-vaevalt saab sealt endale ja oma perele äraelamist. Siin näitab end väga selgelt, mida tähendab talupidaja isik talu ja ühtlasi ka terve meie põllumajanduse edasiviimisel.

Edasipüüdja põllumehe kõrval omab meie põllumajanduse edendamisel tähtsa koha riik oma korraldustega. Üksikisikule on paljud asjad lahendamiseks liig rasked ja siin tulebki abiaks riik oma agraripoliitiliste korraldustega.

Suurimaks ja ulatuslikemaks sammuks riigi poolt meie põllumajanduse suunamisel oli maareform. Maareformiga tekkis 1100 mõisa asemele üle 56.000 üksik-talu. Seega üle 56.000 perekonna sai endale eluasemeks mullapinna, millest võis hakata kujundama iseseisvat talu. Lisaks sellele on korraldatud ümber ligi 25.000 endist mõisarendikohta ja täiendatud juurelõigetega ligi 15.000 väikekohta. Nendes uutes ja ümberkorraldatud taludes algas kohe vilgas elu. Püsiva loova tööga loodi lühikese ajaga hulk varandust juure, nii et need uued talud jõudsid varandusliku järje suhtes juba esimese kümne aasta jooksul vanade ostutalude tasemele. Ka loomakasvatuses on uutes taludes suurt hoogu näidatud. Juba esimese viie aastaga on loomade arvus saavutatud samal maal varemalt olnud mõisade ennerevolutsiooniaegne tase ja sealt edasi läheb hoogus tõus.

Talude elujõudu ja arengut aitab kiirendada ka maakorraldus, kus riigi kaasabil endised hinge-maad ja kümnetest tükkidest koosnevad talud krunditakse ühte tükki, mis võimaldab talu paremat ja tasuvamat kasutamist.

Talude maade parandamise ja kuivendamise võimaldamiseks on riigi poolt toetatud ka veejuhtmete võrgu loomist. Riigi enda kulul on vee äravoolu kergendamiseks süvendatud jõgesid ja kaevetud suuremaid magistraalkraave. Samuti on määratud suuri toetussummasid vähemate veejuhtmete korraldamiseks. Vee äravoolu loomisega avanesid talupidajaile võimalused seni kasutamata seisnud metsikute niitude ja karjamaade ning ka soopindalade ülesharimiseks. Seda tööd teostasid põllumehed esialgu enda algatusel, kuid alates 1935. aastast hakkas riik maaparandustöid toetama, makstes ülesharitud uudismaade eest preemiad. Preemiade õhutusel on seni üles haritud üle 70.000 ha uut maad, mis on võetud mitmesuguste kultuuride alla. Uudismaade ülesharimisel on tõhusat abi näidanud traktorijaamad, millede loomisel riiklikud krediitid ja künnipreemiad on aidanud abistavalt kaasa. Käesolevaks aastaks on loota traktorijaamade arvu tõusmist üle 500.

Riiklikud krediitid ei ole mitte üksi aidanud kaasa maade kuivendamisel ja uudismaade ülesharimisel, vaid nende kaudu on suunatud ka ehitustegevust maal. Ei olnud mõeldavgi, et uued asundustalud oleksid suutnud omal jõul lühikese aja kestes püstitada oma maatükkidele elu- kui ka majapidamishooneid. Ehituskrediidi kaudu oli võimalus ka teatud määral suunata soovitud suunas taluehituste arengut maal. Kui siin vahest veel suuremat sihikindlust oleks vaja olnud ehituste tüüpide valikul ja ehitamisel, siis peh-mendavate asjaoludena tuleb arvestada seda kiirust, millise aja jooksul oli tarvis planeeritud asundustalude maadele uusi hooneid. On loomulik, et kiire ülesehitava töö juures kannatas viimistlus.

Ülaltoodus oli väga üldiste lausetega puudutatud riigi osatähtsust meie põllumajandusliku maakasutusvormi ja talutuübi kujundamisel. Kuid mitte üksi seal, vaid ka talu üksikute tootmisharude kujunemisel on riik kasutanud oma suunavat kätt.

Teatud riigi põllumajandus kujuneb oma tähtsates tootmisharudes niiviisi, kuidas on sealsed looduslikud tingimused taimekasvuks kui ka loomapidamiseks. Ka turgudest, kuhu on võimalik oma saadusi turustada, olenevad need tootmisharud, mida on võimalik teatud riigis eriti hästi välja arendada. Enne praegust sõda olid üksikute riikide piirid võrdlemisi lahti odavatele põllumajandussaadustele. Ja vastavalt sellele olid kujunenud ka teatud saadustele kasvatusrajoonid. Nii näiteks ei suutnud Euroopa teraviljakasvatus kuidagi võistelda Ameerika teraviljakasvatusega, kus äärmiselt mehhaniseeritult suudeti suurte viljalagendikel toota teravilja tihti mitu korda odavamini kui mujal. See odav vili kippus üle ujutama kõikide riikide turud. Kuna aga sealne põllumees ei suutnud võistelda oma viljaga välismaise odava viljaga, oldi sunnitud selleks, et oma viljakasvatava põllumees ei jääks odava vilja sisseveo tõttu raskustesse, tarvitusele võtma kaitseabinõusid omamaa põllumeheks kaitseks.

Nii oli ka meie turg üle ujutatud odava välismaa viljaga. Pagarid ja kaupmehed otsid parema meelega välismaa vilja, kuna selle odava hinna tõttu oli teenistus sellelt suurem. Kodumaa vilja ei tahetud üldse osta, põhjendades, et see väärtuselt ei saa ligi välismaa viljale. Nii, vähem kui kümme aastat tagasi, levitati pagarite ja suurveskite ringkonnast arvamist, et meie kodumaa nisust ei saavat üldse korralikku saia. Selle arvamise ümberlukkamiseks ja kodumaa nisu kaitseks pidid põllumajanduslikud ringkonnad suurt vaeva nägema. Ja nüüd on juba hulk aastaid, kus meile pole välisnisu üldse sisse toodud, kuid sai on niisama hea kui vanasti. Meie oma põllumehe kaitseks oli riik sunnitud vahele astuma ja välisnisu sisseveo keelma. Samuti, et põllumehed saaksid oma teraviljast rahuldavat, teraviljakasvatuses tootmiskuludele vastavat hinda, hakati teostama toiduteravilja kokkuostu kindla hinna eest. Tänu sellele on meil kujunenud toiduteraviljakasvatus, mis suudab rahuldada omatarvitust. Omatarvituseks vilja kasvatamine sissemaal ei ole tarviline mitte üksi põllumeestele, vaid ka

Kanapidamine on teinud iseseisvuse kestes suuri edusamme

riik on sellest väga huvitatud, millest eriti peaks aru saadama praeguses olukorras, kus näib, et igasuguste välismaiste saaduste juurevedu on sõja tõttu äärmiselt raske ja kulukas.

Meie põllumajanduse peasuund ja peatootmisharu on loomakasvatus. Ka selle põllumeeste äraelamise seisukohalt tähtsa ala arendamisel on riigil tulnud pakkuda oma toetavat kätt. Kriisiaastail langesid loomasaaduste hinnad äärmiselt madalale, kaugelt madalamale kui oli nende saaduste omahind põllumeestel. Odava realiseerimishinna tõttu ähvardas tootmine seisma jääda. Kuna teistes riikides riik oli appi tulnud ja kindlustanud põllumehele teatud saaduse eest enam-vähem tasuva hinna, siis samuti ka meil riik oli sunnitud võimaluste piirides teostama juuremaks põllumajandussaadustele. Nii on teostatud lühemat aega juuremaks võile ja peekonile ja teostatakse ka kanamunadele. Juuremaksud riigisummadest ei ole meil kunagi kannud põllumehe toetamise iseloomu, vaid riik on siin ettenägelikult püüdnud põllumehel aidata alles hoida tootmisharusid, milledest me saame enamuses oma välisvaluuta. Kui siin raskel ajal põllumehele appi poleks tulnud, siis võib-olla oleks kiiresti pidurdunud tootmine. Lehmade ja sigade arv oleks vähenenud ning aegadel, mil saadi jällegi paremaid hindu, poleks tagasiläinud loomakasvatus suuteline olnud neid ära kasutama. Mõnel põllumajanduse alal tagasi tõmbuda võib kiiresti, kuid uuesti endisele tasemele jõudmine võtab aastaid aegu. Nii näiteks piimakarjapidamises kasvab uus lehm alles 2½ aastaga asemele, pealegi ei ole iga sündinud vasikas kõlvuline üleskasvatamiseks.

Nagu celtoodust nägime, on tulnud riigil oma suunavat ja abistavat kätt põllumajanduses kasutada mitmelgi alal. Ülalkirjeldatud alad olid tähtsaimad riiklike korralduste alal. Põllumajanduslikke seadusi ja määrusi on aga palju, kus riigi kaasabil ühiselt kõikide põllumeeste jõul on võimalus meie põllumajandust edasi arendada.

* * *

Meie põllumajanduse arendamisel on hoidutud surveabinõudest. Riik on vaid korraldajana ja teenäitajana kasutanud oma võimu põllumajanduse edendamisel. Põllumajanduse ala käsitlevate seadustega ja määrustega on loodud eeldused edumeelsele põllumehele ta talu, ühtlasi ka kogu meie põllumajanduse edasi viimiseks. Seal, kus jääb nõrgaks üksiku põllumehe jõud, tuleb appi terve ühistegevus. Kuidas aga kasutada neid riiklike korraldustega loodud eeldusi, see jääb iga põllumehe enda asjaks.

On ka teissuguseid põllumajanduse kiire edendamise viise. Seal riik mitte üksi ei loo eeldusi arenguks, vaid tungib juba hoopis lähemale üksikpõllumehe tegevusele. Seal mitmesugustel riikliku omavarustuse või mõnedel muudel kaalutlustel dikteeritakse põllumehele, mida ta peab tootma ja kuipalju ta peab tootma. Sealne põllumees on muutunud olenevaks riigist ja ta loova töö tahe võib loiuks muuttuda. Meie põllumees on aga iseseisev valitseja oma riigis, toodab seda, mida tema õigeks ja kasulikuks peab, ja tunneb seega ka täit rõõmu oma loovast tööst ning saab oma elujärge ise korraldada vastavalt sellele, kui tulusalt ta oskab oma talu majandada.

JAAN RUMMO

1. TOTAALSE SÕJA KOLMAS RINNE

Kui sõjateated septembrikuu esimesil nädalail kõnelesid ägedaist lahinguist idafrendil, kus eriti rünnakud õhust tõid surma ja hävingut üksteise järel kiiresti alistuvaile linnadele, siis rabasid need teated oma ootamatusega kõikjal rahutust, ärevust ja masendust tekitavalt. Neile varsti sekundeerinud napolisõnalised sõnumid luureüksuste liiklemistest ja „kontaktivõtmisest“ läänefrondil tundusid idafrondi masendavalt kärarikkal taustal kuidagi tähtsusetud, peaaegu koomilised oma tagasihoidlikkuses. Eriti terava kontrastina pärast teateid hävitavaist õhurünnakuist idafrondi lahtistele linnadele tundus sõnum Englise esimesest suuremast õhurünnakust Saksa linnadele. Sest selle õhurünnaku — ja paljude teistegi sealtpoolsete — puhul pilluti vaenlase linnadele ja maa-alale ainult — lendlehti... Rabavate vastuoksuste pinnal tekib alati nalju — ka nii tõsisel ajal nagu seda on sõda ja nii naljavaeste asjade arvel nagu seda on moodsa sõja koletuslikem relv — ka rahulikku ja sõjast täiesti osavõtmatut inimest õhust varitsev pomm. Muidugi — kui sellast koletist on karta ja see kartus täitubki — vaevalt see on võimeline tõstma kellegi asjaosalise naljataju. Aga siis küll, kui kardetakse seda pahimat, aga kui oodatu ja kardetu osutub hoopis millekski muuks. Ja nii ongi ühenduses nende inglise õhurünnakutega, millede kestes, muide, on pillutud alla ühe nädala jooksul ligi 9 miljonit lendlehti, lastud käibele jutt — kuuldavasti Englise oma allikaist —, et sõjaväe kõrgem ülemus on teinud valju noomituse ühele lennuväe ohvitserile, kes paisanud lennukist alla lendlehtede paki tervelt, ilma lendlehti õhus hajutamata. Noomituse põhjuseks olnud, et sellane lendlehtede pakk, kui see langeb suurest kõrgusest, võib mõnele inimesele pähe langedes kergesti surma või vähemasti vigastuse põhjustajaks saada!

Meid ei huvita praegu küsimus, kas on olnud mingit reaalselt sündmust, mis oleks aluseks selle sõjanalja tekkimisele. Sellase anekdoodi naljasünnitava efekti saabumiseks piisab ainult jutustava sündmuse tõenäolisusest ja antud jutu puhul on sellane tõenäolisus olemas, hoolimata sellest, et tegelikult propagandalennukeist ei pilluta alla enam lendlehtede

pakke, vaid pomme, mis sellasel puhul sisaldavad lendlehti — niisiis, et lennukeist ei hajutata lendlehti käsitsi, vaid õhus lõhkevate ja oma kirjanduslikku sisu laialipaiskavate pommide kaudu. Kuna lõhkematult maabunud pomm võib allasattujale olla niisama hädahädlik või veelgi hädahädlikum, muutub kõrgema sõjaväe ülemuse humaansusele manitsev noomitus situatsiooni koomilisust veel teravamalt rõhutavaks.

Aga mis on kogu sel juhul sel juhul sõjanaljal tegemist meie tänase kirjutuse teemaga?.. Ent niipalju siiski, et selle analüüsimine näitab piltlikult, kuivõrd tugevasti me oma vaatlusis ja hinnanguis oleme harjumusis kinni juurdunud. Me oleme harjunud sõja sisulisimaks olemuseks pidama füüsilist tapmist ning hävitustööd vastase kahjuks ja kaldume vastavaid sündmusi sõjas hindama ainult sellelt vaatekohalt. Sõna sõda toob meie kujutlusse eeskätt motiive võitlusist relvastatud jõudude vahel, mille tulemusi hindame selle järgi, kuipalju selles või teises võitluses on hävitatud füüsiliselt inimelusid või varasid kummalgi pool — kuipalju on jäänud lahinguväljale surnuid ja haavauid, kuipalju on saadud sõjasaaki, kui suured on vastaste muud varanduslikud kahjud jne. Seepärast ajabki meid naerma kõnesolevas anekdoodis see rünnaku sõjaülemuse mure üksiku vastase elu pärast, see rabab oma groteskse paradoksaalsusega just sellepärast, et käimas on sündmused, kus ei hoolita miljonitegi elust, tervisest ega eluvõimalustest — kus pärast pikki valmistusperioode asutakse lahendama tervete miljoniliste rahvaste elu ja surma probleemi.

Kõnesoleva sõjaanekdoodi situatsiooni ja vastolude koomika aga hävib otsekohe, kui me endile hetkekski meenutame seda tõsiasja, et sõda ei ole juba ammusest aegadest enam pelgas relvade sõda, võitlus ainult füüsilist surma ja hävingut külvavate rinnete vahel. Me teame, et kuigi näiteks läänefrondil seisab juba kuude kaupa kaks tugevasti kindlustatud ja moodsaimate relvadega varustatud relvade-rinnet peaaegu täiesti tegevusetult üksteise vastas, ei ole seejuures sõda riikide vahel, kelle relvastatud jõud seal vastastikku seisavad, ometi mitte olemata. Teated väiksemate ja suuremate kaubalaevade põhjalaskmisest või nende arreteerimisest ja sõdivate poolt sadamatesse viimisest, mida me päev

päeva kõrval päevauudistena kuuleme või loeme, toovad meie teadvusse tõsiasja, et sõda käib — hoolimata vaikivaist kahureist ja kuulipildujaist rindel — ometi lakkamatult. Ainult et selle raskuspunkt ei ole praegu mitte relvade rindel, vaid teisel — majanduslikul rindel. Et see teine rinne moodsas sõjas on samuti tähtis, — pikemaajalises sõjas, nagu seda oli Maailmasõda, sagedasti määrava tähtsusega, — see on meile arusaadav juba paljalt selle tõsiasja meenutamisel, et moodne sõda on ühenduses väga suurte materiaalsete kulutustega. Et aga moodsas sõjas, mida on hakatud nimetama totaalseks, s. o. täieliseks, terviklikuks, kõiki sõdiva rahva jõude ja võimeid pingutavaks, kõiki eluallasid riivavaks, kõiki jale oma hävitustööga ulatuvaks, kogu sõdiva rahva kõiki füüsilisi, hingelisi ja varalisi jõude mobiliseerivaks — et selles totaalses sõjas on peale relvade ja majandusliku rinde veel kolmas rinne, nimelt psühholoogiline, seda meenutame endile harvem.

Totaalses sõjas ei võitle mitte ainult riigipiirile koondatud relvastatud väesalgad, vaid totaalne sõda asetab võitluse üksteise vastu terved rahvad. Et sõjavägi võitlusliinil saaks täita oma ülesannet, peab tagala olema võimeline teda selleks võitluseks varustama kõige hädatarvilisega: laskemoona, toiduainete ja riievarustusega. Mobilisatsioon viib toidukäsitajad väljapoole väärtuslikuma osa töökätest — toidukäsitajad ise aga ei tohi lakata; et seda ei sünniks, peavad kojupääjad pingutama oma jõudu mitmekordselt. Vaenlase õhuretked seavad oma eesmärgiks katkestada normaalset elu ja toidukäsitajate kulgemist tagalas, hävitada tähtsaid tööstusi, liiklemisõlmpunkte ja muid normaalse elu tuiksooni ja närvide tsentrumeid, külvata hirmu ja meeleheidet — tagala peab suutma säilitada oma külma verd selleks, et ennast kaitsta nende hävituse retkede vastu, et purustatu uuesti üles ehitada, rikked parandada, katkenud ühendused uuesti kokku sõlmida ja saadud haavad siduda. Eeskätt aga kanda hoolt selle eest, et miski ei takistaks tarvilise varustuse ja ka tarvilise meeleolu lakkamatut voolu vaenlasega otsest relvadevõitlust pidavaile rindele. — Sõda toob paratamatult endaga kaasa kitsendusi ja piiramisi mitmesuguste elutarvete kasutamiseks, majanduslikke kaotusi, leina ja valu langenud omaste pärast, materiaalseid ja hingelisi vapustusi ja kannatusi, haigusi ja taude sagedamini kui normaalsel ajal, ühe sõnaga — masendavat hävingut, häda ja viletsust... Ja seda kõike tervele rahvale, säästmata ühtki klassi, kihti või iga, painates oma raskusega eriti muidugi neid, kelle vastupanujõud loomulikel põhjusil on nõrgem — nagu naised, vanad, eriti aga lapsed.

Totaalne sõda nõuab tahet endakaitseks ja võitluseks, valmisolekut endapiiramiseks ja pingutusiks, ennastsalgavat ohvrimeelsust ja sangarlikkust, ühtekuuluvustunnet ja üksimeelt kogu rahvalt kui tervikult. Tugeva aluse sellelaadse meelsuse sünniks ja säilitamiseks rahvahulkades annab teadvus, et riigil on olemas tarvilise varustusega ja väljaõppega relva-

jõud piiril ning majanduslik varustus ja selle täiendamise jõud ning organisatsioon. Kuid totaalse sõja edukaks pidamiseks ei piisa mitte ainult relvajõudude ja majanduselu mobilisatsioonist sõja ülesandeiks, vaid selleks on paratamatult ka kogu rahva arvamiste ja meelsuse mobilisatsioon. Võitluse eesmärkide selgitamine, võitlustahte kasvatamine ja säilitamine, ärevuse ja hirmu leevendamine, julguse ja tööõõmu sisendamine, ühisabi organiseerimine kannatada-saanutele, rahulolematuse kõrvaldamine, õigeaegse informatsiooni andmine tähtsaimast sündmusist, võitlus kuulujuttude ja nende levitajate vastu — need on paratamatud ülesanded totaalse sõja psühholoogilisel siserindel, ülesanded, millede sihiks on oma rahva võitlustahte, võitlusvõime ja vastupidavuse säilitamine. Need eduka võitluse omadused ja eeldused on hävimishädaohus isegi ilma välise mõjuta juba sõjaga kui niisugusega kaasaskäivate nähtuste tõttu, eriti aga siis, kui sõda on muutunud pikaajaliseks, kestvaks. Ja uueaja sõjad oma enamuses on kõik kalduvad pikaajalisele kestvusele. Sõda on nagu kogu ühiskondlikku organismi haaranud raske haigus, mis viib kogu organismi ebanormaalsesse häireseisukorda, mille tõrjeks organism mobiliseerib kogu oma jõu- tagavarad. Nagu raske haigus pikapeale kurnab kogu organismi ja selle tagavarad, nii et see enam ei ole võimeline end haiguspisilaste eest kaitsma, nii ilmnevad pikaleveninud sõja kestes lõppeks sõjaväsimus, rahulolematuse ja rahutused ka parimini sõjaks varustunud rahva juures, kui selle vältimiseks ei ole juba aegsasti tehtud tööd ja ettevalmistusi seal, kust juhitakse sõjavõitlust psühholoogilisel rindel, mille otseseks aluseks ongi võitleva rahva võitlustahte, võitlusvõime ja vastupidavuse kasvatamine ja säilitamine.

Nii nagu igas muuski võitluses, on siingi parimaks endakaitseks vastase ründamine. See pärast ei piirdu võitlus psühholoogilisel rindel mitte ainult oma võitlusvõime kasvatamise ja säilitamisega, vaid selles moodustab totaalses sõjas tähtsa osa vastase sama omaduse hävitamine. Seda saavutatakse hirmu, kahtluste, rahulolematuse ja rahutuste tekitamisega vastaspoole juures, selleks kasutatakse kõiki mõeldavaid vahendeid, alates propagandärünnakuist ringhäälingute kaudu ja lõpetades spetsiaalsete propagandistide saatmisega vastaspoole ridadesse. Millise leidlikkuseni jõuti vahendite suhtes vastase võitlusvõime psühholoogilise külje hävitamiseks juba Maailmasõja päevil, seda näeme üksikasjalisemalt eespool. Tähelepanelik vaatleja näeb samasihiliste vahendite üha peenemat ja järjekindlamat rakendamist ka hiljutialanud suures heitluses. Sama vaatleja teab ka seda, et meie käesoleva vestluse alguses toodud sõjanekdoodi lõpplahendus — noomitus lennuväe ohvitserile, kes ei osanud õieti heita lendlehtede pommi — pole tingitud mingist omapäratsemisest humaansusega ebahumaanse ürituse puhul, veel vähem on see mingi vastaksustel või situatsioonikoomikal põhjenev nali. See noomitus oli täiesti teenitud, kuna küsimuses ei olnud sõdur relvade, vaid psühholoogiliselt rindelt. Lendlehed ei heidetud mitte selleks, et nendega surmata — selleks on inimõistus leiutanud tõhusamaid

vahendeid, — lendlehed olid heidetud lugemiseks ja levitamiseks. Pakina allaheidetud lendlehed ei satu nende kättesse, kellele need olid määratud, vaid sõjaväe staapi ja sealt ahju. Üksiku lendlehe peidab aga kas kohalik elanik või rindesõdur põue, loeb seda salajas, nagu mingit salapärast läkitust kustki tundmatusest, ärevuse ja uudishimu segaste tunnetega, nagu ikka keelatud asja; leiab sealt valgustust asjaoludele, milledest ta arvab, et ülemus neid ta eest on varjanud, leiab sealt kõvu ütlemisi võimude kohta, keda ta on pidanud seni kartma ja kellede vastu tas on vahest kasvamas vaen asjaoludel, et ta neis näeb põhjust, miks ta pidi jätma oma töö, perekonna ja rahuliku elu. Ta loeb seda lendlehte ise ja annab seda hõlma alt lugeda ka teistele nagu mingit suurt ja salajast tõde. Selles leiduvaid mõtteid ja väiteid sosistatakse teistele, need omakorda jälle uutele. Kui sellise lendlehe koostaja on hästi tunnud väikese inimese hingeelu, kui ta on hästi õppinud tunda elu ja olusid, kus see inimene elab, siis võib sellane propaganda üritus õigesse paika sattudes leida endale toitva pinnase ja hakata sealt levima nagu pisilane. Moodsate sõjapidamise viiside kirjeldamisel kõneldakse sagedasti bakterioloogilisest sõjast kui rafineeritumast, ebainimlikemast ja kardetavamast, samuti gaasist sõjarelvana ja kaitsest selle vastu. Siimaani on hoopis vähe aga kõneldud psühholoogilisest sõjast ja selle hädaohust, eriti aga selle sõja ründamisvahendeist, mis oma toimelt on märksa rafineeritumad ja oma mõjult palju kaugemale ulatuvad ning hädaohtlikumad. On seepärast loomulik, et ka rünnakute vastu psühholoogiliselt rindelt tuleb otsida ja organiseerida kaitset. Seda enam, et sellaste rünnakute ohvriks sõja ajal ei lange mitte ainult üks sõdivaist poolist, vaid selle objektiks on — samuti nagu seda näeme majanduslikuski sõjas — ka erapooletud riigid. Sest psühholoogiliselt sõjal on peale kahe juba märkimist leidnud ülesande — kõvendada oma rahva võitlusvõimet ja hävitada vastase oma — veel kolmas: mobiliseerida enda kasuks avalikku arvamist ja sümpaatiat — samal ajal aga õhutada antipaatiat vastase suhtes erapooletuis riikides — ja provotseerida neid võitlusse astuma oma poolel.

Tähtsaimaks relvaüks totaalse sõja psühholoogiliselt rindel on propaganda. Propaganda on sõna, mida tarvitame tänapäeval tihti, sest selle propaganda kui abivahendi järele haaratakse alati siis, kui mingi üritus või ettevõtte vajab alust või tuge avaliku arvamise poolt, kus tahetakse saavutada mingile ettevõttele või asjale hulkade sümpaatiat või antipaatiat. Meie tunneme eriti poliitilist propagandat ja agitatsiooni, korraldame propagandat kodukaunistusele, organiseerime propagandanädalaid, -kuid, mõnikord -aastaidki, kirjandusele, muusikale, lastekaitsele, ohutule liiklemisele. Kuid seejuures omistab sellele sõnale peaaegu igaüks meist isesuguse sisu. Väga tihti saab see sõna meie suus halvustava kaasheli. Keegi väga hea asjatundja reklaamiasjanduse alal oli kord lõpetanud arutluse propaganda üle järgmiste sõnadega: „Tähendab, reklaam on see, mis püsib tõe piirides. Kust algab valetamine, sealt algab propaganda.“

Sellane väide on muidugi äärmine liialdus, kuid see on ometi väga piltlik ja sellase käsitluse propaganda oli väitja saanud maailmasõjaegsest propaganda-sõjast, kus, nagu üldse igas sõjas, otstarve pühendas abinõu ja kus vastase halvamiseks ei põlatud ka vale kaasabi.

Sõna „propaganda“ algupära juurdub ladinakeelses verbis „propagare“, mis tähendab „levitama“. Usundeist on eriti katoliiklik kirik olnud väga osav kasutama propaganda abi ja sõna „propaganda“ ongi esmakordselt tulnud tänapäevases mõistes kasutusele Rooma paavsti Gregoriuse XV asutatud ühingu nimest „Congregatio de propaganda fide“: „Usu levitamise ühing“, asutatud 1622. aastal. Entsüklopeediad defineerivad propaganda mõistet näiteks järgmiselt: „Propaganda on mõtete, töekspidamiste ja õpetuste sihiteadlik levitamine“, või jälle: „propaganda on — kas 1) eriline õpetuse või põhimõtete levitamise sihiteadlik korraldus; 2) levitatavad õpetused või põhimõtted või 3) õpetuse või põhimõtete levitamiseks koostatud kava.“

Kui me tahaksime mõnesse lausesse võtta kokku ülesanded propagandaks totaalse sõja psühholoogiliselt rindel, siis võiksime ütelda umbes nii: Propagandal sõjarelvana on ülesandeks juba rahu ajal kasvatada rahva hingelist võitlusjõudu juhuks, kui peaks süttima sõda. Selle rahuaegseks välispoliitiliseks ülesandeks on oma lähemate liitlaste ja üldse välismaade sümpaatiat võitmine. Sõja ajal on propaganda esimeseks ülesandeks oma rahva ja eriti sõjaväe võitlus- ja võidutahte arendamine ja süvendamine; teiseks on see suunatud vastase niihästi kogu vaenus oleva rahva kui ka eriti selle sõjaväe võitlusinnu ja vastupanuvõime hävitamisele. Sõjaegse propaganda kolmandaks ülesandeks on veel kasvatada liitlastes usaldust oma võitlusvõimesse ja hankida kaastunnet ning võimaluse korral ka uusi liitlasi erapooletuiks jäänud riikide ja rahvaste hulgast.

Propagandat on võitlusvahendina tuntud kõigil neil aegadel, kus ühiskondliku elu ja poliitiliste võitluste arenil on suurtel rahvamassidel olnud kaasakõnelemise või -tegutsemise õigus või võimalus. Seda vahendit tundsid väga hästi näiteks vanaaegse Hellase kui ka Rooma riigimehed ja suured sõjapealikud. Seda vahendit on rakendatud isegi keskaegseis võimutülides paavstile ja ilmlike vürstide vahel. Erilise hoo ja ulatuse andis sellele trükikunsti leiutamine, kirjaoskuse levimine, veel rohkem aga ajakirjanduse tekkimine. Aga mitte kunagi varemalt pole seda relva kasutatud nii ohtrasti ja suurte tagajärgedega kui seda tehti esimeses Maailmasõjas, kus propaganda kasutamises erilist meisterlikkust osutasid inglased. Maailmasõja käiku, selle võite ja kaotusi jne. analüüsides tulevad tänapäevase Saksa juhtivatest riigimeestest ja ühiskonnateadlastest mitmed üksmeelsele otsusele, et Saksa kaotus Maailmasõjas oli eeskätt kaotus psühholoogiliselt rindel. Sellest kõneleb muuseas oma „Mein Kampfis“ Hitlergi mitmel puhul.

(Järgneb.)

Kakskümmend aastat rahupõlve

Mälestusi Eesti — N.-Vene rahulepingu sõlmimisest

Maailmas, jah, isegi meie lähemas naabruses, kõmisedvad jälle kahurid ja voolab inimveri. Miljonite veristes taplustes kannatajate pilgud on pöördud küsimusele: millal saabub rahu?

Sõda on meelutus, sõda on hävitamine, sõda on kaose algus. Aga elus on olukordi, kus ei saa teisiti kui tuleb haarata relva järele ja võidelda oma olemasolu eest. Need võitlused peavad aga ükskord lõppema, ükskord peab saabuma aus ja taplust lõpetav rahu.

Eesti iseseisvuse tänavusel kahekümneteisel aastapäeval võime me tagasi vaadata meie omariikluse tugutama nurgakivi asetamise juubelile — Eesti-N.-Vene rahulepingu sõlmimisele Tartus, millest möödus käesoleva kuu alguses kakskümmend aastat.

Meie esimene välisminister ja Eesti-N.-Vene rahulegatsiooni juht, kadunud Jaan Poska, ütles rahulepingu allakirjutamise järele 2. veebruaril 1920. a. järgmised ajaloolised sõnad: „Täna on kõige tähtsam päev eesti rahva ajaloos seitsmesaja aasta jooksul — esimest korda Eesti määrab ise oma saatuse!“ Tõesti, see päev jääb kustumatuks mälestuspäevaks eesti rahva ajalukku.

Eesti-N.-Vene Tartu rahuläbirääkimised algasid 4. detsembril 1919. a., mil rindel käisid veel ägedad võitlused. Siiski oli mõlemale poolele selge, et see mõttetu verevalamine tuleb lõpetada. Ja kuna lähenemas olid jõulud — rahupühad —, siis loodeti meie poolt, et selleks ajaks suudetakse vaenuline tegevus poolte vahel seisma panna. Kuigi sõja lõpetamine 1919. a. jõuludeks veel ei õnnestunud, kirjutati rahulepingule alla ometi 1920. a. esimesil päevil.

Rahuläbirääkimiste delegatsioonidesse kuulusid: Eesti poolt esimehena J. Poska, liikmeina praegune välisminister A. Piip, kindral J. Soots, J. Seljamaa ja dr. A. Püümann; N. Vene poolt — L. Krassin ja A. Joffe, pealeselle oli mõlemal pool rida asjatundjaid ja eksperte.

5. detsembril peeti esimene rahukonverentsi üldkoosolek, kus kõigepealt otsustati, et delegatsiooni koosolekuid rahvusvahelise kombe järgi juhidavad mõlemate delegatsioonide esimehed kordamööda. Koosoleku, mis algas kell 11, avas J. Poska lühikese eestikeelse kõnega, kus ta ütles: Eesti Vabariigi Valitsus ei ole kunagi Vene vastu septsitunud agressiivplaan, vaid on pidanud kaitsesõda oma riikliku iseseisvuse eest. Et Vabariigi Valitsuse arvamise järgi teised Eesti naabruses olevad uued riigid olid samasuguses seisukorras kui Eesti, siis pidas ta kasulikuks, et Nõukogude Vene ühtlasi ka neile teeks rahuettepaneku, mis soovile Nõukogude valitsus vastu tuli.

Poskale vastas N. Vene delegatsiooni juht Krassin vene keeles pikema kõnega, mille peasisu oli järgmine:

Vene valitsus tegi omal ajal Eestile ettepaneku asuda rahuläbirääkimistele, millele järgnesid Pihkva rahuläbirääkimised, mis aga katkesid õige pea. Nõukogude valitsus deklareerib veel kord, et tema on nõus rahu tegema, sealjuures suurtele kontsessioonidele valmis olles. Sõjaliselt on Nõukogude seisukord hea, Koltšak on löödud, Denikinilt algatus võetud. Judenitš on hävitatud. Kuid kõige selle juures ei taotlevat Nõukogude valitsus mingisuguseid imperialistlikke püüdeid ning olevat valmis kõikide piiriiriikidega rahu tegema majandussidemete jaluleseadmiseks.

Teine rahukonverentsi koosolek peeti 6. detsembril, kus järele vaadati volitused, mis tunnistati rahuldavaks. Venelased esitasid omalt poolt kolm esimest rahu-

lepingu kava punkti: 1. Kokkuleppijad pooled kuulutavad, et sõjaseisukord nende vahel on lõpetatud. 2. Välja minnes mitmel puhul Vene Nõukogude valitsuse poolt kuulutatud kõikide rahvaste enesemääramise õigusest kuni riigist lahkumiseni, kuhu nad kuulusid, Venemaa tunnistas Eesti iseseisvaks ja rippumatuks vabariigiks. 3. Eesti omalt poolt kohustub: 1) Keelma oma territooriumil olla teistel vägedel peale Eesti rahvuslike vägede. 2) Viivitamata sõjariistad ära võtma nn. Loode sõjaväe maa- ja merejõududelt, Eesti territooriumil neutraliseerima ja immobiliseerima kogu selle armeele kuuluva sõja- ja mereväelise varanduse ja kahurväe, intendandi, inseneriväe, lennuväe, sanitaarväe materjali, s. o. sõjariistad, püssid, külmad sõjariistad, laskematerjali, aeroplaanid, automobiilid, kuni Eesti valitsus on saanud Vene valitsuselt teadaande Vene kodusõja lõpetamise kohta. 3) Keelma selle sõjaväe soldatele ja komandeerivale koosseisule, nn. Loode valitsusele, ja teistele organisatsioonidele ja gruppidele, kes veel Nõukogude Vene vastu võitlust peavad ja Eesti territooriumil on, astuda ükskõik mis näol, selle hulgas ka vabatahtlikult, Eesti rahvuslikku armeesse, samuti kui Läti, Leedu, Poola ja Soome sõjaväkke. 4) Keelma oma sadamate ja Eesti territooriumi kaudu ükskõik missuguste vägede vedu, peale Eesti rahvuslike vägede, ja sõjamaterjalide ning kahurväe, intendandi, inseneriväe, lennuväe ja sanitaarmaterjalide vedu kui ka Eesti vetest läbilaskmist ja sõitmist igasugustel relvastatud laevadel, suurtükipaatidel, miinilaevadel jne., ja üldse kõike, mida võib tarvitada Nõukogude Venele kallaletungiks. 5) Mitte lubama tekkida Eesti territooriumil ja seal asuda ükskõik mis organisatsioonidel ja gruppidel, kes pretendeerivad olla kogu Vene riigi või ta osa valitsuseks, samuti ka säärase organisatsioonide ja gruppide esindusi ja ametlikke esindajaid. Keelda Eesti vabariigis rekruteerimise ja mobiliseerimise riikide, organisatsioonide ja gruppide sõjavägedesse, kes oma sihiks on seadnud võitluse Nõukogude Venemaaga.

Kolmas rahukonverentsi üldkoosolek peeti 8. detsembril, kus Vene saatkond esitas Eesti-Vene piirikava:

Piiriks Vene ja Eesti riigi vahele seatakse joon, mis tuleb Kunda-neemest, edasi Nurri-Arro, Kolmejõgi, külad Pilsle, Liivaahu, Varrenurri, Murka soo, Suursoo, Ragajõe pahem kallas kuni suuni, edasi mööda Liivi kubermangu piiri kuni Rāpinani (Pihkva järve loodekaldal), kusjuures Murka soo ja Pihkva järv kuuluvad Nõukogude Vene piiridesse, ja edasi mööda Pihkva kubermangu piirini, Meda jõe mööda kuni Neisikuni, õgvendades endist piiri Neisikust kuni Kamnitsasse, Oravasse, Linnoma jõgi kuni ta kukkumiseni Piusasse, edasi mööda Pihkva kubermangu piiri kuni Rakova küalani. Läbirääkijad pooled kohustuvad ehitama mitte mingisuguseid kindlustusi kümne versta laiusel maaribal Soome lahest kuni Pihkva järveni ja mitte pidama sõjalaevu Peipsi järvel. Soome lahes arvatakse territoriaalveed kümne versta laiuselt. Laevasõit Peipsi järvel reguleeritakse erilise kokkuleppega. Maakonnad, mis asuvad kindlaksmääratud riigi piirist ida pool, vabastatakse viivitamata Eesti vägedest, kusjuures Eesti vägede äraviimine piiri taha peab olema lõpetatud mitte hiljem kui 15 päeva pärast rahulepingu sõlmimist.

Ametlikult seletas Krassin, et põhjus, miks venelased säärase piiri ette panevad, olevat see, et Eesti olnud mitmesuguste Nõukogude Vene vaenuliste organisatsioonide ja sõjavägede place d'arme'iks ning seepärast ei võivat nad piirduda ainult etnograafiliste

Eesti-N-Liidu rahulepingu allakirjutamine Tartus

printsipiidega ning pidavat nõudma piire, mis Vene piirimaad ei muuda sõja tugipunktiks Venemaa vastu.

Vastuseks säärasele Vene liialdatud ettepanekule esitas Eesti omalt poolt piirikava, mis Eesti piiri välja viis Glubokaja ja Babino järvedelt üle Jamburgi Peipsi järvele.

9. detsembril oli rahudelegatsiooni neljas koosolek.

Siin teatas Krassin, et Eesti piirikava, mis Eesti-Ingeri rahvusliku piirina oli ette pandud, neid rahuldada ei saa.

Rahukonverentsi kuues koosolek 10. detsembril algas jällegi piiriküsimuste arutamisega, nimelt eelmisel õhtul antud Eesti ettepaneku kohta:

§ 1. Eesti vabariigi piir läheb Soome lahest Luuga jõge mööda üles kuni Sala küalani, seal kuni pooljaama Salani, Anenskaja, Kriva-Luka, Petšurka küla, Mirjadiline järv, küla Hitovštšina, siis Peipsi ja Pihkva järve keskjoont mööda, jättes Piiri saared, Kolpino ja Somskaja Eestile ja Talabovi saared Venele. Piir lõuna pool Pihkva järve algab Poddubje külast ja läheb üle külade Podlipje, Naretšje, Vostavka, Salina, Šprehtitši, kõik nimetatud punktid Eestile jättes.

§ 2. Riba Eesti piiri ja joone vahel, mis tuleb Soome lahest üle Kopenskaja, Glubokaja ja Babinskoje järve, Jurkino küla, Luga jõgi, Priludi mõis, külad Uhova ja Hvorostovo ning Kamenka jõgi ja samuti ka lõunaosas Veliikaja jõgi ja Kudeibi jõgi kuni Hovka jõe sissejooksmiseni, külad Bahomovo, Katloši ja Šprehtitši, loetakse vaieldavaks ja selle kuuluvus otsustatakse rahvahääletusega.

Veel samal õhtul oli uus rahukonverentsi koosolek, kus Eesti esitas uue piirivariandi, mille peamõte seisus selles, et loobutakse plebistsiidid nõudmisest, jooant, mida Eesti ette paneb, kindla piirina fikseerides. Krassin küsis, kuidas on lugu garantiide vastuvõtmisega, mida Poska aga sidus Vene vastusega Eesti piiri ettepanekule. Selle peale tegi Krassin ametliku teadaande: „Vene delegatsioon teatab, et otsese telegraafitraadi puudumisel Moskva on tal võimatu oma valitsusega läbi rääkida, ja mitmete Vene valitsuse raadiotelegrammide mittekättesaamine sunnib poliitiliste küsimuste arutamise edasi lükkama 15. detsembri kella 10 hommikul, et vahepeal Vene delegatsiooni juhataja Krassin võiks sõita Pihkvasse otsekohesteks läbirääkimisteks Vene valitsusega. Kui Eesti delegatsiooni soovib, siis teise Vene delegatsiooni poolt esitatud rahulepingu kava punktide kohta võib läbirääkimisi jätkata Vene delegatsiooni liikme Joffega.“

Eesti delegatsioon oli sellega nõus.

Seega lõppes koosolek, ühtlasi ka esimene rahuläbirääkimiste ajajärk, sest Krassin sõitis ära ega tulnudki tagasi, nähtavasti ära nähes, et rahuleping nii kiiresti ei edene kui esialgu arvati.

Järgmine koosolek, 12. detsembril, algas juba ilma Krassinita. Jatkati Vene kava arutamist. Kiideti heaks lepingu punkt sõjavangide vastastikuse vahe- tuse kohta. Otsustati vastu võtta artikkel, et sõja- kulude ja -kahjude eest vastastikku tasu ei anta ning et ka sõjavangide kohta tuleb tasuda ainult faktilised väljaminekud, et mitte võimalust luua sõjavangide tasu nime all kaudselt kontributsiooni maksa.

Samal 12. detsembril jõudis lõpuks Tartusse ka Leedu saatkond, dr. Schljupas ja Gihlis, volitusega rahukonverentsist osa võtta. Tegelikult jäid nende volitused kasutamata, kuna nad meiega koos rahulepingu sõlmimisele ei asunud, vaid pidasid esialgseid rahuläbirääkimisi Venega ja 15. detsembril lõplikult lahkusid. Leedu saatkonna ülesandeks olid ametlikud läbirääkimised Eesti valitsusega selle kohta, kuidas teostada Leedu sõjameeste reevakueerimist Venest Eesti kaudu.

13. detsembril leidis aset delegatsiooni üldkoosolek. Arutusel olid majanduslikud ja arvestuse küsimused, kus Vene poolt esitatud lepingu art. 8 arutusel oli ja eriliselt käsitleti finants- ja kullaküsimusi. Eesti delegatsioon esitas uue redaktsiooni, mille järele Vene Eestile annab kullafondist, nagu see oli 15. novembril 1917, proportsionaalse osa, võrreldes Eestimaal tsirkuleerinud Vene rahamärkidega, kusjuures 15. november 1917 on aluseks võetud kui päev, mil Eesti Venest lahku löi.

Järgmine, 9-as, rahukonverentsi koosolek, leidis aset 15. detsembril, mille järele tehti vaheaeg. Poska ja Püümann sõitsid Tallinna, kindral Soots ja Piip ühes välisministri Birgiga Riiga, et läbi rääkida Prantsuse kindrali Niesseliga, kuna Tartusse jäi vaid Seljamaa.

Tallinnas leidis aset 20. detsembril pikem nõupidamine Vabariigi Valitsuse ja Asutava Kogu esindajate vahel, kus J. Poska andis seletusi rahuläbirääkimiste käigust ja väljavaatetest.

22. detsembril algasid rahuläbirääkimised uuesti pärast neljapäevalist vaheaega. See pikaksveninud puhkus avaldas oma mõju selles, et läbirääkimised sündisid juba enam-vähem rahulikumas ja kindlamas meeleolus kui seda varem võis loota. Meie delegatsioonile oli rahupoliitika ette dikteeritud ühelt poolt Valitsuse ja Asutava Kogu seisukohaga, teiselt poolt aga äratundega, et praeguses sõjas me oleme isoleeritud. Kogu taktika seisus selles, et mitte liig paaniliselt rahu teha, kuna meie seisukohad seks põhjust ei annud, sest Sõjavägede Ülemjuhataja vastas otsekohele küsimusele, missugune on meie sõjavägede seisukord, et „meie sõjaväe seisukord on raske, kuid parem pole tema ka iialgi olnud, nõnda et sõjaväe seisukorra pärast võime kas rahu teha või tegemata jätta, nii nagu poliitika seda nõuab“.

22. detsembril oli meie 13. koosolek, mis algas teadaandega, et uus piiride kava meile on vastuvõtmatu ja et läbirääkimiste edaspidine saatus oleneb Vene delegatsiooni vastusest, kas ta peab võimalikuks oma ettepanekut piiriküsimuse kohta uuesti läbi vaadata. Kui vastus on jaatav, siis oleks otstarbekohane määrata 2-liikmeline komisjon delegatsiooni juhtidest, et üksikasjade kohta mõtteid vahetada. Ettepanek võeti Vene delegatsiooni poolt vastu ja uue piirikomisjoni istung, mille liikmeiks olid Poska ja Joffe, määrati õhtul kella 7-ks. Sellega oli kogu aeg päevakorras seisnud ja ikka lahtiseks jäänud piiriküsimus nõvõrd rahuldavalt lahendatud, et meie poolt kuni piiriküsimuse lahendamiseni edasilükatud garantiide küsimus nüüd võis tõsiselt päevakorra alla tulla. Kogu 22. detsembril koosolek oli pühendatud sellele küsimusele.

Samal õhtul tuli delegatsioonile telegramm peaminister J. Tõnissonilt, kes frondi raske seisukorra pärast soovi avaldas, et vaheahu vähimalt jõuluks oleks alla kirjutatud. Telegramm oli tingitud peaminister J. Tõnissoni sõidust frondile 21. ja 22. detsembril.

Peaminister oli käinud ise frondil kaevikus, näinud meie vägede üliinimlikke pingutusi ning tulnud arvamisele, et nii enam kaua vastu panna ei või. Kindral Soots võttis selle telegrammi väga eitavalt vastu üteldes, et sel oleks märksa suurem väärtus olnud, kui sellele oleks alla kirjutatud kindral Tõnisson ja et tsiiviilnimese loomulik humaansus seisukorra kirjeldamises ei oleks liiale läinud. Delegatsioon otsustas oma tegevust jätkata ilma erilise närveerimiseta, olgugi omalt poolt ka soovides, kui võimalik, tõesti pühadeks vaheahu teha. Juure tuli veel üks asjaolu: 22. detsembril pühitseti mereväe esimest aastapäeva banketiga Tallinnas, kus kõnedega esinesid Sõjavägede Ülemjuhataja Laidoner kui ka Inglise ja Prantsuse sõjaväe esindajad. Ülemjuhataja ütles: „Niikaua kui meie mere- ja maaväes valitseb see vaim, mis praegu, ei ole meil tarvis

karta ühtki vaenlast, tulgu ta kust iganes tuleb. Mitte sõjaväe arvuga ei võideta, vaid vaimuga, mis sõjaväes valitseb.“

Kahe järgneva päeva jooksul, s. o. 23. ja 24. detsembril, mil kogu aeg töötasid nii piiri- kui ka tagatiskomisjonid, jõuti siiski niikaugele, et vaheahu lepingule loodeti alla kirjutada.

24. detsembril jäi vaheahu aga siiski alla kirjutamata seepärast, et venelased viimisel silmapilgul nõudsid leppimata kujul 10-verstalist neutraliseeritud riba mõlemal pool Narva jõge, s. t., et kogu Narva ja ta rajoon oleksid pidanud jääma täitsa kaitseta, millega Eesti delegatsioon milgi viisil nõus olla ei saanud. 24. detsembril lõppesid läbirääkimised hilja öösel pinevas meeolus, sest soovitud vaheahu pühadeks ei saadud.

Nii ei olnud 1919. a. jõulud meile mitte rahupühad, ja mõlemad pooled valmistusid uuteks lahinguteks.

Säärases olukorras algas rahudelegatsioon 29. detsembril oma koosolekuid komisjonides.

29. ja 30. detsembril kestsid piiri- ja tagatiskomisjoni koosolekud, kus lõplikult saavutati kokkulepped kõigi olulisemate küsimuste kohta, mis otsustati võtta vaheahu lepingusse. 31. detsembril kell 7 õhtul peeti 14-es rahukonverentsi istung. Joffe teatab, et piiri- ja garantiidekomisjonide tegevus on kahjuks veidi pikale veninud, rohkem kui esialgu arvati, kuid et täna on mõlemad pooled siiski kokku leppinud ja võivad vaheahulepingule alla kirjutada. Komisjonides on saavutatud täieline kokkulepe Eesti iseseisvuse küsimuses, riigi piiride ja sõjaliste garantiide kohta. Samuti on komisjonide poolt valmis töötatud lepingu kava sõjategevuse seismapaneku kohta, mis kokkulepped siis avaldatakse ka istungil. Poska avaldas samad tekstid eesti keeles, kuna leping ise sõlmiti kahes keeles; mõlemad tekstid olid autentset. Sellega lõppes esimene

SILLAMÄE EESTIMAA ÕLIKONSORTSIUM

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

Baltolin

Sillamäe tehase toodang on võrdne parimale välismaa bensiinile, sealjuures aga ökonoomsem

Oma bensiiniautomaat
Viru väljakul Kalevi vastas

Autoomanikud ja mootorrattajuhid, tarvitage
BALTOLINI
ja teie hoiate kokku

osa rahuläbirääkimistest ja järgnes allakirjutamine. Enne seda pidasid delegatsiooni juhid tarviliseks esineda väikeste kõnedega. Joffe toonitas, et see kokkulepe annab lootust, et ka teistes küsimustes, mis veel on lahtised, leitakse õige lahendus, et Vene delegatsioon on üles näidanud tahtmist ennast määrava eesti rahva soovidele vastu tulla sel teel, et ta on nõus olnud umbes 1000 ruutkilom. vaieldavast territooriumist Eestile üle andma umbes 50—60 tuhande elanikuga. „Sooviksin ka ära tähendada,“ lisas Joffe, „et samuti ka Eesti delegatsiooni poolt on olnud kahtlemata soov säärasele rahule jõuda, mis teeks lõpu mõlemalt poolt mitte-soovitavale ja raskele sõjale.“

Poska vastas, et ta jagab sama optimismi, et esimene samm, mis täna astutud, annab kindlustuse ka lõpliku rahu saavutamiseks, kuid kahetses, et rahuläbirääkimised on Eestil tulnud üksinda pidada ilma teiste Balti riikideta. Ta loodab aga, et Venega rahu saavutavad varsti ka teised naaberriigid. Kokkulepe olevat olnud võimalik vastastikusel järeleandmisel, ja kui Vene delegatsiooni esimees siin ütles, et nad olevat vaieldava maa-ala küsimuses järele annud 1000 ruutkm. ja 50 tuhande inimese võrra, siis võime vastata, et ka meie poolt on ära antud vaieldav territoorium 3-e tuhande ruutkm. suuruses ja 200 tuhande elanikuga.

Vaherahuleping, mis sõlmiti 31. detsembril hilja õhtul, näeb ette, et alates Tallinna aja järele kella 10.30 3. jaanuaril 1920. a. lõpetatakse 7-ks päevaks sõjategevus Eesti-Vene väerindel ning et pärast 7-e päeva möödumist mõlemal rindel on õigus üles ütelda, sellest 24 tundi ette teatades. Ei tule etteütlemist mitte, siis kestab sõjategevuse seismine automaatselt edasi. Mõlemad väed jäävad seisma seal, kus nad on, nende vahele luuakse erapooletu maariba, ja igasugune sõjategevus lõpeb ning arusaamatused, mis võivad tekkida, lahendatakse erilise segakomisjoni kaudu. Kokkulepele on juure lisatud nimetatudega allakirjutatud leping, esiteks Eesti riigi iseseisvuse, teiseks piiride ja kolmandaks sõjaliste garantiide küsimuses. Leping tehti hariliku rahvusvahelise vormi kohaselt ning otsustati juure lisada ka pitserid. Selgus aga, et kellelgi delegatsiooni liikmeist oma pitsatit ei olnud, mis pärast need tuli tellida en gros. Sellega lõppes kõige tähtsam rahuläbirääkimiste järk ning edaspidised läbirääkimised läksid märksa rahulikumalt, kuna nende kestes ei olnud enam mõõduandev tunne, et veri frondil voolab.

31. detsembri leping lõpetas verevalamise paari päeva pärast, kuna otsekohene sõjategevuse seisma-panek osutus võimatuks tehnilistel põhjustel, sest teade pidi edasi antama Moskvasse ja sealt frondile. Kuna Vene kolmas atakk juba 30. detsembril oli lõppenud, siis ei olnud erilist tähendust, kas ametlik vaherahu päev hiljem või varem maksmata hakkab. Nii mää-

rati vaherahu sunduslikuks alguseks päev, mil mõlemate sõjaväed tingimata on käsu sõjariistade tegevuse seisma-panemiseks kätte saanud.

Suurtest küsimustest oli veel lahtiseks jäänud majanduslike vahekordade lahendamine. Seal oli õigupoolest kolm peaprobleemi. Esiteks Vene riigi varanduste vastastikune arvestamine ehk, teiste sõnadega, endise Vene riigi päranduse jaotamine Eesti ja Vene vahel. Teiseks oli Eestist evakueeritud varanduste tagasitoomise küsimus, kolmandaks — tuleviku omavaheline majanduspoliitika.

Mis puutub seniste arvete lahendamisse, siis oli see võrdlemisi lihtne, kuna mõlemad pooled olid põhimõtte vastu võtnud, et igauks on rahul sellega, mis tema endisest Vene pärandusest on saanud. Vene endised kroonu varandused, mis Eestis asuvad, jäävad Eestile; mis Venes, jäävad Venele. Kõneaineks oli vaid täpne formuleerimine, kus otsustati, et õigused endise Vene varanduse peale lähevad Eestile üle 15. novembrist 1917. a. arvates, s. o. ajast, mil Nõukogude valitsus tunnistas Eesti riigi alguseks Maapäeva otsuse kõrge-
mast võimust ja sidus selle otsuse retroaktiivselt oma Eesti de jure tunnustamisega.

Eriliseks küsimuseks oli Eesti osasaamine Vene kullafondist, mille vastu Vene põhimõtteliselt ei olnud ja algusest peale kullafondi arvel pakkus 1% või nende arvates umbes 5 miljonit kuldrubla. Meie lugesime, et kullafondist meil ei tule mitte 1%, vaid 4%, vastavalt meie maa kaubanduslikule mahule, s. t. umbes 20 miljonit rubla. Lõpuks lepidi 15 miljoni peale kokku, reserveerides, et delegatsioon võib-olla sellega ei lepi. Delegatsioon oli heameelega nõus, sest esialgu olime pessimistlikult arvanud, et kui saaksime kas või ühegi miljoni, oleks ka see meie kullafondi algus.

Palju keerulisem oli evakueeritud varanduste küsimus. Venemaa ei olnud nõus suuremaks järeleandmiseks peajasaliselt seepärast, et mitte pretsedente luua teiste riikide suhtes, eriti hoiusummade väljamaksmise läbi. Äärmine järeleandmine, mis tehti, oli, et me saame sama seisukoha kui teised välismaalased.

Paar nädalat venitati veel läbirääkimisi, ilma teravamata huvita ühelt või teiselt poolt, kuni lõppeks 31. jaanuariks rahuleping tegelikult valmis sai. Jäi järele ainult leping panna lõplikku vormi ja trükkida. Leping pidi alla kirjutatama 1. veebruaril, kuid ka siin tuli takistus. Trükkikoda oli jätnud välja sõjaliste garantiide asjas ühe komma, mida äärmiselt tähtsaks peeti ja mille läbi lepingu mõte muutus. Oldi sunnitud kogu leping uuesti ümber trükkima. Kell ¼ 1, 2. veebruaril õöl, kirjutati leping alla.

Rahulepingu allakirjutamine oli meile ajalooliseks pöördepunktiks. Eesti sai selleks väikeseks hiires, kes liitlaste lõvide-politiika võrgu läbi näris. See leping on leidnud nüüd kahekümne aasta jooksul mõlemalt poolt ausat tähtmist.

POLSTERMÖÖBLEID

soovitab laost

MÖÖBLITEHAS

A/S.

„MASSOPRODUKT“

Tallinn, Tartu m. 73, tel. 308-96

Astugem sõprusliitu „Kindral Pakasega“!

Kuidas toimub külmumine, ravi ja külmast hoidumine

Olenemata sellest, kui kaugele areneb tänapäeva sõjatehnika ja missuguseid uudisrelvi leitakse endakaitseks ja vastase hävitamiseks, on igivanast ajast tänapäevani olnud nii sõdurite kui ka rahuliku elanikkonna põliseks vaenlaseks „Kindral Pakane“. Kui ta saabub äkitselt ja ettevalmistamatult, võib ta hävitada suuri armeesid. Meenutagem kas või Napoleoni armee hävimist Moskva all või Karl 12. kaotusi Ukrainas. See vastu võib aga „Kindral Pakane“ olla ka liitlaseks sellele poolele, kes on selleks kõigiti hästi ette valmistatud. Seega oleme kõik seatud küsimuse ette: kas

Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa jälgimas Viljandi suusavõistlusi praktilises ja soojas pakaseriietuses

olla sõprusliidus „Kindral Pakasega“ või olla ise tema ohvriks?

Tänavune käre talv ning lähemale nihkunud sõjakoole sunnib meid senisest tõsisemalt suhtuma pakase küsimusele. Nagu näitavad kogemused niij kaugelt kui ka lähedalt, nõuab tänavune külm rohkem ohvreid kui maailmasõja ajal. Kuid ka siis ulatusid need kümnetesse tuhandetesse. Näiteks üksi Itaalia armees langes rivist välja 37.700 sõdurit. See arv polnud palju väiksem ka teistes maades.

Kõik see sunnib väga tähelepanelikult suhtuma küsimusele, kuidas võidelda külmumisega. Kui üks tuntuimaid sõjateadlasi ütles, et nälginud sõdur on poolik sõdur, siis seda suurema õigusega võib ütleda, et külmunud sõdur pole üldse sõdur. Kuna aga väikeriigil on tähtis iga kodukaitsja, siis ei tohi ka meie midagi tegemata jätta, mis võiks asjatult nõrgendada ja harvendada meie kodukaitsjate ridu. Olgugi et meil praegu pole otsest sõjaohtu, peame tegema kõik, et olla ette valmistatud selleks juhuks, kui meid sunnib möödapäasmatu vajadus haarama relvi endakaitseks. Sel juhul on soe ja otstarbekas riietus niisama tähtis nagu relvad ja toit.

Enne kui asume küsimuse juure, kuidas kaitsta oma keha külmumise vastu, oleks otstarbekas tundma õppida seda, kuidas toimub külmumine ja missuguseid nähtusi see kutsub esile. Selle kohta on arstidel väga rohkesti tähelepanekuid ja kogemusi. Pole sugugi ülearune, kui neid teaksid ka laiemad hulgad, sest pahatihti ei osata külmumissümptoome tähele panna ning nende vastu õigeaegselt tarvitusele võtta vastuabinõusid.

Missugused kehaosad kannatavad külma all? Esmajoones just need, mil on kas otsene kokkupuude välisõhuga, nagu paled, nina, kõrvad, kuid ka jäsemed, nagu käed ja jalad, mida nende otstarbe ja liikuvuse tõttu ei saa küllaldaselt hoida soojana. Kuid palju tõsisem on lugu, kui külm tungib keskkhani ja mõjutab siseelundite normaalset tegevust. Kui selle tagajärjel keha üldine temperatuur langeb alla $+20^{\circ}$, siis on paratamatuks tagajärjeks surm.

Tuleb silmas pidada, et külmumine ei toimu mitte üksnes suurte külmade puhul. Seda juhtub ka keskmise külmega, kui inimene on kergelt või puudulikult riietatud, toimub äkiline ilmamuutus, puhub terav külm tuul, riided ja jalatsid on kitsad, inimene on nälginud, haavatud jne. Niiske külm toimib kergemini ja tugevamalt. Külmumist soodustab ka tuul, tuisk ja riiete niis-

Topiline kahe-sõrme-kinnas sõdureile ja kaitseliitlasele talviseiks pakasepäeviks

kumine. Samuti on väga oluline see, kas inimese organism on külma vastu karastatud või mitte. Nii võib ühe ja sama temperatuuri juures üks külmetada, kuna teisel pole viga midagi. Seepärast on väga oluline külmavastane treening, mille hulka tuleks lugeda igapäevast väljaskäimist, sportimist, pesemist külma veega jne.

Külmumist soodustavate tegurite hulka kuulub ka vanus. Nii on lapsed ja raugad enam vastuvõtlikud külmale kui keskealised. Samuti soodustavad külmumist ka teised kõrvaltegurid, nagu alkoholi tarvitamine. Nagu arstlikud uurimised näitavad, on väga ohtlik külmal ajal alkoholi tarvitamine. See halvab veresoonte närvide tegevust, mille tagajärjel jooonu nahalused veresooned ei tõmbu kokku ja sellega toimub kehasoojuse äraandmine kiiremalt. Ekslikult on alkoholi peetud külmarohuks seepärast, et see algul loob kiire soojusetunde, mis aga peatselt langeb ning viib keha ohtlikku külmumisolekorda. Külmumist soodustavalt mõjub seejuures meeelundite tegevuse nõrgenemine ja väsimus, mille tagajärjel alkoholi tarvitajad uinuvad kergemini.

Mida tunneb külmaja?

Prof. Rootsi tähelepanekute järele külmumine algab ägeda vappekülmaga. Keha püüab lihaste kokkutõmmete ja tegevusega suurendada oma soojust. Seni kuni püsib külmatunne, ei ole seisukord veel kardetav. Varsti aga tekib väsimus, millele kiirelt kaasub unetung. Tunded tuimenevad, kaob külmatunne, nägemine nürineb, kõrvades tekib kohin. Külmuu hakkab vaaruma. Unekiusatus muutub suuremaks. Ei suuda külmuu unetungile vastu panna ja annab sellele järele, vajub ta teadvusetult kokku. Kehasoojus langeb, keha kangestub, hingamine ja südametegevus muutuvad järk-järgult aeglasemaks ja pealiskaudsemaks, kuni vaibuvad. Tekib varjusurmataoline seisund, mis esmaabi hilinemisel muutub tõeliseks surmaks.

Kehatemperatuuri langemisel kuni $+22^{\circ}$ on külmuu veel edukalt päästetud.

Külmumised esinevad mitmes liigis.

Külmumise esimest liiki iseloomustab keha välispinna põletik, kusjuures nahk muutub algul valgeks ja kaotab tundlikkuse, pärastpoole aga muutub punaseks ja kuumaks. Külmunud koht paistetab, ilmneb sügelemis-, põletamis- ja pistetunne. Mõne päeva möödudes need nähtused kaovad jäljetult, kuid külmunud koht on siiski hell ja vastuvõtlik välismõjutustele.

Kui külmumine on aga tõsisem, siis on tegemist teise liigiga, mille juures ilmuvad kehale heleda ja läbi paistva, kohati verise vedelikuga täidetud villid. Nahk muutub külmuu kohal mustjaspruuniks ja sinkjaks, tundlikkus kaob mitmeks päevaks. Säärastel juhtudel tuleb tingimata pöörduda arsti poole. VILLE ei tohi ise avada.

Külmumise kolmanda liigi juures ilmnevad kärnad. Külmunud kohad võtavad tumesinise värvuse ja muutuvad elutuks. Tavaliseks tagajärjeks on nende kohtade mädanemine.

Mida teha külmunuga?

Anneme siinkohal edasi prof. Rootsi sellekohaseid juhiseid: „Külmuu abistamisel tuleb toimida teadlikult. Transportimisel ja elustamistoimingute juures peab talitama ettevaatlikult, sest külmuu ja haprad koed võivad kergesti vigastuda.

Külmuu viidagu kütmata ruumi, eeskotta või kuuri, seal lõigatagu riided õmbluse kohalt lahti ja võetagu seljast. Samuti tuleks ka jalga külmanud saapad lahti lõigata. Alatagu kogu keha hõõrumist lumega või niiske pehme külmaveerätikuga. Kui koed on muutunud juba painduvaks, ergutatagu südametegevust ja tehtagu ettevaatlikult kunstlikku hingamist. Selle järele mähitagu külmuu kergelt soojendatud tekki ja viidagu voodisse, mida aeglaselt 2—3 tunni jooksul soojendatagu kuumaveepudelitega, jätkates seejuures keha hõõrumist. Ühtlasi võib nuuskpiiritust või eetrit korduvalt hoida külmuu nina all.

On haige tulnud meelemärgusele ja hingab, antagu talle algul leiget, siis kuumat kohvi, teed või piima. Pikkamisi köetagu tuba soojemaks ja kaetagu haige soojemalt. Külmuu järsk sooja ruumi toimetamine on elukardetav.

Eespool oleme vaadelnud külma kui vaenlase mõju ja tagajärgi inimkehale ning kuidas toimetada külmuu arstimist. Edaspidi aga vaatleme, kuidas võita „Kindral Pakane“ endale sõprusliitlaseks. Selleks on tarvis end esijoonel otstarbekalt varustada soojade riidetega, kuid väga oluline on ka teadlik käitumine. Kõigest sellest allpool.

Meie karm kliima nõuab riietumist ega lepi kerge riietusega, nagu see on ehk mõeldav soojal maal. Kuid seejuures on suur vahe ühe või teise riietumisviisi vahel. Eriti otstarbekat riietumist nõuab sõjaline tegevus, mil tuleb päevade kaupa viibida pakase käes, käsitada relva ja mõnikord isegi magada lausa taeva all. On ilmne, et lahinguolukorras peab riietus olema teissugune kui igapäevaste toimingute puhul rahu olukorras. Kahjuks näitavad aga väga paljud tähelepanekud, et külmavastases võitluses oleme üldiselt siiski puudulikult varustatud. Nagu nähtus hiljutistel õppustel Tallinnas talimaastikus, olid üksnes vähestel otstarbekad kindad ja jalanõud. Puudulik oli ka peakate ning isegi üleriietus. Seepärast on otstarbekas pikemalt peatuda selle küsimuse juures —

missugune on otstarbekas riietus pakasega?

Peatume esijoones jäsemete ja peakatete juures, kuna patustamisi sel alal on kõige rohkem. Eriti puudulikud on meil kindad. Ehkki ükski kaitseliitlane pole kinnasteta, ei täida need pahatihti oma otstarvet. Nii näeme, et isegi õppusele tullakse kas tavalistes nahkkinnastes, mis pikemaajalise tegevuse juures ei pea sooja ja võimaldavad käte külmumist, või tullakse välja paksudes käpikinnastes, mis on küll soojad, kuid ei võimalda käsitada relva. Tõelises lahinguolukorras tähendab käpikinnas seda, et relva tuleb käsitada ikkagi paljaste kätega.

Sõjalised kogemused on näidanud, et sõjakinnas peab olema erisugune, nimelt peale pöidla peab kindal olema eraldi ka esimene sõrm, mis päästab püssitrikli või kuulipilduja päästiku. Sääraseid kindaid on aga meie Kaitseliidus tarvitusel üpris vähe. Linnades peagu sugugi, maal ainult mõned üksikud. Sääraseid kindaid pole müügil ka meie kauplustes. Need on kas kõik sõrmikud, mis ajajooksul siiski võimaldavad külmumist, või käpikud, mis ei luba käsitada relva. Seepärast oleks otstarbekas, et iga kaitseliitlane muretseks varakult ja õigeaegselt endale kahe-sõrme-kinda, nagu seda näeme juuresolevail ülesvõtteil. Pildil kujutatud kindad on Kaitseliidu Peastaabi soovil valmistatud „Kodukäsitöös“. Need on seest sõlmedega, mis hoiavad käe soojana. Seejuures on võimalik juhul, kui esimene sõrm ei pea käsitada relva, tuua see teiste sõrmede juure sooja. Säärane kinnas nõudis 130 grammi parajat jämedat villast lõnga. „Kodukäsitööst“ tellituna maksis säärane kinnas 3 kr. 50 s. Koduse näputööna läheb see maksma ainult lõnga hinna.

Kahe-sõrme-kinnas on otstarbekas mitte ainult sõjaolukorras, vaid see võimaldab edukalt sooritada ka mitmesuguseid koduseid töid. Puudeveol ja -saagimisel ning võib-olla ka muil toiminguil, mil pole vaja eraldi sõrme, võib kahe-sõrme-kindale peale tõmmata mõnest teisest kõvemast riidest, nagu puldanist jne., valmistatud katte, mis hoiab kinnast kulumise eest.

Päris käre külm puhul on hea kindale alla tõmmata veel teine sõrmedeta kinnas, mis kaitseb käelaba, kuid ei tee tegutsemisvõimetuks sõrmi. Väga ots-

tarbekas on see, kui kindal on pikk randmevars, mis ulatab kaugele varruka alla.

Teiseks tähtsaks kehakatte osaks on sukad ja jalanõud. Jalgu hoiab soojana ka viletsaimate jalanõude puhul hea villane sukk. Kõva pakase puhul tuleb jalga panna mitu sukka ülestikku. On väga otstarbekas villase lõnga kokkuhoiu mõttes, kui sukasäär ja jalapöia osa tehakse eraldi ning jalapöia osasid on mitu, mis võimaldab nende tihedamat vahetamist, kuna sukasäär võib jääda endiseks. Hea on, kui sukasäär on nii kõrge, et see ulatub üle põlve ja on seega ühtlasi põlvekaitseks. Veel parem aga on, kui põlvekaitse on kootud eraldi.

Eespool oleme kirjeldanud jalgade hoidmist külmumisest ainult villaste sukkadega, kuid kui pole võimalik seda saada, siis tuleb jalgu kaitsta ka teisiti. Selleks sobivad ka soojad jalarätid, paber ja isegi õled. Muidugi on seejuures eeltingimuseks, et jalanõu oleks selleks küllalt avar.

Jalad tuleb algul mässida soojade jalarättidega, siis ajalehepaberiga ja lõpuks veelkord soojade jalarättidega. Jalgade sissemässimine paberisse on eriti kasulik tankistidel, mootorveokijuhtidel, ratsaväelastel, s. o. kõigil neil, kel tuleb vähe jala käia. Jalarättide mähkimisel tuleb valvata selle järele, et see tihedalt liibuks jala ümber, kusjuures oleks välditud kortsude ja voltide tekkimine.

Lahinguolukorras peab igal mehel olema kaasas vähemalt kaks paari kuivi sukki-sokke või kuivi jalarätte, sest niisked jalad külmuvad kiiresti, hoolimata katte paksusest. Samuti on väga tähtis jalgade puhtus. Seepärast peab silmas pidama seda, et jalgu tuleb igal soodsal juhul pesta või vähimalt hõõruda niiske lapiga.

Jalanõu kohta on üldreegliks, et see olgu pigemini suur kui väike, et jalatseisse oleks võimalik asetada õlgedest või mõnest muust materjalist vahetaldu. Jalatseid tuleb perioodiliselt määrada rasvaga või saapamäärdega. Kõige kindlamalt tuleb vastu vaielda kombele kuivatada neid jalas. Märgadele jalanõudele tuleb sisse toppida põhku, paberit või muud kuiva ainet, mis imeb enesesse niiskuse.

Jalgu kaitseb ka see, kui lahingu- ja transportmasinate pedaalide, kangide ja jalaraudade ümber mäsitakse riiet või õlgi.

Pead kaitseb väga hästi kaitseliitlase talimüts. Pakase puhul või juhul, kui seni pole veel jõutud muretsema talvemütsi, on väga kasulik kanda villast mütsialust, mis katab kogu lagipea, kõrvad ja kukla, jättes vabaks ainult näo. Üht säärast peakatet, mis on tarvitusel läänefrondil, näete kirjutuse juures oleval pildil. Kui aga säärast peakatet pole, on väga kasulik ka mütsi alla pandav barett, üle kõrvade tõmmatud sall, kõrvalapid jne. Endastmõistetavalt peab igäühe kaela katma paks sall, mis oleks nii lai, et kõva pakase puhul võiks seda tõmmata suulegi.

Külma ilmaga vastu tuult liikudes tuleb nägu kaitsta riidest või mõnest muust materjalist maskiga, hädakorral kas või paberist maskiga.

Läänerindel tarvitav soe peakate ja kinnas

Kõrvalabinõuna külmumiste vastu võib soovitada magedat loomarasva, vaseliini ja kreeme. Nendega tuleb sisse määrada näo- ja jäsemetenahk. Esimeses järjekorras tuleb sisse määrada näo lahtised osad, eriti aga palged, nina, lõug ja siis sõrmed, varbad, käelabad ja jalalabad. Pärast määre kergest sissehõõrumist tuleb naha pinnale jätta veel kerge kord määret või rasva. Sissehõõrumist tuleb toimetada pool või tund aega enne ruumist lahkumist. Nägu, käed ja jalad tuleb enne sissemäärimist pesta ja hästi kuivatada. Peab valvama, et määre ei satuks silmadesse, kuna see võib esile kutsuda ärritusi.

Kuid tähele panemata ei tohi jätta ka kesk-keha, ehkki sel alal võib märgata vähem puudusi. Väga hea on, kui kaitseliitlasel on olemas lambanahkne vest, mida tuleks kanda karvapoolega sissepoole. Kuid väga edukalt võivad seda asendada igasugused kampsunid, villased vestid jne. Eriti külmakartlik on ka kõht.

Kui alusriided on soojad, siis võib leppida ka sellega, et pealisriideks on sinel. Kuid tuleb soovitada, et igaüks, kel on võimalik, muretseks endale lambanahkse poolkasuka, nagu see on ette nähtud kaitseliitlase vormikirjelduses. Moondamiseks on valge moondumissülikond, mis aitab ühte sulatada lumise maastikuga. Valgete üleriide muretsemise ülikasulikkus on eriti ilmnunud praegu käimasolevas Soome sõjas.

Alumist kehaosa tuleks kaitsta paksude villaste pükstega ning sobja aluspesuga. Väga oluline on seejuures, et kaitstakse ka suguorganeid suspensooridega. Näiteks Saksa sõjaväes on see otse sunduslik ratsanikele ja suurtükiväelastele.

Otstarbeka riietumise kõrval on väga oluline ka teadlik käitumine. Igaüks peab ise kontrollima, kas mõni kehaosa pole külmunud. Selleks tuleks kat-

suda nina, kõrva, sõrmi ja varbaid, et selgitada, kas nende tundlikkus on alles. Vastasel korral tuleks kohe asuda nende ravimisele. Eriti kergesti külmuvad varbad, kuid seda asjaolu on raske konstateerida paksude jalanõude tõttu. Seepärast peab igaüks vahetevahel liigutama varbaid saapas ning selgitama, kas need on veel tundlikud.

Ratsa- ja suurtükiväelastel, kuid ka neil, kes sõidavad masinail, on soovitatav suurte külmade korral iga tunni või poolteise liikumise järele jalastuda 10—15 minutiks ja natuke joosta. Suuskurid peavad iga 50 minuti järele suuskadelt maha tulema ja jalgu soojendama jooksu ning jalgade trampimisega.

Naabrid ja otsesed ülemad, jao- ja rühmaülem. jälgigu naabreid ja oma alluvaid. Külmumise tunnemärkide ilmumisel abi anda.

Peale asjaosaliste eneste peavad kaitseliitlased valvama ka üksteise järele, eriti osutades tähelepanu nina, jalgade ja lõua külmumisele. Pahatihti märkab seda kõrvalolija paremini kui külmunu ise.

Kõiki neid asjaolusid teades ja varakult ettevalmistusi tehes on meil võimalik teha kardetav „Kindral Pakane“ enda liitlaseks.

Emadele, naistele, õdedele ja pruutidele oleks siinkohal esitatud palve: mõtelge enda lähedalseisjale ja kasutage oma vaba aega näputöö tegemiseks meeste!

K. Teder.

Soodsaimalt ostate

rohu-,

värvi-,

keemia-,

kummikaupu ja

kosmeetikaaineid

A/s. Mey & Landesen'i

suurladudest

Tallinn, Viru t. 9

Müük suurel ja väikesel arvul

KL üleriigilised suusatamisvõistlused

Viljandis 17. ja 18. veebruaril 1940

Kaitseliidu üleriigilised suusatamisvõistlused on alati olnud oodatumaiks sündmusiks meie talispordi ürituste sarjas. Lume nappuse tõttu olime sunnitud kahjuks mitmed aastad järjest need võistlused ära jätma. Käesoleval talvel on meil jälle kord lund ja sedapuhku isegi ülikülluses, on isegi pakastki ning nüüd võis innukas Kaitseliidu suusavägi üle mitme aja jälle kord üle riigi kokku tulla, ausas võistluses jõudu katsuma oma oskustes ja võimetes ning ühiselt kaasa elada meie talivõldele.

Tänavuseks võistluspaigaks, kus laupäeval, 17., ja pühapäeval, 18. skp., toimusid KL üleriigilised suusatamisvõistlused, oli õnnestunult valitud Viljandi järve ja linna kaunis ja maaliline ümbrus oma lausikmaaga. Järsakutega, tõusudega ja langustega. Võistlustel olid esindatud kõik malevad peale Saaremaa, kel taliolud olid takistuseks mandrile pääsmiseks. Võistlejaid kogunes 371, nende hulgas 62 Naiskodukaitse liiget. Peab mainima, et see on esmakordne sündmus, kus meeste kõrval suusatamisvõistlustel meil esines nii rohkel arvul naisuusatajaid. Korraldajate ja kohtunikega kokku üllatas meie suusavägi tänavustel võistlustel üle 500 isiku. Kaitseliidu Peastaabi õppe-spordiosakond ühes juureantud jõududega KL Peastaabist ja malevaist oli võistlusteks aegsasti kõik ette näinud ja ette valmistanud. Sakalamaa Malev ja NKK Sakalamaa Ringkond võistluste korraldustööde läbiviijatena andsid oma parima ning osutasid võistlejatele suurimat hoolitsust ja külalishakust. Võistluste kohtunike kogu, eesotsas võistluste ülemkohtuniku KL Peastaabi ülema kolonel A. Balder'iga toimus asjalikult ja täpselt. Võistlejad esinesid korralikult ja võistlusausalt, mille tulemusena kõik toimus ettenähtud kava kohaselt, ilma ühegi protestita, vahejuhtumita ning nimetamisväärse õnnetuseta. Kohalikud omavalitsused, sõjaväe-, politsei- ja raudteevõimud aitasid kõige neist olenevaga vastutulelikult kaasa võistluste heaks kordaminekuks. Ajakirjandus pühendas võistlusile väärilist tähelepanu. Riigi Ringhääling oli kohale lähetanud oma esinduse, kes koha pealt asjalikult raporteeris mõlemal võistluspäeval sündmuste käiku. Eesti Kultuurfilm jäädvustas võistlused filmilindile. Seesuguses ettevalmistatud ja hoolitsetud olukorras pidid ja tulid võistlused kõigis osis täiesti õnnestunult toime ning kogu Viljandi elas nädalavahetusel suusatamise tähe all. Võistlusi jälgis kogu aeg ka Kaitseliidu ülem kindralmajor J. Orasmaa, kes ise on üks meie suusaspordi pioneere ja suusaspordi innukamaid propageerijaid ning elustajaid.

Võistluste esimene päev, laupäev, 17. skp., algab ilusa ilmaga. Temperatuur on paras ja võistlusteks soodus. Järve kallas, kus asub võistluste lähe ja lõpp, pakub nauditavat pilti.

Üle järve Viiratsi poolt kumab koit. Kaldal, ranna kohviku ümber, kus asetsevad Ringhäälingu aparaatuurid ja NKK toitluspunkt, on neli köetavat suurt välitelki, mida kasutatakse raadioside-, muusika-, sanitaar- ja puhketelkidena. NKK välikatla ja telkide korstnatest kerkib taeva poole suitsu. Järve jääl kul-

gevad kaugemale suusarajad, märgitud värviliste lipukestega. Võistlejad ruttavad kohale ja seavad endid stardivalmis. Korraldajad annavad valjuhääldaja kaudu viimseid korraldusi ja juhendeid. Sama valjuhääldaja kaudu antakse koha peal grammofoonmuusikat, kus ei puudu midugi ka vana tuntud löökpala „Viljandi paadimees“. Samasse valjuhääldajasse suunatakse ka kontrollpunktidest KL väliraadiojaamadest saadavad teated ja reportaaž seal nähtust ja kuuldust. Võistlused on kokku meelitanud ka koguka arvu pealtvaatajaid, eriti kohaliku noorsoo hulgast, kes viikalt saalivad suuskadel edasi-tagasi. Kogu selle pildi taustal on talirüüs vana Viljandi oma ajalooliste lossivaremetega.

Võistlused algasid täpselt kell 0800 võistluste mehiseima alaga — 18 km patrullsuusatamisega ühes laskmisega. Startis 13 malevat. Neist katkestasid võistluse Tartu ja Pärnu Maleva patrullid suuskade murdumise tõttu. Ülejäänud malevad näitasid sel alal järgmisi tulemusi:

	sõiduaeg	tabamusi	lõppaeg
1. Viru Malev	1:47,22	66	1:16,42
2. Järva Malev	1:48,44	62	1:20,44
3. Võru Malev	1:44,35	52	1:22,35
4. Valga Malev	2:04,10	72	1:29,30
5. Lääne Malev	1:54,33	57	1:29,53
6. Tallinna Malev	1:47,01	44	1:31,01
7. Tartumaa Malev	2:02,44	56	1:38,44
8. Petseri Malev	2:02,16	55	1:38,56
9. Sakalamaa Malev	2:05,06	54	1:42,26
10. Narva Malev	2:09,42	52	1:48,22
11. Harju Malev	2:28,32	46	2:11,12

Parim sõiduaeg oli Võru Maleva patrullil — 1:44,35, parim tagajärg laskmises oli Valga Maleva patrullil, kes võimalikust 80 silmast välja lõi 72 silma. Kokku võttes võitis selle sõjalise iseloomuga ala Viru Malev lõppajaga 1:16,42, omandades ühtlasi Kaitseliidu ülema rändauhinna — gladiaatori kuju — ja seekord lõplikult.

Kell 1100 startis 4×10 km teatesuusatamises 11 meeskonda algajate klassis. Siin kujunesid tagajärjed ja osavõtjate järjestus järgmiselt:

1. Narva — 2:55,26; 2. Viru — 2:57,01; 3. Võru — 3:01,52; 4. Sakalamaa — 3:06,26; 5. Valga — 3:08,38; 6. Petseri — 3:09,38; 7. Järva — 3:12,58; 8. Harju — 3:13,36; 9. Tartumaa — 3:18,15; 10. Pärnumaa — 3:27,00 ja 11. Lääne 3:43,16.

Individuaalselt olid sel alal parimad: 1. E. Puusepp (Viru) 0:42,30, kes ühtlasi võitis Kaitseliidu ülema rändauhinna — puuviljavaasi; 2. A. Rosenberg (Sakalamaa) 0:42,46; 3. S. Iives (Narva) 0:42,53; 4. A. Kuuskmann (Narva) 0:42,59; 5. A. Mikkelsaar (Valga)

0:43,30; 6. J. Rinde (Viru) 0:43,40; 7. K. Pomm (Narva) 0:43,47; 8. L. Leheste (Võru) 0:44,01; 9. V. Uhkai (Harju) 0:44,43 ja 10. V. Peinar (Viru) 0:45,03.

Kell 1400 toimus 18 km suusatamine algajate-, võistlus- ja meisterklassis, kus tagajärjed olid:

Algajate klassis: 1. A. Tikermaa (Lääne) 1:17,29; 2. R. Künnapuu (Tartumaa) 1:24,34; 3. J. Lont (Viru) 1:24,36; 4. J. Heinmaa (Sakalamaa) 1:25,33; 5. F. Veerberg (Viru) 1:26,05; 6. E. Kiik (Harju) 1:26,06; 7. A. Heli (Sakalamaa) 1:26,32; 8. E. Hagel (Tartu) 1:26,46; 9. A. Kask (Narva) 1:27,18 ja 10. K. Vares (Viru) 1:27,33.

Võistlusklassis: 1. A. Jansen (Pärnumaa) 1:16,24; 2. J. Paulus (Narva) 1:18,30; 3. A. Krusnov (Narva) 1:18,59; 4. L. Kaur (Sakalamaa) 1:20,11; 5. A. Anderson (Sakalamaa) 1:21,00; 6. J. Miller (Lääne) 1:21,20; 7. M. Kamar (Harju) 1:23,05; 8. E. Roots (Narva) 1:24,00; 9. P. Pahla (Tartumaa) 1:25,53; 10. I. Rebo (Narva) 1:26,19.

Meisterklassis: 1. V. Kaaristo (Narva) 1:11,55; 2. E. Siitan (Harju) 1:17,28; 3. E. Särak (Harju) 1:19,27; 4. V. Vallasoo (Narva) 1:19,50; 5. S. Roop (Narva) 1:19,50; 6. T. Krassikov (Narva) 1:22,27; 7. A. Kuusk (Sakalamaa) 1:29,05; 8. A. Kukk (Sakalamaa) 1:37,23; 9. F. Kukk (Sakalamaa) 1:43,13 ja 10. V. Soolo (Sakalamaa) 1:51,28.

Tagajärjed samal päeval kell 1500 toimunud 10 km suusatamises vanade kaitseliitlaste klassis: üle 40 a. vanad: 1. K. Idla (Järva) 0:48,42; 2. A. Tali (Viru) 0:49,02; 3. A. Tulve (Tallinn) 0:52,36; 4. E. Kivilaan (Sakalamaa) 0:53,07; 5. O. Uustre (Pärnu) 0:55,48; 6. O. Hummal (Võru) 1:04,20; 7. A. Pandre (Harju) 1:08,22;

35–40 aastat vanad: 1. J. Koovit (Sakalamaa) 0:42,10; 2. T. Anderson (Järva) 0:44,43; 3. J. Müür (Tartumaa) 0:48,52; 4. V. Hütt (Tartu) 0:53,19; 5. A. Kukur (Narva) 0:55,40; 6. A. Tuudak (Sakalamaa) 0:55,47; 7. K. Raudsepp (Sakalamaa) 0:56,57; 8. T. Kübard (Võru) 0:57,17; 9. N. Kuusik (Narva) 0:59,38 ja 10. K. Abel (Tartu) 1:02,50.

Teine võistluste päev, pühapäev, 18. veebr., algas hoopis teises olustikus. Ilm oli pakane. Kraadiklaas näitas võistluste algul – 20°, mis küll hiljem tõusis, kuid üldiselt valitses külm ja kogu Viljandit haaras härmatis ja järve kohal lasus niiske udu. „Prepäreeritud“ end külma vastu, startisid esimestena mehed 30 km suusatamises algajate-, võistlus- ja meisterklassis.

Tagajärjed:

30 km algajaile: 1. S. Ilves (Narva) 2:28,12; 2. V. Uhkai (Harju) 2:29,05; 3. A. Kuuskmann (Narva) 2:35,21; 4. V. Känd (Tallinn) 2:36,18; 5. K. Pomm

Patrullid teel

(Narva) 2:37,33; 6. E. Veide (Pärnumaa) 2:38,20; 7. E. Hagel (Tartu) 2:40,47; 8. A. Rosenberg (Sakalamaa) 2:42,27; 9. H. Köresaar (Sakalamaa) 2:43,56; 10. F. Mäesalu (Võru) 2:45,16.

30 km võistlusklassile: 1. A. Jensen (Pärnumaa) 2:23,15; 2. P. Pahla (Tartumaa) 2:30,42; 3. V. Dils (Tallinn) 2:32,11; 4. L. Kaur (Sakalamaa) 2:33,50; 5. A. Krusnov (Narva) 2:34,04; 6. J. Paulus (Narva) 2:34,36; 7. J. Miller (Lääne) 2:37,34; 8. M. Silland (Tartumaa) 2:43,31; 9. V. Tipner (Tartu) 2:43,57; 10. J. Rebo (Narva) 2:46,19.

30 km meisterklassile: 1. V. Kaaristo (Narva) 2:19,57, kes ühtlasi võitis KL ülema rändauhinna — suusataja kuju; 2. T. Krassikov (Narva) 2:26,47; 3. E. Särak (Harju) 2:32,04; 4. V. Vallasoo (Narva) 2:34,10; 5. J. Koovit (Sakalamaa) 2:35,15; 6. P. Roop (Narva) 2:44,55; 7. J. Laan (Sakalamaa) 2:53,05; 8. E. Kivilaan (Sakalamaa) 3:32,16.

Tartu Spordiriistade Vabrikurändauhinna — suusataja kuju — parimale malevale, kes algajate klassis saavutab kõige rohkem punkte, võitis tänavu Narva Malev 357 punktiga.

Üldkokkuvõttes tuli parimaks malevaks suusatamises ja võitis sporditarveteäri O.-ü. „Esto“ rändauhinna — gladiaatori kuju — Narva Malev 444 p. 2. tuli Sakalamaa 419 p.; 3. Viru 342 p.; 4. Võru 339 p.; 5. Järva 287 p.; 6. Harju 281 p.; 7. Tartumaa 235 p.; 8. Valga 151 p.; 9. Petseri 143 p.; 10. Lääne 128 p.; 11. Pärnumaa 127 p.; 12. Tartu 108 p.; 13. Tallinn 104 p. ja 14. Pärnu 20 p.

Samal päeval kell 0900 startisid 5 km suusatamises Naiskodukaitse suusatajad. Tagajärjed:

Algajate klassis: 1. E. Abel (Võru ringk.) 0:27,42; 2. L. Tamm (Viru r.) 0:27,50; 3. E. Erm (Pärnumaa r.) 0:28,03; 4. K. Mulla (Harju r.) 0:28,07; 5. L. Mäesalu (Võru r.) 0:28,09; 6. B. Anvelt (Pärnumaa r.) 0:28,31; 7. E. Eino (Tartumaa r.) 0:28,36; 8. L. Vutt (Tartumaa r.) 0:28,36; 9. L. Vitsur (Harju r.) 0:29,04; 10. M. Rass (Tartu r.) 0:29,29.

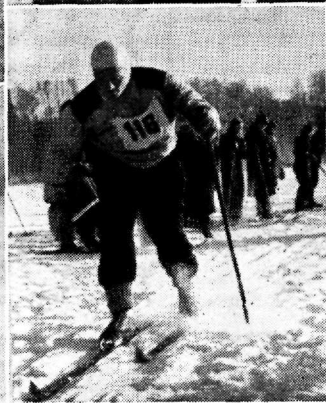
Võistlejate klassis: 1. G. Tšikin (Narva r.) 0:25,31; 2. L. Kalauš (Narva r.) 0:26,00; 3. L. Posul (Tartumaa r.) 0:27,03; 4. J. Annus (Harju r.) 0:29,57; 5. H. Noorits (Tartu r.) 0:30,11; 6. A. Saaristu (Tartu r.) 0:30,52; 7. E. Keeris (Tartu r.) 0:31,58; 8. L. Kukk (Harju r.) 0:36,29.

Parimaks NKK ringkonnaks suusatamises osutus NKK Tartu ringkond 131 p., kes võitis Naiskodukaitse Keskuhatuse rändauhinna — kristallvaasi; 2. ja 3. Tartumaa r. 102 p. ja Harju r. 102 p.; 4. Võru r. 101 p.; 5. Petseri r. 97 p.; 6. Viru r. 83 p.; 7. Pärnumaa r. 73 p.; 8. Tallinna r. 58 p.; 9. Narva r. 52 p.; 10. Pärnu r. 30 p.; 11. ja 12. Lääne ja Sakalamaa r. kumbki 26 p.

Ergutuseks kohalikele noortele — meie tulevasele suusaväele — korraldati esimesel võistluste päeval lossi mägedes ja teisel päeval Viljandi järvel propa ganda-suusatamisvõistlus lühemale maale, millest osavõtt oli elav. Kaitseliidu Ülem jagas isiklikult noortele parimateks osutunuile ergutusauhindadena suuski, suusatarbeid ja mitmesuguseid mälestusesemeid, millele üle noored tõsiselt rõõmu tundsid.

Pühapäeval kell 1600 toimus Maagümnaasiumi pidulikult dekoreeritud saalis võistluste meeleolurikas lõppaktus, kus Kaitseliidu ülem kindralmajor J. Orasmaa võitjaile välja andis auhindad ja tänas võistlejaid, korraldajaid ning kaasaitajaid võistluste õnneliku ja tulemusrohke lõpu puhul. Aktusel viibis rohkel arvul külalisi ja meie suusatajaid. Samal päeval lahkus suusatajate pere õhtuste rongidega külalislahkest Viljandist.

Kaitseliidu järjekordne suusaväe suurparaad on möödas. Viljandi päevad näitasid jälle kord, et meie suusasportlastel on suur huvi Kaitseliidu sellaste üri-

Pilte KL üleriigilistelt suusatamisvõistlustelt Viljandis

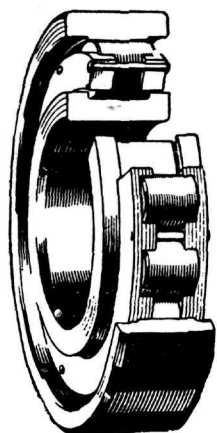
tuste vastu. See avaldus osavõtjate rohkes arvus, sest hoolimata mitu kuud kestnud pakasest, mis takistas treeningut ja isegi ei lasknud toimetada kohapealseid valikvõistlusi, esinesid meie mehed ja naised tublilt ja kindlalt. Mis puutub inimkontingenti, siis seda meil on. Meie võisime võistlustel kohata rida tuntud nägusid — meie suusaspordi nimekaimaid tuusi, eesotsas Vello Kaaristoga, kes olümpiasuusatajana on klass omaette. Vello Kaaristo jäi neilgi võistlustel võitmatuks, olgugi et mitmed vanad suusaraja rivaalid seda üritasid. Mitmed kauaaegsed meisterklassi mehed on siirdunud vanade klassi — aeg nõuab oma ja ei tunne peatust. Kuid nende asemele on nii meister- kui ka algajateklassis juure tulnud uued värsked jõud, kes teevad juba tublit konkurentsi senistele tippmeestele. Nimetame uutest nimedest siinkohal Pärnumaa meest A. Jensenit, Narva meest E. Ilvest, Harju meest V. Uhkaid ja Lääne meest A. Tikermaad. Need on sitked mehed ning nende saavutused räägivad ise enda eest. Ja ega meie naisedki meestest maha taha jääda — siin näeme päris tublit ja sartsukat esinemist, olgugi et võistluse distsipliin ja kogemused. veel meestest maha jäävad. On ju naised vähem esinenud, kuid pea need väikesed lüngadki ei kao, kui naised meil tulevikus järjekindlalt esinema hakkavad. Peaasi on — kogu suusatamise asjal on hing sees ja meie olude ja võimaluste kohaselt on tagajärjedki päris head. See kõik näitab, et Kaitseliidu pikkade aastate hool ja vaev suusatamise propageerimisel on kannud vilja — meil on oma kooli kaudu tippmehi, kes peale kodumaa edukalt Eestit on esindanud välismaal, meil on võistlus-suusavägi, meil on massi, kes suuski kasutavad mitte ainult meelelahutustarbeina vaid elus vajalike ja otstarbekate liiklemisvahendina, ja lõpuks meil on ka noorust — meie järeltulevat ja tõusvat suusaväge.

Nüüd veel mõni sõna võistlustel nähtust-kuuldust. Kui võrrelda malevate paremustabelit endiste võistluste omadega, paistab silma, et mitmed linnamalevad, kes senini edetabelis domineerisid, on tahupoole nihkunud — maa on linnale järele jõudnud ja isegi mööda läinud. Milles siin asi on, kust kohalt kand pigistab ja mida teha tuleb — teavad asjaomased ise. Edasi — võistlejate ettevalmistamine võistlusiks.

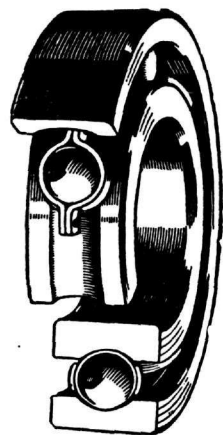
Siin peame tulevikus mõned korrektiivid sisse viima, niipalju kui seda võimaldavad meie olud, aeg ja majanduslikud ressursid. Teadupärast peale võistleja enda etendavad suusaspordis kaalukat osa võistlusind, suusatamise tehniline oskus, võistleja jõud — vastupidavus, tervishoidlikud teadmised ja nende rakendamine ning lõppeks sobiv suusavarustus. Jälgides meie suusaväge võib öelda, et meie meestel ja naistel on võistlusind, võistlusosust, on jõudu ja vastupidavust. On muretsetud ka, niipalju kui seda võimaldab rahakott, sobivat ja ajakohast suusavarustust. Veidi järele tõmmata tuleks ettevalmistuse ja tervishoidlikes küsimusis. Ma mõtlen siin valmisolekut ja kaitset pakase vastu. Missugused nähtused siin võivad esile tulla, seda on käsitatud meie ajakirja käesolevas numbris teisel. Kuid ka Viljandi suusapäevad, kus esimesel päeval oli ilus ilm ja teisel päeval pakane, näitasid, mis meil siin teha tuleb, et vältida võimalikke õnnetusi. Mis puutub võistlejate suusatamisoskuse tehnilisse ettevalmistusse, siis on see malevais ja ka NNK ringkonnis mitmetasemeline. Seal, kus on tublisid tehnikainimesi, on asi korras ja tagajärjed silmaga näha, kus vastavad eeskujud puuduvad — seal on asi kehvem ning nii mõnigi tubli võistleja peab tehnika puudusi järele pingutama toore jõu abil. Edasi ilmneb võistlejate juures kogemuste vähesus murdmaasuusatamises. Seda võisime näha viimati Viljandiski, kus mitmekesine maastik lausikmaalt pärinevatele võistlejatele ette veeretis viperusi mägedes ja mägimaalastele jällegi omasoodu lausikmaal. Kuid kõik need viperused ja eelpool mainitud puudused on hea tahtmise juures kõrvaldatavad. Ja meie suusaspordist on head tahet.

Üldkokkuvõttes näitasid Viljandi suusavõistlused, et meil osatakse sellaseid ettevõtteid korraldada, osatakse ka võistelda. Need päevad ja kogu meie suusaspordi liikumine näitavad, et sel alal on eesti spordikui ka meie üldises rahvuslikus elus oma tunnustatud ja õigustatud koht kui iseseisval spordialal ja tarbealal. Nad näitasid ühtlasi, et meil on tippinimesi, on võistlus-suusaväge, on massi ja on järelkasvu. Nende jõudude säilitamisele, kavakindlale kasvatamisele, arendamisele ja meie rahvuslikku ellu rakendamisele olgu pühendatud kõik meie mõte ja tegu nüüd ja tulevikus.

A. Truuvere.

ROOTSI SKF

KUUL- JA RULL- LAAGRITE

MÜÜGIKOHAD EESTIS

Haapsalus: E. Kääramees

Jõhvis: A. Schmidt

Kuressaares: A/S. K. Bergmann

Märjamaal: H. Saul

Narvas: N. Mägi

Paides: G. Laas

Petseris: P. Mägi & N. Nassar

Pärnus: A/S. H. Puls, A/S. Mota

Rakveres: P. Falk

Tartus: P/S. A. Rosenvald & Ko.

Türi: E. Jõeäär

Valgas: V. Transs

Viljandis: Viljandi Põllum. Selts

A/S. Rosenvald & Ko.

Võrus: A. Sibul

TOTAL

PEAESINDUS JA LADU:

LINKE & MARTINSON

Tallinn, Vene t. 11, telefonid 432-86, 432-58

Gilwell Park'i õppelaagrist

Noorte Kotkaste ja Eesti Skautide allutamine ühisele peavanemale noorsoo organiseerimise seadusega, mõlema organisatsiooni ehituse ja sisu sarnaseks tunnistamine ning välismaises esinemises ühe nime tarvitamine (Boy Scouts) Riigihoidja juhendi alusel noorsoo organiseerimise alal, tingis Noorte Kotkaste organisatsiooni liitumise ülemaailmalise skautide organisatsiooniga. Selle tagajärjel registreeriti eelmöödunud aastal Rahvusvahelise Skautide Büroo poolt Eesti Skautide Liit (Estonian Boy-Scout Union).

Skautlikus liikumises juhtide väljaõpetamise alal mängib tähtsat osa Inglismaal asuv Gilwell Park'i skaudijuhtide kool. Ainult selle kooli vastavalt tunnustatud lõpetajate poolt korraldatud juhtidekoolid leiavad Rahvusvahelise Skautide Büroo tunnustuse „diplomeeritud“ skaudijuhtide kasvatamisel. Sellest seisukohast lähtudes osutus vajalikeks läkitada noorte kotkaste juhte Gilwell'i kursustele, kuna seni on Eesti skautide perest vaid mõni üksik juht seal käinud ja selle kursuse lõpetamist üritanud.

Möödunud aasta suvel käisid Gilwell Park'is kursustel noorte kotkaste juhtidest noortemagistrid K. Liping, R. Lahi ja O. Randvee. See sõit teostus veel rahuaegses keskkonnas, kuid tekkond haaras riike, mis praegu on suuremas enamuses sõtta astunud ja kus sõidu ajalgi (juuni-juuli 1939) oli juba märgata ärevust.

Et Gilwell Park'i kohta ülevaadet anda, ühtlasi aga ka teekonna tähelepanekuid enne-sõjaaegsest Kesk-Euroopast lugejaskonnale tutvustada, toob „Kaitse Kodu!“ oma veergudel noortemagister Riho Lahi aruande sellest sõidust Noorte Kotkaste Peastaabile esitatud kujul.

J. T.

I. Teekond Gilwell Park'i.

Algasin sõitu Elva jaamast 23. juunil (1939. a.) hilisõhtul Riia kiirrongiga. Teel jaama tuli mööduda võidutulel pidutsevast rahvast ja mürtsuvast orkestrist. Raudtee ääres võis näha igal pool leegitsevaid võidutulesid ja jaamahooned olid täis rõõmsat rahvast. Kuna ees seisis minu esimene pikem välisreis (olin käinud varem ainult Soomes), suurendas sellane „lahkumispidustus“ nügi küllalt suurt reisiärevust.

Kuigi olime otsustanud noortemagister Kaarel Lipinguga, kes reisi alustas sama rongiga Tallinnast, pärast reisivarustuse, välisvaluuta ja sõidudokumendi kohta käiva vastastikuse informatsiooni vahetamist heita puhkama, ei tulnud sellest ometi midagi välja, sest Läti piiril toimuv esimene tolli-, passi- ja valuutakontroll peletas viimsegi uneraasukese silmist. Pealegi oli Läti territooriumile jõudes juba küllalt valge, et jälgida vaguniaknast möödalendavat maastikku, ehitusi ja varahommikust elu. Kuigi kiirrong möödub kõigest ruttu, tabab ahnelt jälgiv silmi siiski võrdlemisi palju uut.

Käesolevates ridades ei jatku ruumi kõige nähtu kirjeldamiseks. Kokku võttes jäi nähtu najal mulje:

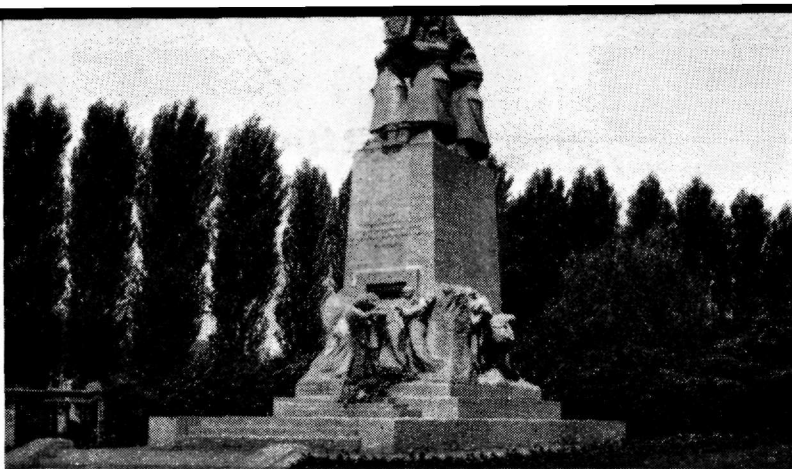
meie lõunapoolne naaber teeb suuri pingutusi, et jõuda järele Euroopale. Kahjuks jäi teadmatuks, kas need sümptoomid avalduvad kogu maal või ainult välismaalaste poolt kasutatavate magistraalteede ääres.

Juba Riias, kolides ümber kitsama rööpavahega Berliiniga otseühendust pidavasse kiirrongi, muutub pilt tublisti: vagunid on paremad, võrreldes meie vana tüüpi vagunitega, kaasreisijate koosseis on rahvusvahelisem, maastik muutub tasandikuks ja sõidutempo muutub märksa kiiremaks.

See tempo jätkub osalt veel Leeduski, kuid peatused jaamades venivad pikemaks ja kaasreisijad leedulaste arvel hoopis kärarikkamaks. Väljavaade vaguni aknast muutub märksa: igal pool on korrastamatust, vaesuse ja lagunemise tundemärke ning metsistunud maa-alasid. Eriti domineerivana esineb juutide rohkus ja katoliku-maadele omased krutsifiksid (ristilöödud Jeesuse kujud). Viimaseid näeb kõikjal — teeristidel, talude väravais, taraga piiratud kesk viljapõlde, küll suuri ja lagunevaid, küll vähemaid ja kaunimaid, isegi pärjakestega ja paberlilledega kaunistatud.

Skulptuurigrupp Läti Vabadussõja mälestussambal

Maailmasõjas langenud prantslaste mälestussammas Brüsselis

Kuid ka Leedu rühub edasi, küigi mitte nii intensiivselt kui Läti. Sellest edasirühkimisest annavad tunnistust siin-seal püstitatud üldkasulikud hooned ja suured uued koolimajad keset popsiküladena näivaid alevikke. Nähtavasti jälgivad leedulased põhimõtet: koos rahvahariduse tõusuga tõuseb ka rahva jõukus ja korraarmastus.

Eriti järsk muutus toimus Saksa piiri ületamisel Eydkau's. Seda muudatust iseloomustab kõige paremini tuntud lause „Ordnung muss sein!“ Kui seni olime läbi saanud vene keelega, tuli nüüd välja otsida oma kooliaegse saksa keele riismed, et nende najal end kuidagi mõistetavaks teha.

Poola koridorj ületamisel ei olnud tunda erilist sõjaeelset vahekorda Poola ja Saksa vahel, mis 3 nädalat hiljem tagasisõidul oli muutunud silmatorkavalt teravaks. Nii sõitis rong Saksa piirijaamast Firchau'st täiesti saatjateta pool kilomeetrit traataedade ja betoonist valatud suurtükiäluste vahelt läbi Poola territooriumile, kus alles Poola ametnikud rongile asusid; Königsbergi jaama juure oli siginenud määratud sõjavarustuse transporte; Elbingi lähedale suurele väljakule olid üles rivistatud sajad sõjalennukid jne.

Esialgne mulje oli siiski, et kui peaks puhkema sõda, siis küll esmajoones läänes, sest seal on sõjameeleolu otse õhus ja kõigi viie meelega tajutav. Sõjale valmistumist lasevad oletada kõigepealt kuulutused vaguneis ja jaamades, millega keeldakse reisida (eriti välismaasil) teatavatel teedel Saksamaa piirides ilma vastava ametliku loata, meile okupatsiooniajast mällu sөөbinud väljendusviisis kuulutused uulitsanurkadel ja raudteejaamades, milles hoiatatakse igasuguse spionaaži ja sellele kaasaaitamise eest, suured sõjaväetranspordid Lääne-Saksamaal, kuulsa Siegfried-liini juure kuuluvad varjendite ja traattökete osad, täagistatud püssidega valvesõdurid kõikide sildade ja truupide juures Belgias ja otse ilmne saksavaenuline meeoleolu Brüsselis.

Otsin parajasti Brüsseli jaama einelauas sigarette, kui leidsin end korruga ümberpiiratuna 6—7 mehest, kes mind halli vormi ja saksakeelse kõne tõttu pidasid saksa sõjaväelaseks. Üks pakikandjana näiv tüüp vehkis otse vihast välkuvate silmadega rusikatega minunina all ja seletas ise ägedasti midagi. Õnneks oskas üks neist „aktivistidest“ veidi saksa keelt, Kui siis selle

vahendusel suutsin selgeks teha, et olen eestlane, ja loetleda isegi neid, keda eestlased peavad oma sõpradeks, siis muututi isegi lausa sõpradeks ja püüti vastavate žestide ja miimika abil selgeks teha, mis sünniks iga sakslasega, kes julgeks puutuda Belgiat.

Nüüd tagantjärele tundub lausa imena, et praeguse maailma-tulekahju alglatteks osutus Poola, ja otse naiivsena väide, et sõja põhjuseks sai Poola ja Saksa vahekord, sest juba siis (juunis 1939) oli London sõjavaimustuses. Kõiki tähtsamaid hooneid ja mälestussambaid ehtisid „National Service'i“ hiiglaplakatid loosungitega: „Ole valmis, Inglismaa!“ „Suur-Britannia võit on iga inglase võit!“ jne., kinodes katkestas filmi iga 5 min. järele plakat samalaadsete hüüdlauseetega ja katkenditega Inglise sõjaväe elust, kogu London oli piiratud hiiglaslike tõkkeballoonidega, kogu Londoni äärlinnade ümbruses võis märgata sõjaväelaagreid, ööd kui päevad toimusid harjutuslennud moodsate sõjalennukitega, päev läbi kostis laskeharjutuste raginat ja iga inglane muutus kogu oma viisakusest hoolimata eba viisakaks, kui juttu oli sakslastest. Juba ettevaatamatu käeviibe, mis kuidagi meenutas hitlerlikku tervitamist, võis uulitsal su muuta teiste tähelepanu objektiks ja kutsus esile lausa solvavaid märkusi. Siinjuures ei ole vahest huvitusest märkida, kuivõrd painduv on inglane Suur-Britannia poliitika suhtes: igamees oli lausa vaimustuses venelastest ja Nõukogude Liidust. Käisid ju parajasti läbirääkimised kolmikliidu loomiseks. Igaüks aga mäletab ajalehtede kaudu sõnavõtte Inglise alamkojas samal teemal mõni kuu hiljem.

Nagu sihilikult on rongi läbisõit Ida-Saksamaa laialdastest eskujulikult korrastatud põllundusaladest, paiguti laiuvatest (jällegi otse pentsikuseni puhastatud ja korrastatud) metsaaladest ja igavaina tunduvatest standardmajadest ning lippudemerre uppuvatest linnadest seatud päevaajale, kuna Lääne-Saksa tööstuspiirkondadest läbisõit toimub eriti kottipimedal aikeserikkal ööl, suure vihmavalangu ja udu all.

Rongi kiirus suureneb veelgi. Kasutades skautlikku kiirusemõõtmise meetodit rööpaotstel vaguniratastest tekkivate võngete abil (mis siin polnud sugugi nii teravalt eraldatavad ja märgatavad kui meie raudteedel) arvasin rongi kiiruse kohati tõusvat 110—120 km tunnis.

Rongi rütm ja kiire edasitormamine on otse veres. Seepärast oleme Lipinguga mõlemad pahased, kui õhtul Berliini jõudes selgub, et rong, millega pidime jõudma Ostendesse, on mõni minut varem „abgefahren“, nagu jaamakorraldaja lakooniliselt meie järelepärimisele vastas, jättes vastamata meie küsimuse teise poole edasipääsu võimaluse kohta.

Lõpuks selgub siiski, et paari tunni pärast on võimalus edasi pääseda. Kasutamegi seda võimalust ja püüame teha esimese uinaku reisiril, sest väljas valitseva pimeduse tõttu on ümbruse jälgimine täiesti võimatu. Sellest uinakust aga kujuneb mõneminutiline tukkumine, kuna reisijaid on õige rohkesti ja igas peatuskohas tuleb „ordnngikohasel“ iga vabaneva isteplatsi kohta numbrite järjekorras üks reisijaist. Puhkus mõne käre-da häälega saksa daami või jämedat haisvat sigarit pahviva „bürgeri“ öla najal ei ole just meeldiv. Pea-

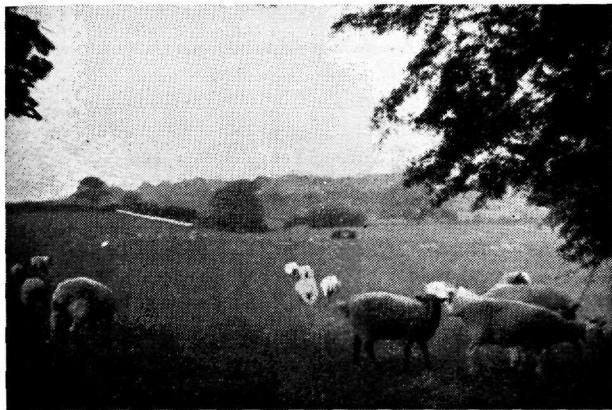
legi teeb konduktor meile vastuvaidlematult selgeks, et oleme Berliinis asunud valele rongile, mille tõttu meil tulevat Hannoveris otsida uus rong, mis sõitvat kuhugi Wuppertali. Kaasreisijate ja mingi erilisel komplitseeritud sõiduplaani abil jõuame lõpuks selgusele, et sama rong (Düsseldorfi) saabub samuti Kölni ja et ümberistumine tolele wuppertalirongile võib niisama hästi toimuda alles Kölnis. Suutsime selle lõpuks selgeks teha konduktorilegi ja jatkasime oma ebamugavat tukkumist, hoolimata sellest, et meie usk kõikehõlmavasse „ordnungisse“ löi veidi kõikumata.

Kölnis kiire ümberkolimine, pilk kuulsale, kuid üllatavalt nõrgisele Kölni doomile läbi vaguni akna ja uuesti lausa undav tempo läbi uduse ahetava aovalge ja terase ning raua Belgiani.

Seda aega on unigi mõneminutiliste tukastustena magatud ja huviga asume jälgima Belgia mägiastikkude ja uut muudatust. Nagu nõiavitsaga on kadunud range kord, kaikuvad komandosõnad ja ka — puhtus. Näib, nagu oleksime sattunud maale, kus valitseb tõeline lahkus, kodusus ja vabadus. Selle vabaduse all ei tarvitse sugugi mõelda igasuguse võimaliku prahi viskamist kõrvõimalikesse paikadesse ja vastasistuva turukaubitseja kirsikivide sülgamist peaaegu su sülle, vaid vabadust inimeste käitumises ja toimetuses.

Siin ei päästa meid enam miski inimkonna algkeelest — käte ja miimika keelest, sest vene keelt siin ei tunta, saksa keelt kõnelevast inimesest põrgatakse vihast välkuvate silmadega võimalikult suuremasse kaugusesse ja inglise keelest ei saada aru, kuigi selleks hea tahtmine ei näi puuduvat. Kahjuks ei mõista meie omakorda sõnagi prantsuse keelt — oo, see sobiks siin suurepäraselt.

Eriliselt suure kiiruse arendab rong Brüsseli ja Ostende vahel, minu tagasihoidlike arvestuste järgi paiguti kuni 140 km. Sellane tormamine ei ole enam kuigi mugav. Rataste otse üdini löikav undamine rööbastel, vaguni viipumine ja rikkis luku tõttu alatisele lahtikargava vaguniukse kaudu lõõskav jääkülma tuuletõmbus teevad sõidu äärmiselt ebamugavaks. Kui sellele veel juure arvata suvitamasõitjaist ja nende majakraamist viimse võimaluseni täiskiilutud kupeed ja vahekäigud, siis on peaaegu ime, et suutsin end välja suruda

Lambakarjad Inglismaal

Parlamendihoone Londonis

ukseni. Seda tuli teha oma tervise huvides, et hoida kinni järjest lahtikargavat vaguniust ja selle abil sulgeda see läbilõikav tuuletõmbus, millele teised kaasreisijad ei näinud üldse erilist tähelepanu pühendavat. Nähtavasti harjumus, mida meil sageli tuli imetleda veel Inglismaalgi.

Mõni tund mugavat sõitu „Printsess Astridil“ mööda hullavatest delfiinikarjadest Doverini ja õhtuhämaruses asume lausa luksuslikku III klassi vagunisse, et sõita Londonisse.

Vaguni aknast välja vaadates domineerivad: lammad, lammad ja ikka jälle lammad. Mitte lehmad ega ka mitte lambakarjad, sest inglise lambad on individualistid — nad nosivad üksikuina, laiali pillatud mööda suuri võsahekkidega äärestatud nurmi ja viljapuualuseid rohumaad.

Peagi aga peame katkestama vaguni aknast välja vaatamise, sest kupees on alustanud mõned inglased inglaslikult aumehelikku kaklust. Siin kohtame õigupoolest esimest korda seda raamatute kaudu ammu tuttavat inglasele omast külgesündinud džentlmanlikkust, viisakust ja lahkust, segatud teatava huumoriga.

Sama viisakus ja lahkus võimaldavad meil leida 12 šillingi (11.50 krooni) eest väikese toakese Leicester-hotelli neljandal korral, kus ühe öö jooksul kogu reisiväsimuse suurepäraselt välja puhkame.

Sõbralikkus ja otse kodusena tunduv lahkus ja vastutulelikkus saadavad meid kogu aja kuni Gilwell Park'ini, kuhu Chingfordi jaamast 27. juuni õhtul jalgsi teele asume.

Siinjuures on huvitav märkida, et meil Eestis peab igal skautliku liikumisega tegelejal olema selge sõna „Gilwell Park“ — kui mitte kohanimetusena, siis vähimalt mingi mõistena, skautliku liikumise Mekana.

Nüüd, kus olin kodumaalt kaasavõetud pühaliku aukartusega lähenemas Gilwell Park'ile, tundus otse solvavalt üllatavana, et London-Chingfordi vahelise omnibuse juht, konduktor ega kaassõitjad ei teadnud midagi nii tähtsast kohast. Kui siis veel paar policemeni küsimusele arusaamatuses kõrget musta kiivrit raputab ja abitult valgetriibutatud käiseid laotab, siis leidub sellele ainult üks seletus: me oleme eksinud. Alles mitmete järelepärimiste ja osalt vaistu abil saavutasime siiski sihi — kuulsa Gilwell Park'i. Täpse koha leidmist soodustas suuresti vastav teejuhis laternaposti küljes Waltham Abbey teel ja kaugele eemale nähtuv roigasokstest kombineeritud aed.

Kaitseliidu esindus- orkestrid tähistavad 15 aasta tegevusjuubelit

Peaaegu ühel ja samal ajavahemikul tähistavad meie Kaitseliidu esinduslikemad orkestrid oma 15-aastase tegevuse juubelit. Nimelt täitub 22. veebruaril k. a. KL Tallinna Maleva orkestril ja 10. märtsil k. a. KL Kalevi malevkonna orkestri viiasteist aastat iseseisvat muusikalist tegevust. Meie vanimate puhkpilli-orkestritega võrreldes ei ole ju viiasteist aastat veel mingi tähtpäev, mis vääriks juubelinähtu erilist esiletõstmist. Arvestades aga meie Kaitseliidu senist iga on viiasteist aastat küllaltki pikk aeg KL orkestrite töös, pealegi kui see aeg on möödunud tugeva tõusu tähe all.

Süvenedes lähemalt meie Kaitseliidu orkestri ellu võib tähele panna, et aastate jooksul on asutatud rida orkestreid, kuid paljud neist on kadunud või siis viirelevad päevast päeva. Seda enam paistavad silma meie juubilarid oma kõrge tasemega, mis on saavutatud püsiva tööga. Kuigi meil on olnud avaramad võimalused arenemiseks kui vahest teistel orkestritel, on mõlemal tulnud läbi teha raskeid katsumisaegu oma siseelus enne kui on jõutud nii kõrgele tasemele.

Peaaegu kõigil meie pealinnas peetud suurpidustusel oleme näinud juubilare väärikalt ja distsiplineeritult esinemas. Samuti on mõlemad orkestrid leidnud täit tunnustust esinemistel ka teistes kodumaa linnades ja maakotades.

Veel enam — meie juubilarid on esinenud üks Lätis, teine Soomes, propageerides Eesti puhkpilli-

muusikat ning saades sooja vastuvõtu ja hea arvustuse osaliseks. Mõlemad orkestrid omavad hea muusikalise ettevalmistuse ja energilised juhid, — Tall. Maleva orkester Kaitseliidu orkestrite üldjuhina tuntud Fr. Tammar'i ja Kalevi malevkonna orkester prof. J. Vaks'a juhtimisel.

Kõrge taseme saavutamiseks on palju kaasa aidanud ka kõigi orkestri liikmete ennastohverdav tahe, mis on väljendunud korralikus ja tähelepanelikus osavõtmises kõigist harjutustest ja esinemistest, ohverdades sealjuures rohkesti oma vaba aega ja energiat meie Kaitseliidu tööks.

Tähistades pidulikumalt oma 15. juubeliaasta-päeva korraldavad Tall. Maleva ja Kalevi malevkonna orkestrid 25. veebruaril s. a. „Estonia“ kontsertsaalis ühendatud orkestrite kontserdi.

Võib loota, et celolev esinemine kujuneb küllaltki väärikaks juubelikontserdikaks, pealegi kus ühendatud orkestrid esinevad üle sajamehelises koosseisus.

Kontserdikava koosneb tuntud heliloojate, nagu Sibeliuse, Schuberti, Friedmanni, Tamme, Kulli ja teiste parimikust.

Soovides selleks ilusaks ühissettevõtteks parimat kordaminekut loodame, et juubilaridel jatkuks energiat veel hulgaks ajaks esindusorkestritena püsimiseks meie Kaitseliidu orkestrite peres eesti puhkpillimuusika edasiviijaina.

Juho Sillari.

Eeltoodust hoolimata omab Gilwell Park'i skautjuhtide kool Inglise ja kogu maailma skautliikumise võrdlemisi suure tähtsuse. Inglismaal on Gilwell-kursuse läbitegemine skautmasteriks saamise üheks eeltingimuseks. Välisriikides ei saa tunnustatud skautjuhtide kooli teostamisele asuda enne kui kooli juhid on lõpetanud skautjuhtide kursuse Gilwell Park'is.

Sirvides Gilwell Park'i kursuste autogrammide- raamatut leiame sealt nimesid Ameerikast, Austraaliast, Uus-Meremaalt, Indiast jne., ühe sõnaga — kõigist võimalikest maailmajagudest ja nende osadest, eesotsas muidugi Briti dominiioonidega.

Gilwell Park'ist kaasavõetud eeskujud, tavandid

ja ideed on nende poolt kahtlemata rohkem või vähem rakendatud siin-seal Ülemaailmalse Skautide Liitu kuuluvate noorsoo-organisatsioonide tegevusse.

Seega võib täie õigusega kinnitada, et inglisepärasus ja peaaegu dogmaatiline suund paljude maade skautlikus liikumises on põhjustatud Gilwell Park'i kursustest. Kas see igal pool skautlusele on kasuks tulnud, on muidugi eriküsimus, mille arutamine ei kuulu käesolevate ridade piiridesse. Tähtis on vaid konstateerida, et Londoni külje all asuva Gilwell Park'i tähtsus ja mõju on siiski suurem kui koha peal temale võiks omistada.

(Järgneb.)

Ülevaade Kaitseliidu orkestripealikute kursuse tööst ja selle tulemustest

(Algus v. „Kaitse Kodu!“ nr. 2.)

Pillide tundmise alal (lektor prof. J. Vaks) käsitleti kõiki puhkpillide orkestrisse kuuluvaid pille, ära määra-tes pillide iseloomulikud omadused, nende erinevused värvingus ja sobivused teiste pillidega ja pillirühmadega mitmesugustes orkestri koosseisudes, alates 8-pillilisest kuni 40-pillilise orkestri koosseisuni.

Pillide tundmise ala loengutel demonstreeriti iga üksikpilli vajalise põhjalikkusega.

Orkestri iga pilli eriomaduste tundmine ja pilli õige käsitamine on üheks tähtsaimaks faktoriks orkestri puhata häälestuse ja mängukõlavuse saavutamisel, samuti ka põhitingimuseks orkestreerimisel. Seda ala tuleb edaspidistel kursustel korduvalt käsitleda täie põhjalikkusega ja võimaluse korral pillide käsitamises (resp. mängu-orskuses) isegi erikursusi korraldada.

Kuni praktilise kursuse korraldamiseni sel alal püütakse seda ala täiendada teoreetiliste teadmiste omandamisega vastavate õpikute ja erijuhtnööride järgi.

Orkestri õpetamise ja juhatamise alal (lektorid F. Tammar ja prof. J. Vaks) oli vähem teoreetilisi seletusi ja pearõhk pandi praktilisele tööle. Igaks õppetun- niks oli kasutada aruurikas ja pillide koosseisult täie- line orkester, kord Tallinna Malevast (pealik F. Tam- mar), kord Kalevi Malevast (pealik prof. J. Vaks).

Kauemaagsete kogemustega ja võib-olla ka erilise pedagoogilise andega orkestrijuhid toimetasiid orkestri

õpetamist kindla süsteemi järgi, vältides asjatut aja- raiskamist ja mängijate väsitamist, hoides orkestrit õige pinge all täies värskuses ning huvis nii õpetatava pala kui ka orkestri töö vastu üldse. Juhatades aga tõendasid nad oma taktilöögi otstarbekat tehnikat ja löögi muu- sikalist väljendusvõimet.

Orkestrijuhid, kes oma orkestris on sunnitud ise kaasa mängima ja sealjuures juhatamist toimetavad nii-öelda „pilliootsaga“, samuti abijuhid, ei suutnud juhtidena-dirigentidena oma kolleegidega loomulikult võistelda.

Orkestri õpetamise ja juhatamise alale tuleb edas- pidi veel tugevasti rõhku panna, et saavutada kõige- pealt selget, kindlat taktilööki ühes otstarbeka väljen- dusvõimega ning samuti täiendada teadmisi ja koge- musi orkestri õpetamises.

Orkestreerimise alal (lektor F. Tammar) käsitleti koraali, koorilaulu ja lihtsa klaveripala orkestreerimist.

Kuna orkestreerimiseks on vajaline põhjalikum pillide tundmine ning akordide ja harmoonia hääle te juhtimise tundmine, siis tulid sellega toime kursuselased, kes omasid ülalnimetatud teadmisi, või jälle need, kes omasid orkestreerimiseks erilist loomulikku annet ning täiendasid oma võimeid lektorilt saadud seletustega ja näidetega.

Muusikateooria alal lektor prof. A. Topmani poolt oli kursustel ette nähtud algteooria meeletuletamine, akordide selgitamine ja sissejuhatus harmooniasse, peamiselt harmoonia analüüsi võimaldamiseks.

Üksikud kuulajad, kes olid kursusel esmakordselt, said neist teorialoenguist endale kindlamakujulise raamkava ühes mõningate sisuliste täiendustega. Suu- rem osa kuulajaist, kes kursustest järjekindlalt on osa võtnud ja ka oma pilli käsitamises ning orkestri õpe- tamises-juhatamises on kauaaegsemate kogemustega, kontrollis algteooria-loenguil oma küllaldaselt põhjalik- ke võimeid teooria teadmises, kuna nad akordide tun- mises ja harmoonia käsitlemises täiendasid eelmistel kursustel saadud teadmisi.

Muusikateooria loenguid täiendati veel „linnulen- nult“ tehtud ülevaatega muusika arenemisest nii rah- vusvahelises kui ka eesti muusikas.

Orkestreerimise ala arendamisele, samuti harmoo- nia käsitlemisioskusele pandi alus järjekindlaks edasi- töötamiseks. Senised kursuselased orkestreerivad kodus vastavalt oma orkestri pillide koosseisule koraale, koo- rilaulu jne. enda valiku ja vajaduse järgi ning saavad need iga kuu 1. ja 15. päevaks Kaitseliidu kultuur- informatsiooni-jaoskonda, kus senised lektorid need läbi vaatavad ning tagasi saavad. Samuti sooritavad senised kursuselased kodus vastavate õpperaamatute järgi igakuks oma võimete ja selleks leiduva aja koha- selt harmoonia-ülesandeid ja saavad need iga kuu 1. ja 15. päevaks Kaitseliidu kultuurinformatsiooni-jaos- konda läbivaatamiseks ja tagasisaatmiseks.

KL orkestripealikute kursusest osavõtjad praktilises ja teoreetilises tunnis

Linnaelu mõjudest

Linn on kultuurilise ühiskonna närvi keskus. Linnadesse on koondatud inimese vaimsete, füüsiliste ja tehniliste saavutuste parimad osad. Mida suurem on linn, seda enam temasse kuhjuvad kultuuri- ja tsivilisatsioonienergiad. Linnade kasvamine kogu maakeral näitab kultuuriliste äikesepilvede elektrilaengute potentsiaalset tõusu. Linnad on kultuurielu ja tsivilisatsiooni kondensaatorid ehk tihendajad — ühelt poolt.

Inimkultuuris on tehtud, tehakse ja arvatavasti tehakse tulevikuski palju vigu. Paljud nähtused tõestavad, et viimase aja inimkultuuris on ähvardavaid haigusi ja paheid. Mida rohkem on inimesi ja mida tihedamini nad on koos, seda enam annavad need pahed ja vead end tunda. Mida suurem on linn, seda suuremat kultuurivastasust ja ebainimsust võib sealt leida kõige hiilguse ja rikkuse kõrval. Linn eraldab inimest inimesest nii seltskondlikult kui ka majanduslikult seisukohalt.

Kõneldakse näiteks, et kusagil pole vahe ohjeldamatu rikkuse ja kõige suurema vaesuse vahel nii suur kui miljonitelinnas New Yorgis. Niisiis teiselt poolt: linnad on samuti ka kultuuripahede kondensaatorid.

Inimeste siirdumine maalt linna ainult süvendab seda olukorda. Inimese isiklikud huvid on sageli looduseadustega vastolus. Inimese egoistlikud toimetused üha süvendavad lõhet kultuurimaailma ja loodusliku maailma vahel. Mida tihedamaks ja keerulisemaks muutuvad inimliku kooselamise vormid, seda suuremasse ja suuremasse vastollu satume loodusega. Näiteks metsade liigne raiumine ja sisevete liigne kuivatamine muudab kliima sademetevaaseks ja põuaseks.

Inimeste valgumine linnadesse häirib kõikjal majandus- ja riigimehi. Elanike asustamine maapinnal on muutunud väga ebaproportsionaalseks, mille tagajärjel on rikutud rahvaste arengu ühtlus ja kultuuriline tasakaal.

Ka meil Eestis on linnastumise tendents ja selle alged kaunis suured. Linnaelanike arvuline kasvamine on väga iseloomustav. Mõned statistilised näited: Kümne aasta jooksul — 1922. kuni 1932. aastani — kasvas Eesti linnade rahvastiku arv 44.651 isiku võrra, s. o. keskmiselt umbes 4400 inimest aastas. 1933. aastal need arvud näitavad langust. Nii suurenes 1933. aastal linnaelanike arv 3917 isiku võrra.

Eesti linnade elanike arv on umbes 30%. Eesti maaelanike arv aga 70% kogu rahvast. Paistab, et naised tõmbab linnaelu rohkem kui mehi. Nähtavasti on naise iseloomus lõbuotsivad tendentsid tugevamad kui meestel. 1922. aastal oli Eestis linnade rahvastiku üldarvus: naised 53% ja mehed 47%, 1932. aastal aga naised 56% ja mehed 44%.

Selles ajavahemikus on naiste arv linnades tunduvalt tõusnud. Rikkamad maakonnad saavad linna rohkem uut verd kui vaesemad. Inimesed, kes juba maal elavad heades oludes, loodavad linna asudes leida veel soodsamaid. Majandusteadlaste arvates ei olene rahva õnn sageli majanduslikust jõukusest, vaid, just vastupidi, rikkamates rahvakihtides leidub palju rohkem rahulolematust ja käärivaid elemente. Professor Edgar Kant arvab, et „meie linnade elanike arvu kiire kasvu põhjuseks on tahe või tung elunõuete paremaks rahuldamiseks. Jõukusega kasvavad ka nõuded elult.“ Kui inimeste jõukus ja rikkused kasvavad aritmeetilise reana, siis nende elunõuded suurenevad nagu geomeetriline rida, see on vastupidiselt tuntud Weberi psühholoogilisele seadusele.

Võrdluseks piltlikult arvudes: kui rikkused suurenevad nagu 1, 2, 3, 4 jne., siis elunõuded kasvavad nagu 1, 2, 4, 8 jne.

Ja Weberi reegli järgi: kui ärritused suurenevad nagu 1, 2, 4, 8 jne., siis vastavad aisted suurenevad nagu 1, 2, 3, 4 jne.

Need arvude neli rida näitavad seda, et inimesed elunõudeid suurendades ei kooskõlasta psüühilisi energiasid, vaid ignoreerivad lihtsaid füüsilise ja vaimse tervishoiu printsiipe.

Peab tähendama, et jõukus ja majanduslikud võimalused on linnaelanikele kättesaadavamad kui maaelanikele. Linn oma lõbu kultuuriga meelitab kõiki. Linnas on tehniliste ja kultuuriliste saavutuste produktid käegakatsutavas kauguses. Nagu kõikjal, nii on siingi asjal kaks külge.

Missugused on linnaelu positiivsed mõjud?

Suured arenemisvõimalused ja hariduse kättesaamine on linnas kergem kui maal: koolid, raamatukogud, kursused ja loengud on käepärast. Linnades on elu paremini organiseeritud: seltsid, koostöö, omaabi, elukindlustus, tulekaitse jne. Linnades on jõudude selektsioon palju õigem ja otstarbekohasem. Targemad, osavamad, kavalamad on esile tunginud ja on enamalt jaolt ka õigele kohale asetatud. Linnas on inimesel isiklike vajaduste rahuldamine kergem. Kauplused, lõbustusasutused. Ilusam, maitsekam eluviis. Tööleitmiseks on rohkem võimalusi kui maal. Linnas on inimesel hea kontakt kogu maailmaga: ajalehed, raadio, telefon, sõidukid on alati saadaval. Linnaelus on väga kiire evolutsiooniline tempo, sellest kiirem töötamine, peenem ning täpsem ajajaotus — sellest paremad tulemused. Linnadel on praeguses inimkonnas juhtiv osa. Linnad on kujunenud maailma närvi keskusteks ja linna tulevad kokku kõik majanduse, poliitilise ja

vaimse elu niidid. Siin on riigi- ja ametiasutused, ülikoolid, teatrid ja muuseumid. Linnade kasvamine on võimaldanud tehnika kõrge taseme. Kõik, mis praegustes töökodades, tehaseis ja vabrikuis on tulusat ja head, need on linnakultuuri saavutused. Kõik linna positiivsed omadused kutsuvad inimesi linna.

Linnaelul on aga väga palju negatiivseid mõjusid, mis suuruselt ja tugevuselt sageli ületavad linnaelu positiivsed küljed. Seepärast nn. suurlinnade kultiveerimine ja potentseerimine võib saada inimkonnale kord väga saatuslikuks.

Esimene pahe: inimeste ebaloomulik ja kunstlik koondumine linnadesse suurendab inimlike lahkeliidid, suurendab asjatut võistlust. See eraldab inimesi rohkem kui ühendab. Näiteks inimesed elavad aastaid ühes majas, kuid ühe korteri üüriks on teisele siiski võhivõõras. Linn meelitab maalt andekamad jõud ära — maa jääb selle tõttu lahjaks.

Inimeste ebaühtlane jaotamine maapinnal rikub rahvaste ja maade energetilist tasakaalu ning takistab maapinna ja loodusvarade harmoonilist ja ühtlast kultiveerimist. Kultuurilinnade elu on looduse elust lahku kasvanud. Linnaelu areneb teistel alustel kui igavene loodus. Seepärast on linnas vähe rohelist, õhk on mürgine, siin on kunstlik valgus, kunstlik toit, tihendatud lõbu võimalused ja degeneratsiooni alged. Ja neil põhjusil on linn inimesele hädaohtlik.

Inimkultuuri suundumus linnas hakkab lahku minema loodusearengu suundadest: spetsialiseerumine, ühekülgus ja rahateenimine on muudetud elu eesmärgiks. Linna mentaliteet on kunstlik — seega vastolus loomulikkusega, elujõulisusega. Eriti palju ebatervislikku nii füüsilises kui ka vaimses mõttes on korterides, kohvikuis, vabrikuis, kantseleides, kinodes, teatrites. Linnaelu loetlematud häired peaksid väärima kõigi tähelepanu. Tervise suhtes: tervise aeglane langemine, haigused, vähe lapsi, ning kõnekäänd „linn elab maa kulul“ on muutunud vanasõnaks. Hingele: lõbuotsimine ja egoistlik suhtumine elule on linnas väga suur. Intellektile: äritehingud, karjäärivõimaluste otsimine ja narkoosi võlud.

Silmapiistvad vaimsed ärritajad linnades on kinod. Kino mõjudele tuleb pöörduda rohkem arvustavat tähelepanu, eriti linnaelanikel, kel kino on alati kättesaadav odav ajaviite- ja lõbukoht.

Milles on kinode lõbu ja võlu?

Kinopiltide impulsiivne dünaamika ärritab inimese kõrgemaid ja madalamaid kihusid, andes neile mitmesuguseid tundetoone. Tähendab, filmi vaatlemine indutseerib inimese psüühikas erilised voolud. Viimaste mõju võib pidada analoogiliseks narkooside (nagu alkohol, nikotiin) mõjule. Nagu viin ergutab füüsiliselt tuima inimest „vaimusele“, nii kino ärritab intellektuaalselt tuima inimese vaimu fantaasiale.

Kino on kasulik: film ühendab inimest maailmaga kiiremini, ulatavamalt ja ülevaatlikumalt kui ükski muu vahend.

Kino on kahjulik nagu iga vahend, mis elu mehhaniseerib ja sunnib täiusliku olemise puudulikesse vormidesse. Mõned eitavad kino kui üht materialismi vesivõsu. Närvlike inimeste arv linnades on kinode mõjul kasvanud. Mida närvlikum on inimene, seda ärritavamat filmi ta vajab. Tagajärjeks on veel suurem närvlikkus. Kino kahjulikkust näitab just halbade sensatsioonifilmide menu. Kõiksugu kõmutedamad, agitatsioonid, suguelu anormaalsused, roimad, kuriteod esitatakse nii võluvalt, meelitavalt, et vaataja ise tahaks neist tegelikult osa võtta. Kino aktiveerib inimest kardetavalt. Pole kahelda, et Al Capone maailm ja kraaderahvas käib kinos paremaid võtteid õppimas. Linnainimene istub sageli kinos. Kahtlemata on kinol linnades suured kultuurilised teened, mida keegi ei taha eitada, kuid kinol on ka palju pahesid, mida tuleb arvustada ja kõrvaldada. Ent elus maksavad kooskõla seadused. Kõik nähtused ja asjad on elavas olemises targalt ja otstarbekohaselt järjestatud. Loomulik proportsioon, terve organism, rütmiline liikumine on elu suurimaid saladusi. Kino aga loob kunstliku proportsiooni, kunstliku organismi, kunstliku rütmi. Kinos on välja lülitatud elu, see lahutab ka vaatleja tõelisest elust. On inimesi, kes ei oska elu vaadelda mujal kui kinos. Kino on moodsa kultuurlinna ja selle elu ebatõeline peegeldus. Kino ärritab tundeid, huve ja kirgi, andes neile rohkem energiat kui seda saab kasutada. Tundemeelid väsivad üleärritusest. Sellaseid inimesi leidub linnas palju, keda ei huvita enam harilik elutempo. Nende elu on alles kinos. Samuti oopiumisuitsetajad armastavad oma narkootilisi unelmaid, mida nad eelistavad elavale, tervele elule. Kiirendatud sündmuste lend filmis indutseerib vaatajat. Inimese psüühiline protsess tõugatakse kiiremini liikuma kui see on looduse seadustega lubatud meie igapäevases elus. Kinost saadud kunstlik ärritus ei leia reaalses elus vastavat rakendust. Kino tiivustab fantaasiat ebaloomulikult. Kinostuaja kaldub elu avantiüridele, lõbuotsimisele ja reaalse elu alahindamisele. Kino toob tundeellu üleärrituse ja mõtteellu intellektuaalse kroonilise katarri — pealiskaudsuse. Linnainimeste suur huvi kino vastu võimaldab tumedatele jõududele suurepäraseid saagivõimalusi, milleks kasutatakse ära inimeste suuremaid nõrkusi ja madalamaid kirgi. Kino kasutatakse eriti suurriikide poliitiliseks propagandaks. Nii näeme filme, mis ülistavad kord monarhismi, kord demokraatiat, kord sotsialismi, kord fašismi, kord kommunismi, kord militarismi, kord ateismi — olenedes sellest, kelle kulul ja käsul film on välja lastud.

Rahva psüühilise tervishoiu pärast peaks kinofilmid hoolega valitama. Kinos tuleb inimesel, kellel ta psüühiline tervis on kallid, ainult mõõdukalt istuda. Kino on linnas üks suurimaid jõude, mis vallutab ja juhib väikese inimese mõtteid ja toidab ta vaimu sageli väga kahtlase toiduga.

Vene mõtleja Klisovski iseloomustab linnaelanike huve: „Ükski näidend, ükski kontsert, ükski loeng ei meelita kokku nii palju vaatajaid kui maadlused ja poks. Poksivõistlused on meie aja inimese armsaim vaatepilt (eriti linnades). Huvi rusikavõistluste vastu

on elukommete äärmine toorenemine, see näitab ilutunnete täielist kadu ja juhib vaimselt loomaks muutumisele ja metsikusele.“

Linnades hoitud naised lastesünnitusest rohkem kui maal. Selle kohta ütleb Klisovski: „...elust otsitakse ainult lõbu, põigeldakse raskustest, mis viib meie ajal nii levinud eudemonismini, kus on lubatud abordid ja sünnituste katkestamine... Kuid sellane eudemonism on satanism. See on tee, mis viib inimkonna vastu hävimisele.“

Paljude mõtlejate arvates hävituse idude pesad on just linnades ja eriti suurlinnades.

India mõtteteadlased peavad elamist linnades täiesti kahjulikuks.

Kultuurlinna õhkkonnas ei olevat vaimseks tegevuseks ühtki võimalust. Nii öeldakse:

„Linna-atmosfäär on mürgitatud inimeste halbade mõtetest, tunnetest ja tahetest rohkem kui ükski muu koht maapinnal.“

Linnamajad on halbade mõjudega, mida indutseerivad mustaveetorude, peldikute, lihakarnide ja tapamajade kardetavad kiirgamised.

Linnaelus on väga raske koonduda millelegi kõrgemale, õilsamale.

Linnade ümber on rasket auru, mis takistab kosmilisi puhastavaid kiiri.

Linnaelu ei võimalda üksildust, mida India ja Tiibeti mõtlejad peavad vaimse arengu üheks eelduseks.

Linna vesi ja linna õhk on kaotanud oma tähtsad vitaalsed omadused.

Nii pessimistlikult suhtutakse mõnel pool linnaelule.

Kokku võttes: tunnustame linnakultuuri suuri saavutusi ja avame silmad nendele pahedele, mida kaasa toovad linnad, eriti suurlinnad. Kahtlemata on looduse riik üks inimese parimaid sõpru.

Kahtlemata loodus muutub inimese suurimaks vaenlaseks, kui inimene kaotab sellega kontakti.

„Tagasi looduse juure“ endisel viisil me enam minna ei saa, kuid looduse piiramatud võimalused näitavad meile kaotatud sidemete asemel uusi sidemeid loodusega.

Eesti linnastumine pole kaugeltki nii hädaohtlik kui arvatakse. Kui meie maaelu oskame õigesti täiendada rohkemate kultuurimugavustega, siis inimesed meeleldi lahkuvad linnadest. Pealegi linnad on tulevikusõjas lennuketele pommiviskamiseks väga head märklaud.

Karl Jungerman.

Ainult hea väetuse juures saate suurepärase saagi!

See odrapõld on saanud **täisväetuse** (1^{1/2} kotti kaalisoola, 2^{1/2} kotti superit ja 1 koti lämmastikku hektaarile) ja andis 3000 kg (180 puuda) teri hektaarilt

Lapi -

suvel igavese päeva, talvel igavese öö muinasmaa

Lapimaa, Lappi, moodustas hulk aega soomlastele enestelegi tundmatu maa. Kaugused ei ole alati olnud nii võidetavad kui praegu ja Lapimaa oma vägevate virmaliste, salalike tundrate ja legendaarse elanikkonnaga oli suurele osale soomegi rahvast tuntud vaid ajaloo ja maadeteaduse raamatuist. Lähemas kokkupuutes oldi üksnes põhjapõdra suitsutatud lihaga. See tumepunane, pehme, tugeva suitsumaiguga liha kuulub isegi praegu teataval määral kuulsa soome laua peenimate maiuspalade hulka.

Leidus muidugi alati üksikuid kodanikke, keda veetles Lapimaa tundrate üksildus ja omapärase karmi võluga loodus. Suveti otsisid need matkajad jalgsi rännates üksikuid laplaste laagreid, et rõõmustada kõverajalgset nomaadi kohvipakiga või piibutubakaga. Ent Lapi harrastus kuulus veel mõne aasta eest tsivilisatsioonist väsinud intelligentsi erakordsete harjumuste hulka. See oli mingi omapäratsemine või taas mõningail juhtudel tõsine igatsus erakluse järele.

Tol ajal peeti juba teatavaks turistlikuks saavutuseks külastada jaaniööll Aavasaksa mäge, kus päike ei looju selle öö kestes. Juhul, kui taevast ei katnud pilverünkad, nähti päikese punast kera vajuvat kell 12 öösel vaid kuni horisondini, kust punane kera alustas uuesti tõusu. See oli esimene samm Lapi turistiliste väärtuste avastamisel.

Seni aga, kui raudteeühendus ulatas vaid Rovaniemi (praegu kuni Kemijärveni) ja puudus korralik maantee põhja pool seda Soome põhjapoolseimat raudteejaama, jäi Lapimaa saavutamatuks tavalisele matkajale. Rovaniemi asub 70 km kaugusel Põhjalahe (Botnia lahe) põhjapoolseimast sopist, kus on Tornio ja Kemi linnad. Viimane on tuntud hea sadamana ning sealt kaudu ekspordeeriti suurel arvul Soome „rohelist kulda“, metsa.

Rovaniemi on Lapimaa „pealinn“ 6500 elanikuga. Seal on hulk võrdlemisi suuri maju, hea haigla ja apteek. Suurima tähtsuse omab Rovaniemi mitme maantee ristlemispunktina. Siit algab mõne aja eest valminud Petsamo autotee, ainus maailma magistraalmaantee kuni Jäämere kaldani. Rovaniemisse suunduvad esimese klassi maanteed Rootsi piirilt Muoniost ja Nõukogude Vene piiri lähedusest Salla ja Märkäjärvi ning veidi enam lõuna pool Sarajärvi juurest.

Need teed hargnevad piiri läheduses terveks lühemate teede võrguks. Rovaniemi on maanteid mööda niisama kaugel mõlema naabermaa piirist. Kui arvestada veel selle lähedust Kemi sadamale ja Rovaniemist mööda Põhjalahe randa lõunasse suunduvaid raudteid, selgub selle „laplaste pealinna“ tähtsus teede sõlmpunktina.

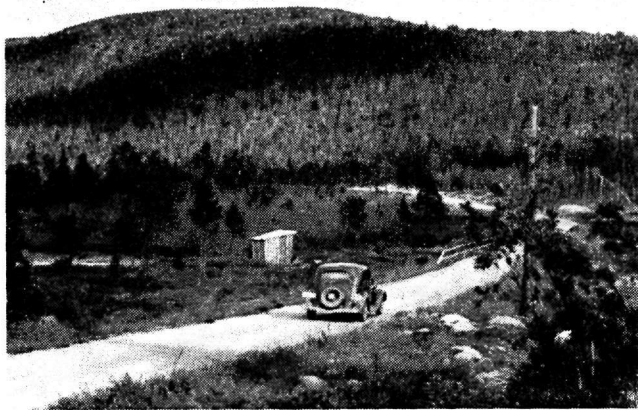
Sootuks eri peatüki moodustab Rovaniemist algav Petsamo maantee, mis ainsa liiklemisteena kogu laial Lapimaal omab määratu tähtsuse. Nabapiir asub ainult viis kilomeetrit Rovaniemist. Siin algab polaarpiirkond. Petsamo maantee pikkus on 531 km, see lõpeb Liinahamari sadamas Jäämere kaldal.

Petsamo liitmine Soome külge suurendas Soome väheseid maapõuevarandusi niklikaevandusega, millesse on paigutatud ka Inglise kapitali. Kuigi tegevus seal ei olnud jõudnud veel areneda ettekavatsetud suuruseni, omab niklikaevandus siiski küllaldase tähtsuse. Vaenlase tungides kaevanduse piirkonda suudeti välismaa asjatundjate poolt päästa kõik tähtsamad kaevanduse tegevust puudutavad paberid.

Liinahamari sadam suutis suhteliselt lühikese ajaga muutuda küllaltki tähtsaks väljaveosadamaks. Ühtlasi oli seal asutamisel suurejooneline konservivabrik, mis töötanuks ümber Põhja-Jäämerest püütava rikkaliku kalasaagi.

Põhjas, Ivalo linna ümbruskonnas, Inarijärve suubuvates jõgedes, on leitud ka vähemal määral kulda. Suurim kullatükk kaalus ligi kilogrammi. Kulda ei ole siiski niivõrd suurel määral ette tulnud, et see tasunuks erilise kaevanduse asutamise. Vastavaid üritusi on korduvalt tehtud, isegi väliskapitali on neisse katseisse mahutatud. Seni ei ole suuremat kullasoont leitud ja asi on kujunenud enam unistuseks kui realistlikuks tasutoovaks tööstuseks. Sel maal ei leidu tõepoolest kulda ega hõbedat, nagu öeldakse juba hümniski, mis küll oli loodud enne Petsamo liitmist emamaa külge.

Soomepoolse Lapimaa suurust on arvestatud 80.000 ruutkilomeetritele. See maa-ala on peagu kaks korda nii suur kui Eesti, aga siiski leidub seal ainult 20.000 elanikku, kuna Eesti poole väiksemana mahutab üle miljoni kodaniku. Lapimaa tundrad, metsad ja vesistud võtavad aga enda alla suurema osa sellest 80.000

Salmijärve tee Põhja-Soomes

ruutkilomeetrist, millest 10.000 saadi venelastelt Petsamo näol. Polaarilmastik omalt poolt mõjutab elatumisvõimalusi, mille tõttu kindel elanikkond ongi jäänud arvuliselt piiratuks. Üksnes lõunapoolses osas suudetakse kasvatada pisut vilja ja seegi on kidur ning maigult kibe. Suve lühiduse tõttu ei jõua siin valmida rukis ja odergi on kõhnake. Üksnes kaer annab kasvatajale saaki. Metsades — niipalju kui neid orgudes lõunapoolses Lapimaa osas leidub — kasvavad enamasti okaspuud ning mõni üksik lehtpuu tundub siin peagu luksusena. Mida enam põhja poole, seda kiduramaks muutub mets ning päris Jäämere lähedal peab pakasele vastu kidur kääbuskask. Selle tüvi on paindunud niiskust ja mulda otsides mõnikord kõveraks kui look, mõnikord moodustab see peagu sõlme, kuna ometi puu ei saa oma juurt paigast nihutada, küll aga tüve moonutada päikesekiirte püüdmiseks. Sitke ja ootamatult vastupidav on see väike kask, mida ei murra talve pakased ega hävita idatuuled. Soomlasi on nimetatud „kadakaiseks rahvaks“, vähenõudlikuks, vaeseks, sitkeks — õigem olnuks vahest võrrelda neid Lapimaa kääbuskase kõvaduse ja vastupidavusega.

Lapimaal eluneb tegelikult vähe soomlasi. Needki, kes siia on asunud, ei eemaldu kuigi palju suurest Petsamo maanteest. Petsamos endas aga oli kujunenud juba arvukas soomlaste „koloonia“. Lapimaa päriselanikuks on aga laplane, jändrik, kõverajalgne, ilmse mongoli tõu tunnustega. 220 km kaugusel Rovaniemist algavad esimesed laplaste asundused, mis kaugemale siirdudes muutuvad ka üha harvemaks, ning Petsamosse sõitjad peavad paarisaja kilomeetri pikkusel teekonnal leppima üksindusega reisikaaslasena. Siin ei ole asulaid ega inimelamuid. Alles Petsamo jõe orus algab jällegi elu ning Liinahamari jäävabas sadamas on isegi talvel liikumist. Siia on asunud elama ka kalastajaid-laplasti, keda laplaste endi keskel peetakse nagu madalamaks tõuks. „Päris“-laplasteks nimetavad end tundralaplasted, vabad rändurid, kuid küllaltki jõukad põhjapõdrakarjade omanikud. Need on mehed, kes enamasti isegi ei tea oma karjade suurust. Põhjapõder rändab toiduotsingul pikki maid ning kaob sageli isegi üle piiri Norra

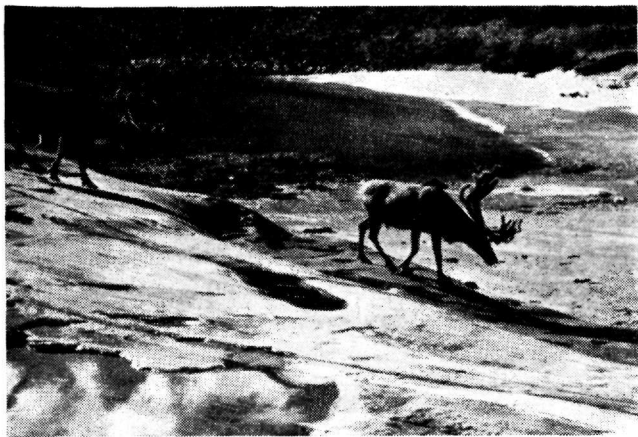
maa-alale, kus ajuti leidub rikkalikumalt põdrasammalt. See hallikasroheline kuiv sammal moodustabki põdra peatoiduse. Isegi külmimal talvel suudab põhjapõder kaapida seda oma teravate sõrgadega jää ja lume alt endale toiduks. Peremehele ei ole seega oma uhke veolooma toidupoolise pärast kuigi suuri muresid. Lapimaa tundrail, sügavatel hangedel ei kõlba ükski teine veo- ja sõiduloom nii hästi kui põhjapõder. Lumi kannab teda kergelt nagu liiv kaamelit Saharas. Põhjapõdra jooksukiirus on suur, ja kuna ta ei hooli kuigi palju oma peremehe saatusest, kihutab loom täie jooksukiirusega läbi hangede, üle tundrate ja jäästike. Tema liikumise juhtimist võidakse korraldada ohjadega. Need erinevad tavalistest hobuste ohjadest sellega, et tarvitusel on vaid üks pool ohja, mis visatakse üle põhjapõdra sarvede vasakule või paremale, vastavalt sellele, kuhu uljas traavel soovitakse juhtida. Kuna tavaline jalastega regi osutub raskeks ja ühtlasi vajub lumme, on tundrate sõidukiiks peamiselt „pulkka“, poolitatud paati meenutav saan, mis liugleb üle hangede nagu paat laineil. Sellane „pulkka“ võib ka ümber minna, sõitja on juba köitnud end kinni paati, mis peagi võtab iseendast loomuliku asendi. „Pulkka“ on eriti hea kaigete ja haavatute transportiks, kuna selle seinad kaitsevad hästi külma eest ja saan oma ehituselt võimaldab mähkida transporteeritava soojalt sisse. — Põhjapõtru leidub Lapimaal külluses. Kuigi nende lugemine põdra rändamise tõttu tekitab raskusi, saadi läinud aastal teha kindlaks 100.000 põhjapõdra olemasolu. Ühe laplase karja kuulub tavaliselt 500—1500 põtra. Põdrad on karjades ainult talvel, kuna suvel nad naudivad piiramatut vabadust avarail tundrail. Praegu on enamus laplaste põdrakarju viidud vaenlase kätte sattumise vältimiseks Norra piiri lähedusse. Põder ei ole laplasele tähtis üksnes veoloomana. Selle vähenõudliku looma nahast valmistatakse kasukaid, sääriskuid ja tuntud ülespoole ninaga suusakingi, ta sarvedest tehakse pussipäid ja lusikaid, ta liha on kuivatatuna, soolatuna või suitsutatuna tähtsaks toiduaineks, ta soolikaid ja sooni kasutatakse õmblusniitidena ja põit veenõuna. Polaarmaa pakases ei ole ükski kehakate niivõrd hea kui põhjapõdra nahast

Salla tundras

kasukas. Kui mõni osav kütt — seda on laplased peagu kõik — veel laseb ilvese krae jaoks, siis ei võta ükski külm sealset elanikku.

Lapimaa talv on ilmastikult väga vahelduv. On küllalt aastaid, mil suurim pakane ei suuda suruda kraadiklaasi alla 25 pügala. Kuid on ka talvi, mil pakane püsib kogu aja 40 pügala ümber. Rekordiline külmus valitses Lapimaal 1861. aastal, mil kraadiklaas näitas kogu talve 50 pügala ümber alla nulli. Õnneks lähenes käesolev talv oma tugevuselt peagu eelmisele rekordile. Lapimaa järved, koskedest rikkad jõed ja suured sood külmusid käesoleval aastal põhjani. Kuigi juba märtsis päike hakkab põletama niivõrd intensiivselt, et tundrate vahelistes orgudes soojus ulatub kuni + 14 pügalani, ei suuda see sulatada muud kui jääkate pealmise korra, muutudes seega liiklemise jääl võimatuks. Jääminek Taga-Lapimaal algab aga alles mai lõpul või juuni algul. Ka siis ei ole liiklemine

Üksik põder otsib talvel Salla tundras toitu

teedeta maastikus kerge. Vesistute küllus takistab edasipääsu ning arvukatel jõgedel puuduvad täiesti sillad. Põhjatuid soid on aga üldse võimatu ületada.

Lapimaal valitsevad peagu kogu talve kestes tugevad lumetormid. Taevast on suurema osa aastast pilvedega kaetud ning külmad põhjatuuled lõikavad valusalt ka soojadel päevadel. Ägedad lumetormid ja alatised tuuled on pühkinud tundrategi igavese jääga kaetud tipud ümmargusiks.

Omapäraseim ja ühtlasi tüübiline polaarnähe on „igavene päev“ ja lakkamatu öö. Lapimaa suvi koosneb õigupoolest ühestainsast päevast, mis algab juunis ja lõpeb augustis. Päike ei looju kogu selle aja kestes kordagi. Muidugi ei kõrveta päikesekera kogu selle aja kestes keset taevaalaotust, ei, see loojub nagu kord ja kohus kuni horisondini ja jääb siis sinna nagu mõteldes peatuma, et siis kohe alustada uuesti tõusu. Vahepealne hämarus ongi „öö“. Kõneldakse, et lõuna-maadest päritolevad turistid ei suuda kaua taluda seda igavest päeva. Kuna nemad on harjunud lõuna pime-

date öödega, kannatavad nad alatises valguses unepuuduse all ja muutuvad närvlikeks. Niisama öudne on polaaröö, mis kestab kogu talve. Kordagi ei ole siis näha päikest ja hämarus, mis suvel tähendas keskööd, tähendab nüüd siin keskpäeva. Üksnes värviküllased virmalised valgustavad sünget ööd ja valgustavad niivõrd tugevasti, et nende ajal võib ajalehte lugeda. Virmalised põlevad siin vaikselt raginaga, mis meenutab kuiva puu põletamist ahjus. On selge, et see lakkamatu pimedus mõjutab nõrgemate närvidega inimesi veel enam kui pikk suvepäev.

Lapimaa oli kujunemas suureks turismimaaks. Riigi poolt ehitati kõikjale tundraile, kuhu turistid hakkasid kevaditi sõitma talvitama, moodsaimad hotelle. Ehitusmaterjali vedu tekitas küllaltki raskusi, kuid ühtlasi muutusid tundrad heade majutamismõimaluste tõttu väga populaarseiks. Toad tundra hotellides olid juba aasta aega ette tellitud ja välismaalased leidsid olevat palju põnevama võtta vannitundrail kui Riviera rannikul, pealegi kui päike andis siin samasuguse pruunika jume kui Vahemere kallastel. Kummalisel kombel on nimelt tundrail märtsikuu lõpust alates palju soojem kui Lõuna-Soomes. Praegu on kõik uhked hotellid lastud õhku, et mitte võimaldada kutsumatuil külalisil nautida nende mugavusi.

Lapimaa suvistest võludest on saavutanud suurima populaarsuse matk Jäämere kaldale. On küllalt neid Eestigi autosid, mis mööda head Petsamo maanteed on sõitnud läbi Lapimaa suplema Jäämeres. Vesi on seal põhjas seitse korda soolasem kui Soome lahes. Suplus on tõesti karastav, sest vee soojus ulatub siin tavaliselt vaid viie pügalani üle nulli. Tõus ja mõõn on siin väga tugev. Mõõna ajal langeb vesi kuni 3,75 m ning sadam jääb täiesti kuivale.

Petsamo linn ise sündis õigupoolest ühe valitseja tujust. Joann Julm saatis sinna asumisele ühe mungaks pühitsetud endise röövsalga pealiku. Patukahetseja asutas Jäämere kaldale kloostri, kuhu kogunes palju venelasi. Need teostasid sealt korduvalt rünnakuid Soome, kuni Juho Vesainen tegi lõpu kogu kloostriale, mille ta Petsamosse tungides tegi maatas. See sündis pühal jõuluööl 1589. a. Vesainen maksis venelastele rängalt kätte, põletas nende külad ja kirikud kuni kaugele põhja poole. Oli saabunud hetk kättemaksuks venelaste tooruse ja vägivalla eest!

Lapimaa üks suurimaid veetlusi on selle vesistute kalarikkus. Vesi Lapimaa järvedes ja jõgedes on veekasvude puudusel imelikult selge ja puhas, taevast sinetab kahvatult ning õhk on imekerge ja kirgas. Metsade ja maa karged aroomid täidavad õhku — milline ideaalne ümbrus üksindust ja rahu otsivale kalastajale, keda pealegi ootab saagina mõnekiloline magus Lapimaa lõhe! Ei ole siis ime, et karmi loodusega Lapimaa on soomlase südamele niisama armas kui viljakad Häme põllud või laiad Põhjamaa lagendikud!

T. H.

Lennuki osa meresõjas

Kas lahingulaevade päevad on loetud?

Praeguses sõjas Saksa ja lääneriikide vahel suuremaid kokkupõrkeid merel pole veel olnud ja nende üksikute juhtumite põhjal, mil mõlema poole lennukid on kahjustanud või isegi põhja lasknud vastase sõjalaevu, on võimatu saada täit selgust selle kohta, kui võrd tundlik on moodne lahingulaev pommitamisetele õhust. Pealegi tuleb arvestada, et sõdivatest pooltest kumbki varjab hoolega ka oma tänini saadud kogemusi, — mõndki hämmastavat kuuleme nendest alles siis, kui praegune heitlus on lõppenud.

Asjane Hispaania kodusõda, mida üldiselt ongi nimetatud relvade eelprooviks praegusele suurele sõjale, pakub aga paari huvitavat näidet ka lahingulaevade vastupanuvõimest lennukirünnakuile, ja kuna vastavad andmed on lõplikult teada, meenutame neid näiteid siingi lühidalt. Esimene juhtum, kus pommitamisega õhust uputati vastase sõjalaev, leidis aset Santanderi juures 1937. a. kevadel, mil valitsusvägede pommiennukite rünnaku tagajärjel Franco kaotas oma lahingulaeva „España“. Mereväeasjatundjad siis aga ei annud juhtumile eriliselt suurt tähendust, kuna laev oli vananenud tüüpi, mitte väga suur, ja laeval

polnud täit meeskonda, mistõttu ta põhjalaskmisel osutus küpseks märklauaks lennukitele.

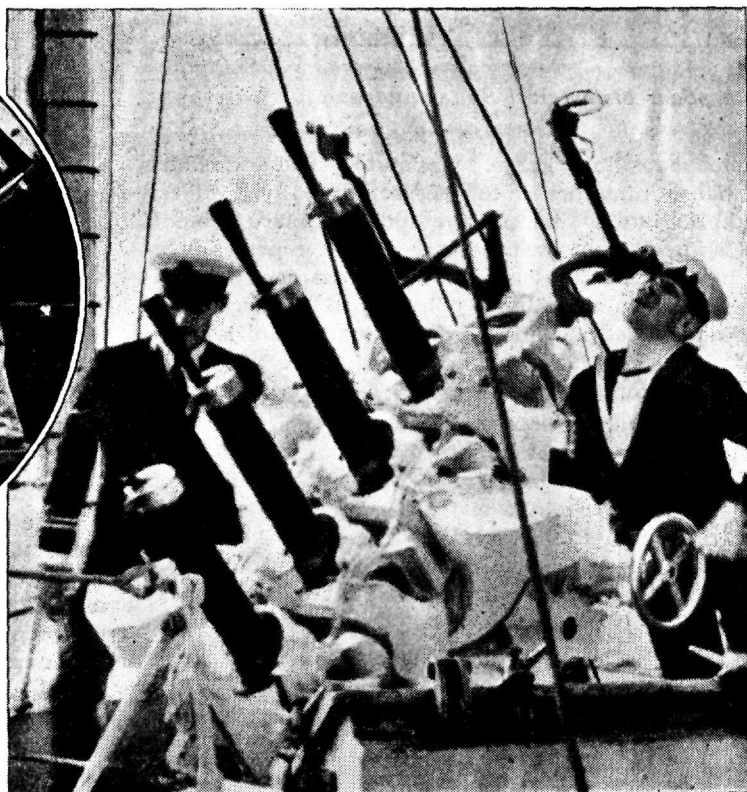
Varsti seejärel aga leidis aset teine juhtum, mis kõigi suurriikide mereväe ringkondades mõjus ootamata sensatsioonina ja mille tagajärjel nii mõnigi, kes lahingulaevade endakaitsevõimes oli veendunud kaljukindlalt, nüüd tundis endas seda usku kahanevat. Uus pommitamine sooritati valitsusvägede lennukite poolt Saksa taskulahingulaevale „Deutschland“ (praegu ümber ristitud „Lützow'iks“) hetkel, mil see seisis ankrus Franco vägede poolt okupeeritud Baleaari saarte Iviza sadamas. Ootamatult 29. mai varavalgel ilmus sadama kohale valitsusväelaste õhueskadrill ning hoolimata sellest, et „Deutschland“ kohe avas tule oma lennukitõrjekahureist, poetas alla laevale teadmata arvu 50-naelalisi pomme.

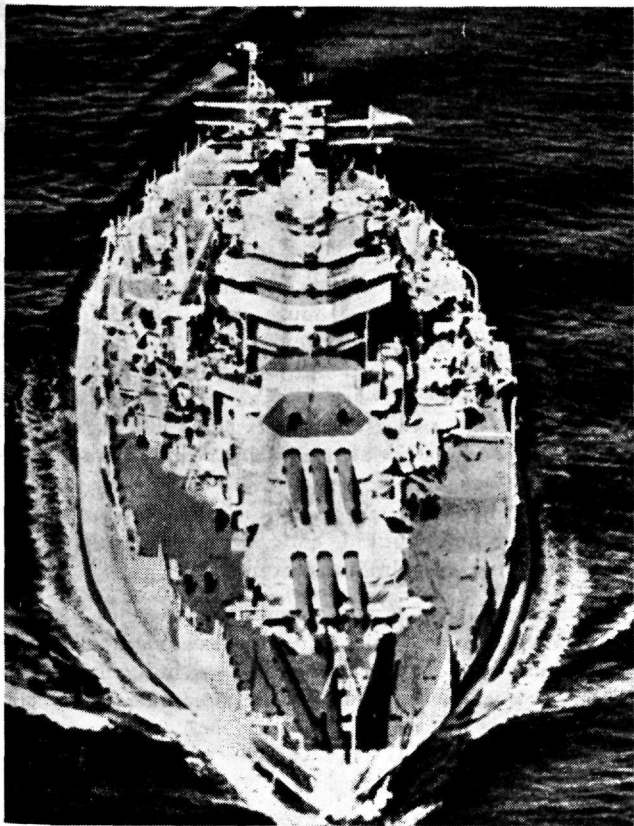
Tulemuseks oli kaks otsest tabamust, mõlemad Saksa taskulahingulaeva edeossa. Üks pommidest tungis läbi laevateki ja lõhkes meeskonnaruumis. Seejärel, kui suits sündmuse kohalt oli hajunud, leiti „Deutschlandil“ kaotusena 23 surnut, 83 kergesti ja 19 raskesti haavatut.

Kuningas Georg VI-le näidatakse Inglise uut 3,7-sentimeetrilist õhutõrjekahurit Woolwich'i arsenalis

Kõrval: Lahingulaevade uus õhukaitsevahend. Nelireas kuulipilduja inglise sõjalaeva pardal

„Kas ta suudab manööverdada pommidesajust eemale küllalt kiiresti?“

P.-Am. Ühendriikide superdreadnought „Idaho“

Juhtumile oli võimatu anda neid vabandavaid põhjendusi nagu „España“ uputamise puhul, — „Deutschlandi“ kaotusele tuli omistada juba palju suuremat tähendust. Ja kuna parajasti P.-Am. Ühendriigid olid otsustanud kulutada kuni 100 milj. dollarit kahe uue ülidreadnoughti ehitamiseks ning kuna ka Inglismaa oli täiendamas oma laevastikku uute lahingulaevadega 30 milj. naelsterlingi väärtuses, siis need juhtumid Hispaania vetes loomulikult panid mõtlema mereväesajatundjaid eriti neis riikides.

Katseid vanade, kõlbmatuks muutunud laevade uputamiseks õhust oli sooritatud varem näit. ka Ühendriikides, kusjuures leiti, et laevale ohtlikemaiks osutuvad need pommid, mis lõhkevad mitte laeva lael, vaid laeva kõrval vees. Nii Ühendriikide kui ka Inglise mereväeeksperdid hiljem, oma katsetuste tulemusena juba enne käesoleva sõja puhkemist, jõudsid üksmeelele selles, et pommilennuk tõesti kujutab endast relva, mis lahingulaevale võib osutada ohtlikuks siis, kui ei rakendata tõhusaid ettevaatus- ja kaitseabinõusid.

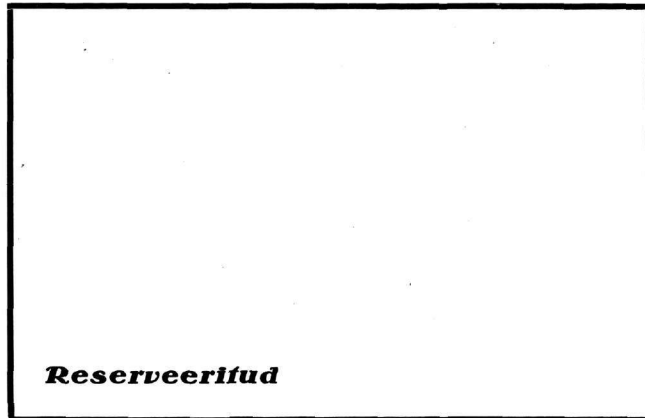
Tähtsaimaks probleemiks laevastikule endakaitsele õhuataki vastu on teadmatus selle kohta, mis-suguse meetodi atakeerija kallaletungil võtab käsitu- sele. Sellaseid üksikult kui ka kuulipildujatule saatel käsitatavaid meetodeid on arvult kolm.

Esiteks tuleb arvestada, et lahingulaevu on võimalik atakeerida lõhkepommidega üsna täpselt juba suurest kõrgusest, ehkki lahingulaev seejuures tabamismärgina ülalt nähtub hoopis väikese täpna. Selle meetodi teeb ebasoodsaks asjaolu, et pommi allalaskmise hetkeni tuleb pommilennukil hulk aega lennata sirgjoones ning seega avaneb laeva lennukitõrjekahureil hea võimalus lennuki allatulistamiseks. Teisest küljest on kõrgelt pommitamise üheks paremuseks ka asjaolu, et pilvede varjus võivad lennukid laevale läheneda ja pommid alla pilduda juba enne kui laev suudab nende pihta sihtida oma kahureid. Osalist abi niisuguse pommitamise vastu võib pakkuda ka kiire kursimuutmine laeva poolt, aga kas laev suudaks end pommidesajust manööverdada eemale küllalt kiiresti, selle kohta on püsinud suuri lahkarvamisi kuni tänaseni.

Üheks tõhusaimaks vahendiks vaenlase lennukite eemaletõrjumisel osutuvad laevastikule omaenda lennukid. Seejuures tuleb muidugi arvestada, et teade vaenlase lennukite lähenemisest peab jõudma lahingulaeva lendureini niivõrd aegsasti, et nad oma lennukitega suudaksid tõusta õhku ja jõuda õhulahinguks samasse kõrgusse, millises lendavad ründajad. Vastasel korral poleks neist tegelikult mingit abi. Lahingulaeva olukorda kergendab aga ka asjaolu, et sõja-aegadel ta tegelikult kunagi ei liigu merel üksi, vaid teda saavad teised lahingulaevad, ristlejad, hävitajad ja võimalikult ka mõni lennukite emalaev. Seega osutub märksa hõlpsamaks aegsasti korraldada ka lennukite vastuatakki.

Õhurünnakul lahingulaevale üheks eelistatud meetodiks on ka see, et ründajad lennukid suurest kõrgusest noolena laskuvad alla kuni 2000 jala kõrgusele merepinnast ja alles siis sihivad oma pommid laevale. Sellane meetod on küll täpne, kuid pommidel pole enam seda purustamisvõimet, mis neil on suurest kõrgusest kukkumisel. Pommid võivad küll paisata segi laeva ülemised osad, kuid moodne lahingulaev on ehitatud nõnda, et see jääb vee peale ka ilma oma ülemiste osadeta. Eriti suuri tulemusi sellasest rünnakumeetodist mereväeeksperdid seepärast ei kardad.

Kolmandaks meetodiks on pommitamine torpedode abil. Selleks pommilennuk, olles varustatud ka

Reserveeritud

torpeedodega, laskub alla merepinnale, suunab torpeedod laeva pihta, ja siis, nii kähku kui võimalik, tõuseb jälle suurtesse kõrgustesse. Torpedo sihtimise ajal aga tuleb lennukil nii mõnegi hetke kestes lennata vee kohal madalalt ja otsejoones ning siis osutub ta heaks märklauaks laeva kahureile. Isegi vaid veepritsmed kahurimürsu lõhkemisest võivad kummutada madalalt lendava lennuki. Soodsa, näit. uduse, ilmastikuga võib niisugune kiiresti sooritatud torpeedorünnak siiski anda soovitud tulemusi.

Torpeedorünnak lennukeilt osutubki selleks meetodiks, mida lahingulaev kardab enim. Ja mitte üksnes torpedeerimise hirmul, vaid ka taktikaliselt, kuna torpeedode vältimiseks laevastikul tuleb vahtumalt muuta oma sõidusuunda.

Eelkirjeldatud kolmele rünnakumeetodile võib tarbe korral lisada veel ka võitlusrünnakuid madalalt sihitud tulistamist laevalaele ja kahurimeeskondade pihta. Tekkivas segaduses võib siis ka pommlennukite atakk osutada veelgi tagajärjekamaks.

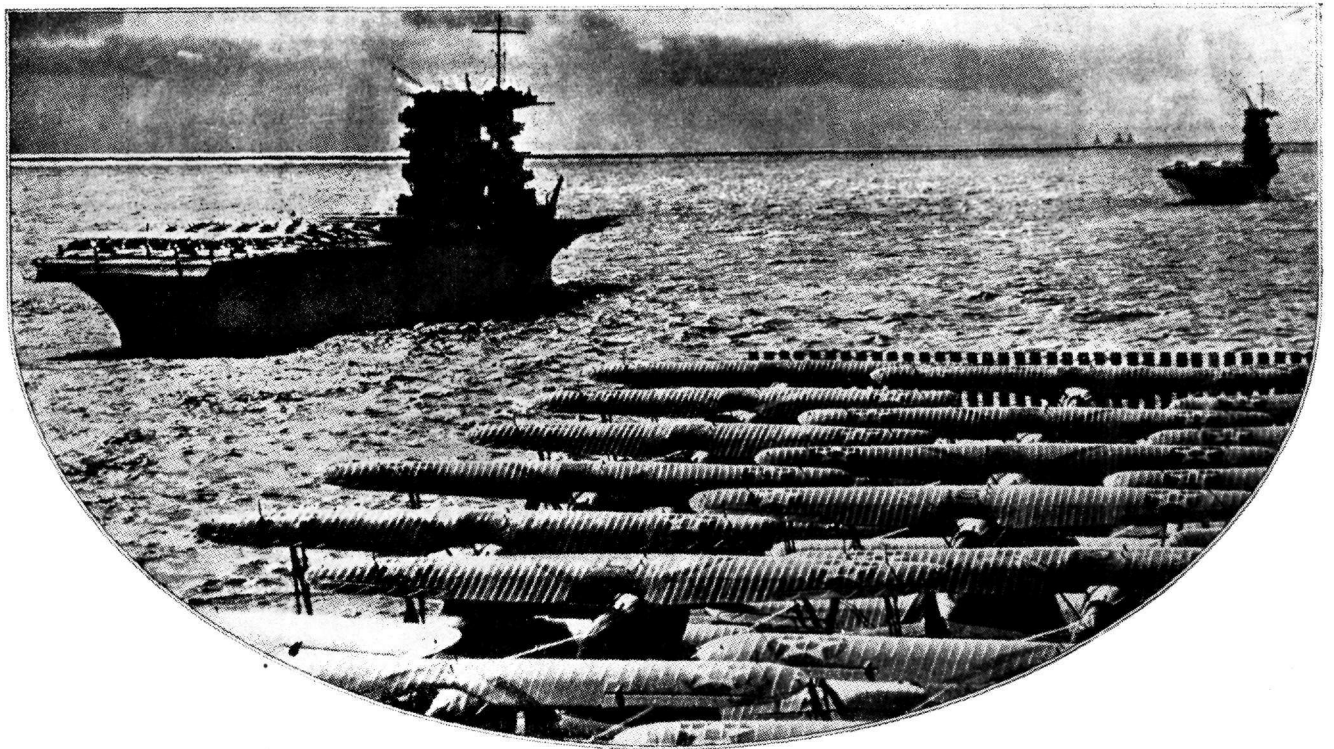
Nagu tähendatud, iga lahingulaev kannab praegu pardal endakaitseks ja maakuulamise otstarbel ka mõne lennuki. Suurel arvul on neid lennukite emalaevadel, kuid emalaevad on väga kohmakad, — enne kui lennukid saaksid õhku tõusta ja taas maabuda nende pardal, tuleb emalaeval end alati seada tuule

järgi. Ka on emalaev hõlpsast vigastatav. Piisab vaid ühest hästisihitud pommist tema pardale ja lennukid temalt enam ei saaks tõusta õhku; ning need, mis juba varem olid õhku tõusnud, peavad siis paratamatult laskuma vette või püüdma lennata lähima sõbraliku lennuvälja suunas.

On kaheldamatult tõi, et rahaga, mis kulub ühe suure lahingulaeva ehitamiseks või ka selle parandamiseks ja kapitaalremondiks, saab ehitada suure arvu lennukeid. Samaselt on aga ka kindel, et lennukeidki saab sõjaoludes ehitada juure vaid piiratud arvul. Juba käesolevagi sõja kogemused on näidanud, et kummagi sõdiva poole lennujõud on valmis kandma nii mõndki kaotust selleks, et kas või ajutisekski lüüa reast välja mõnd vastase lahingulaeva. Aga tugevate merejõudude pooldajad siiski kinnitavad kuni tänapäevani, et üksnes oma lennukitõrjekahuritega on moodne lahingulaevastik võimeline alla tulistama kõik ründavad pommlennukid enne, kui nad saaksid laskuda parajasse pommitamiskõrgusse.

Küsimus, kas pommlennukite tõttu on moodsatte lahingulaevade olemasolu muutunud asjatuks, nähtavasti püsib mõistatusena veelgi. Kindla lahenduse arvatavasti annab aga käesolev suursõda kohe siis, kui vaenutegevus merel saab täie hoo.

A. T.

„piisab ühestki hästisihitud pommist...“

Euroopa sõja neli rinnet

Kui kaua kestab vaikus läänerrindel?

Läänes valitseb maarindel endiselt vaikus

Sajandeid püsis olukord säärasena, et niipea kui sõda oli alanud, võitlevad pooled tormasid otsekohe üksteise kallale, sõjaväed heitlesid elu ja surma peale, ja kui ühel neist ei õnnestunud saada esimesis kokkupõrkeis otsustavat võitu teise üle, siis lahingud jätkusid — kuigi teatud vaheaegadega, mille kestvuse määras tarvidus koondada ridu ja parandada haavu, mis oli saadud eelmisis lahinguis. Juhtus ka seda, et esimesed suuremad kokkupõrked toimusid alles mitu kuud pärast sõja kuulutamist, kuid säärase viivituse põhjustas siis asjaolu, et vanaaja sõjavägede lahingukorda seadmine, veel enam aga nende koondamine lahinguväljale, võttis rohkesti aega, sest sõjavägede transport oli väga algeline või puudus hoopis — sõjaväed liikusid tihti sadu kilomeetreid jalgsi rännakkorras, et jõuda oma asukohtadest koonduspaikadesse.

Meie ajal on liiklusvahendid ja mobilisatsioonitehnika niivõrd täiuslikud, et sõjavägede lahinguvalmis seadmine suuremaks pealetungiks võib teostuda juba mõne päevaga. Strateegiline pikalisus sõja algjärgus on heidetud ajaloo kolikambrisse. Nüüdisaja sõjadoktriin nõuab algatuse enda kätte võtmist juba sõja esimesist minuteist alates. Selle sihi taotlemisel võetakse tarvitusele kõik abinõud, et kiirustada sõjaväe valmisolekut. Ühe säärase abinõuna leiab tänapäeval kasutamist salajane mobilisatsioon, mis viiakse läbi juba hulk aega enne sõja puhkemist. Nii olid enne praeguse konfliktit algust Saksa ja Prantsuse väed teatud määral mobiliseeritud kaua enne ametliku mobilisatsiooni algust. Prantsusmaal oli see teostatud väiksemates piirides, Saksamaal aga väga laialdaselt. Selle põhjal olid olemas kõik alused oleteks, et käesoleva sõja tempo tuleb kaugelt kiirem kui seda nägime 1914. a.

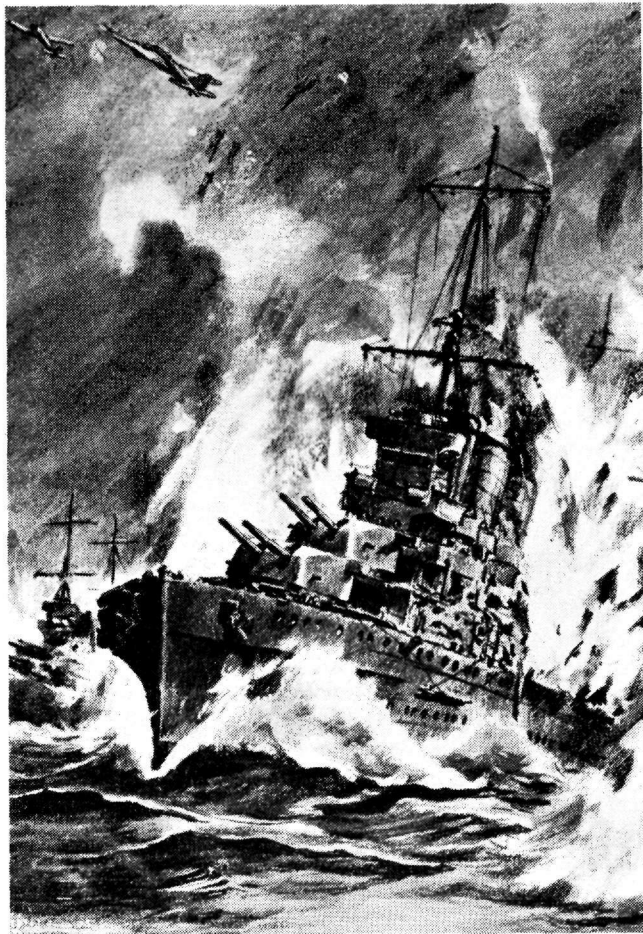
Säärase sõjajempo ootamine oli seda enam põhjendatud, et aastaid enne praeguse konfliktit puhke-

mist töötati palavikuliselt „välksõja“ teooria kallal. See teooria pole uus — ajalugu pakub palju näiteid, kus on teostatud või vähimalt on püütud teostada „välksõda“. Saksamaal, kus jõukultus on eriti arenenud, leidis sõja lõpetamise idee üheainsa võimsa löögiga hulgaliselt pooldajaid, nii sõjaväe juhtkonnas kui ka riigitüürile lähedal seisvate isikute seas. Saksalased andsid juba 1914. a. operatsioonidele Prantsusmaal säärase löögi ilme. Ja kui poleks olnud Wilhelmi ja Moltke nõrku närve, kes kokkusid Vene vägede sissetungist Ida-Preisimaale seevõrd, et nad paiskaksid osa vägesid Vene rindele, siis Saksa raudrusika mõju, mis tormina surus läbi Belgia, võinuks saada Prantsusmaale vägagi saatuslikuks.

„Välksõda“ ei õnnestunud 1914. a. See ei näidanud veel, et idee iseenesest on halb — ei, küll aga ilmses siin, et selle teostamisel oli talitatud valesti. Seepärast kogu Saksa väejuhatuse töö pärast Versaillesi rahulepingu sõlmimist seisis selles, et valmistada Saksa sõjaväge ette uueks „välksõjaks“. Ja paistis, et säärase strateegia võimalused on vahepeal tugevasti suurenenud uute võimsate relvaliikide — tankiväeosade ja veoautodel veetava jalaväe — tegevusse rakendamise ratsaväe asemel.

Harva juhtub sõjaasjanduses, et rahu ajal loodud teooria saab säärase hiilgava kinnituse sõjas nagu seda sai moto-mehhaniseeritud diviiside abiga teostatud hävitava löögi teooria: Poola sõjakäik näitas nende diviiside imekspandavat võimsust, nende võrratut liikuvust ja nende kasutamise põrutavaid moraalseid tulemusi. Seepärast näis täiesti loomulikuks, et läänerrindel teostatakse Saksamaa poolt kohutav rünnak sõja kiireks lõpetamiseks, seda enam, et kõik teoreetilised kaalutlused kõnelevad selle poolt, et „viie-aasta-sõja“ teooria, mida rõhutavad inglased, pole vastuvõetav Saksamaale, kes evib tunduvalt vähemaid rahalisi ressursse kui ta vastased.

Ent need ootused pole osutunud õigeks: nädalad mööduvad nädalate järele, kuid läänerindel ei sünni midagi peale väikeste luureüksuste kokkupõrgete. Sellele asjaolule antakse säärane seletus: Maginot-liin on niivõrd võitmatu, et Saksa väejuhatust ei tee katsetki selle läbimurdmiseks. Kuid sõjaasjatundjate kinnitusele on see seletus vaid teatud määranõ õige — Prantsuse kindlustatud vööndi läbimurdmine on väga raske, kuid sugugi mitte võimatu. Küsimus seisab vaid raskuse ulatuses, mis seisab ees, et murda läbi sellest kindlustuste labürindist. Kuid tunnustades läbimurde tehnilist võimalikkust peab oletama psühholoogiliste võimaluste puudumist sääraseks operatsiooniks: kui sõda pole juba populaarne Prantsusmaal, siis Saksamaal ta kaugeltki ei vaimusta inimesi suurtele ohvritele, nende veristele ohverdumistele Marsile, mis ainuüksi võivad mõjutada teda võidu andmisele. Seepärast võib väita, et käesoleva sõja möödunud perioodil Prantsusmaa oli kaitstud sakslaste pealetungi eest mitte üksi Prantsuse kindlustuste võitmatusest, vaid ka mõningatest psühholoogilist laadi asjaoludest, mis ei anna võimalust ilma äärmise vajaduseta tarvitusele võtta hüglaslikke sõjalisi jõureserve.

seda ägedamad heitlused käivad aga merel ja...

Võib-olla on antud ka teine seletus Saksa armee passiivsusele, seletus, mis pole vastukäiv eeltoodule. Praegusel Saksamaal usutakse sõna mõjusse, propaganda piiramatuksse võimalusisse; usutakse sellesse, et vaenlase moraali laostumise võib esile kutsuda ka ilma tema purustamiseta relvadega — ta võib hävitada psühholoogilise mõjutuse võtetega. Keiser Wilhelmile, kes oli kasvatatud militaristlikus vaimus, relv oli „ultima ratio regiorum“, tänapäeva Saksamaal pole relva prestiiž nii kõigutamatu. Seetõttu 1914. a. Saksamaa ei suutnud endale kujutleda võitu teisiti kui võiduka lahingu tulemusena, nüüd aga võidakse kergesti uskuda, et see tuleb vaenlase närvide väsimuse tõttu. Muidugi on need vaid oletused, kuid säärase oletuste võimalikkus põhjeneb tõikadel — võtame näiteks kas või sakslaste suured pingutused Prantsusmaa lahutamiseks Inglismaast.

Missugused ka ei oleks Saksa passiivsuse põhjused sõjarindel, selle passiivsuse tõik kutsub välja küsimuse: kui kaua siis lõpuks võib kesta säärane tegevusetus läänerindel? See küsimus on täiesti kohane inimeste suus, kes ei kujutle sõda selle õiges valguses. Peagu kõik mittedõjaväelased ja 90% sõjaväelasi on mõistnud sõda kui sõjavägede kokkupõrget. Maailmasõda muutis veidi seda arusaamist selles mõttes, et „sõda peavad sõjaväed, kuid sõjaväe taga peab seisma kogu rahvas, kes on vastavalt organiseeritud sõjaks“. Kuid õige arusaamine sõjast on palju laialdasem: sõda peetakse neljal rindel — sõjalisel, majanduslikul, diplomaatlikul ja sisepoliitilisel. Tegevuse kooskõlastamine neil neljal „lahinguväljal“ moodustabki sõjapidamise kunsti. Ainult erandlikel juhtumel võib võit ühel neist viia sõja võidurikka lõpuni; tavaliselt vajatakse suuri jõupingutusi mitmel neist rinnetest ja isegi kõigil, et võit ühel rindel osutuks otsustavaks, mis lõpetaks sõja.

Säärane arusaamine sõjast on olemas juba aastatuhandeid. Aeg-ajalt ta muutub vastuvaidlematuks — Ateena strateegidele usaldati kogu võim riigis sõja päevil; vahel see aga unustatakse — kolmekümneaastasest sõjas rahvad elasid oma traagilist elu, võitlesid vaid sõjaväed, nagu mingid võõrkehad riigi organismis. Nüüd on uuesti saanud aeg, kus strateegile — üheisikulisele või kollektiivile — usaldatakse võitluse juhtimine kõigil neljal rindel.

Mitte kõik rinded ei evi ühesugust tähtsust igas sõjas — kõdunenud riigi võib teha kuulekaks robotiks sisepoliitilisel rindel, majanduslikult jõuetu riigi võib allutada operatsioonidega majanduse alal; kerge on ette kujutada võitu riigi üle diplomaatlikul teel; löök sõjarindel on vajaline riigi vastu, kes on tugev kõigil teistel rinnetel. Austria-Ungarit kõigutas maailmasõja päevil rohkem vastase propaganda siseriigis kui sõjalised kaotused rindel; Portugal läks Inglismaa poole seepärast, et kogu ta majanduslik heaolu on seotud ülemere-asumaadega ja on hävitav inglaste poolt nende laevastiku abil; Berliini

kongress oli Venemaale diplomaatlikul rindel saadud kaotuseks.

Võitlusrinnete tähtsus muutub sõja kestel: konflikt algul võib harva evida edu sisepoliitiline rinne — näib, et inglased tegid praegu vea laiaulatusliku kihutustöö alustamisega Saksamaal; säärase kihutustöö jaoks tuleb aeg tavaliselt palju hiljem, kui sõjalisel ja majanduslikel aladel saavutatud edu teeb vajaliseks raskuspunkti üleviimise sisepoliitilisele rindele. Sõjaline rinne ei ole alati tingimata kõige tähtsam — majanduslik rinne võib teatud perioodidel suruda end esikohale.

Seda näeme me ka praegusel ajal, kus sõda peetakse peamiselt majanduslikul rindel, kusjuures mere- ja õhujõudude operatsioonid on allutatud majandusstrateegia nõudeile.

Pole raske leida ajaloost näidet säärast laadi võitlusele: Napoleoni „mandrisüsteem“ oli selgesti väljendatud majandussõja järk Inglismaa vastu.

Kui sõjale vaadata laiemalt kui vaid kahe vaenulise poole sõjariistus kokkupõrkele, kui mõista, et sõda peetakse otsustavalt kõigi vahenditega ja rahvaste kõigil elualadel, siis selgub, et pole midagi ebaloomulikku praeguses tegevusetuses rindel: sõjarinnet lihtsalt ei peeta praegu kõige tähtsamaks ja kõik jõupingutused on koondatud majanduslikele ja diplomaatlikele rinnetele.

Niisugune Inglis- ja Prantsusmaa strateegia on täiesti arusaadav ja oli sõja eriteadlaste poolt ette nähtud juba hulk aega enne praeguse sõja puhkemist. Kuid vähem arusaadav on säärane passiivsus sakslaste

... õhus

poolel, sest kõik arvasid, et nad tegutsevad kiiresti sõjalisel rindel, et purustada vastane enne kui oma riigis tuleb kätte puudus ja enne kui inglased lõpetavad oma vägede koondamised mandrile. Nüüd sakslased aga vaid ähvardavad pealetungiga läänepiiril. On juhtunud sedagi, et võidu saavutamiseks on piisanud ainuüksi paljast ähvardusest; kas see ka nüüd küllaldane on, seda pole muidugi võimalik ennustada, kuid enamini võib oletada, et see vaikus rindel moodustab vaid osa sakslaste sõjaplaanist, mille sisu Saksamaa vastased pole seni suutnud lahendada.

H. N.

E H I T U S E A.-S.

BETON

TALLINN, PÄRNU MNT. 6-40. KÕNETR. 412-83

TEOSTAB: IGASUGUSEID BETOON-,
RAUDBETOON- JA HOONETE EHTUSI

VALMISTAB PROJEKTE JA EELARVEID

Hakates kirjeldama Paide lossi ajalugu peab kõigepealt arvestama ümbruskonna muutust, mis on sündinud aastasade jooksul. Paide loss ehitati kolmeteistkümnendal sajandil Tallinna-Tartu ja Pärnu-Rakvere ristteel. Vanasti oli teedel palju suurem tähtsus kui praegu. Kogu ümbrus oli soisem. Kuivemad kohad olid kaetud läbipääsmatu metsaga. Teid oli vähe, seepärast reisijad pidid olemasolevaid paratamatult tarvitama. Et teha reisijaid, kes sõitsid põhjast lõunasse ja läänest idasse, sõltuvaks oma võimust, oligi ehitatud orduaja algul Paide loss. See ülesanne mängis tähtsat osa, sest sellega on seletatav, miks lossi ehitajad valisid niisuguse halva koha, mis oli ümbritsetud igalt poolt soodega, nii et isegi ehituskive tuli vedada mitme kilomeetri kauguselt.

Olukorra mõistmiseks on tarviline ütelda mõned sõnad lossi ümbritsevatest soodest, mis olid tol ajal üheks tähtsaimaks takistuseks reisimisel. Eelajaloolisel ajal oli kogu ümbruse maapinna reljeef koguni teine. Soome lahe põhjapoolne kallas oli madalam ja jõed, mis olid õieti ainukesed maa kuivatajad liigveest, jooksid lõunast põhja poole. Võib-olla jääaja mõjul, aga võib-olla meile tundmatu vulkaanilise katabstroofi tagajärjel, Soome lahe põhjapoolne külg tõusis ja seega kadus loomuliku дренаaži võimalus. Suured jõed, mis enne jooksid Soome lahte, muutusid väikesteks ja Kesk-Eesti kattus läbipääsmatute soodega, mis löid piirkonna millega Kesk-Eesti eraldati Põhja-Eestist.

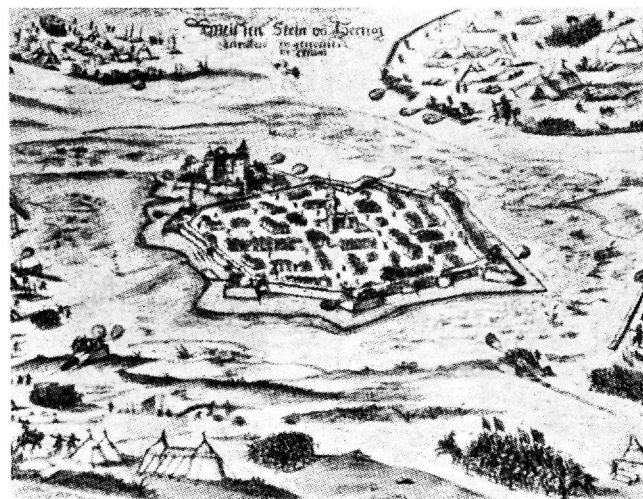
Kõik see sündis muidugi paljud tuhanded aastad tagasi eelajaloolisel ajastul. Drenaazi suund muutus järjest, luues jõgesid, mis jooksid läände ja edelasse. See jõgede ja ojade süsteem evis vähese languse tõttu tasase jooksu, mis põhjustas sagedase jõesängide muutuse, luues seega läbipääsmatuid vesiseid madalikke ja kohati kitsaid kõrgendikke, mida mööda rajati teid.

Üht niisugust kitsast kõrgendikku kasutasidki Paide lossi ehitajad. Paide jõgi ei joosnud siis nagu praegu kagu poolt linna küljest. Praegune säng ei ole tal kuigi vana. See ulatub ainult seitsmeteistkümnendasse sajandisse, mil rootslased linna kaitse huvides ida poolt ehitasiid sinna tammi ja Paide jõgi juhitu kunstlikult lõunasse, kuna enne ta suundus otse edelasse, möödudes Paidest põhja poolt küljest. Jõesängi teisale juhtimist kergendasid Paide jõkke

jooksivad aeg-ajalt kuivavad ojad mis jooksevad praegugi jõkke hommiku ja kagu poolt linna. Vanasti olid need ojad kindlasti palju veerikkamad, sest ühel sängil on leitud vesiveski jäänuseid, mis kinnitab, et seal on kunagi olnud päris korralik jõgi, aga mitte oja, nagu nüüd. Edelasse ja läände jooksvad jõekesed lähenesid üksteisele lossi hommikupoolsel küljel sedavõrd, et sünnitasid kitsa kõrgendiku, kuhu ehitatigi Paide loss.

Nii selgub, et Pärnu-Rakvere maantee pidi mööduma päris lossi lähedalt. Mis puutub Tallinna-Tartu maanteeesse, siis ei saanud ka seda teed sõita lossist möödumata. Praegu on raske kindlaks teha, mispärast maantee Anna juurest pöördus edelasse. Otsust ühendust Mäo mõisaga ei olnud. Anna lähedalt maantee pöördus natuke läände ja siis läks otse lõunasse Viringsaarele ja Präämasse. Veidi kõrgemal Paide jõe ühendusest Raua ojaga oli ülesõidukoht ja maantee lähenes lääne poolt küljest Paidele. Tartusse edasisõitjad pidid jällegi minema lossi müüride lähedalt mööda kahe jõe kitsuse vahelt Rakvere maanteed kaudu ja Mäo mõisa juurest pöörma Põhjakusse.

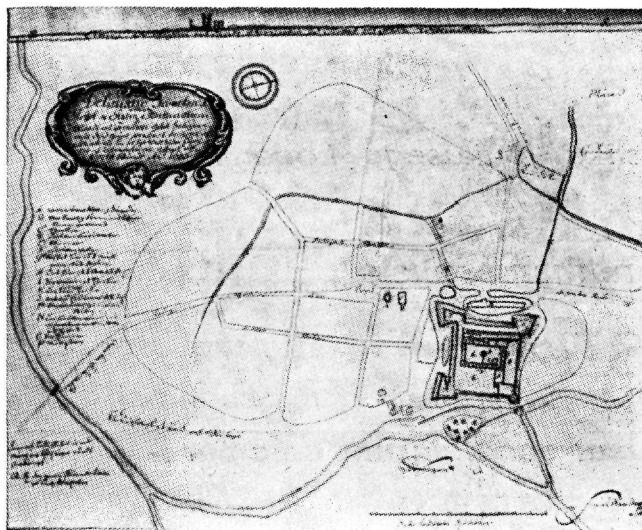
Nende vanade maanteedede jäljed on ainult osaliselt säilinud. Kuivemates kohtades on nad koguni

Vaade Paidele 1573. a.

kadunud aga soodes võime leida palksillutisi, mis võimaldavad kindlaks määrata maantee üldise suuna. Prääma soo kuivatamisel leiti mitme kilomeetri ulatuses palksillutist. Ümmargused tahumata palgid, millele pikkus on 8 kuni 10 meetrit, on laotud üksteise kõrvale ritta. Nähtavasti olid palgid kaetud kruusa või mullaga ja kivikildudega. Aastasade jooksul palgid vajusid soosse ja kattusid vesise maapinnaga, mille kiht küünib mõnes kohas kuni ühe meetri sügavuseni.

Peale Prääma soo võib leida veel palksillutise jäänuseid Mäo metsas. Vanasti läks maantee Paidest kuni Mäo mõisani veidi kagu poolt praegusest teest, läbistades otse metsa. Siin oli maa nähtavasti õige pehme, sest palksillutis on kahekordne, alumistele palkidele on laotud veel teine palkide kord peale. Kõikjal on palksillutis valmistatud männipuust. See asjaolu on sellepärast tähtis, et ta võimaldab kindlaks määrata säärase teede ehituse aja. Peab tähendama, et Eestis on leitud paljudes teisteski kohtades palksillutiste jäänuseid. Nii näiteks on mitmes kohas avastatud eelajaloolise maantee asukoht, mis suundus Peipsi järve juurest Riia lahe kaldale. Siin on palksillutis valmistatud peamiselt tammepuust. Et mänd on asendatud tammega, olgugi et esimene on tee valmistamiseks palju otstarbekohasem, seda võib seletada ainult männipalkide puudumisega. Endastki mõista ei või eeldada, nagu oleksid tammepalgid tollest ajast pärit, kui meil valitses troopiline kliima, vaid õigem on arvamine, et metsad on allunud loodusliku külvi korrale. Pärast kuuske hakkab kasvama kask ja lepp, aga nende järel tuleb jällegi mänd. Puuliigid vahelduvad üksteise järele looduse poolt kindlaksmääratud järjekorras. Nüüd on seda korda rikkunud metsade raiumised, millest on tingitud praegused segametsad, s. t. lähestikku kasvab kaks metsa, millest üks on üleminekustaadiumis kuusest kasele, teine aga, vastuoksa, lehtpuumetsast männimetsale.

Paide lossi plaan pärast ümberehitamist rootslaste poolt 1683. a.

Soovitan

kõrge väärtusega

küttepuid

väikesel ja suurel arvul

Tallinn, Sakala tn. 19. Telefon 460-16

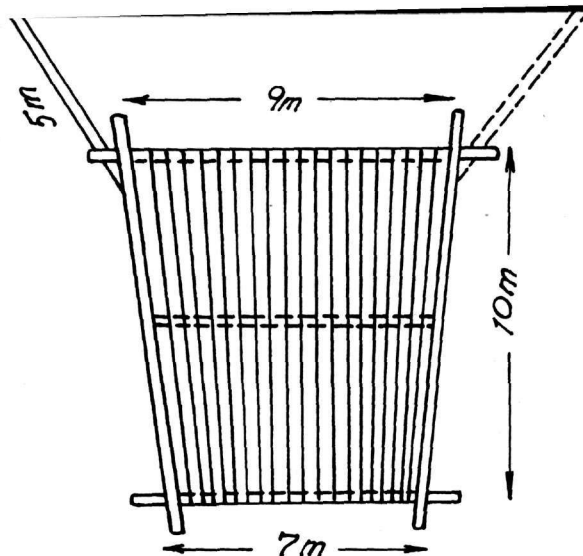
E. Veenre

Mõned aastasajad tagasi, kui veel leidus põlismetsi, olid säärased juhtumid õige harvad. Mida kaugemale me läheme tagasi minevikku, seda rohkem peame arvestama asjaolu, et siis valitses metsades looduslik ühekülgus. Seepärast on väga võimalik, et teatud aegadel mõningad puude sortimendid koguni puudusid.

Maantee Pihkva järvest kuni Riia laheni rajati nähtavasti just sel ajal, kui puudus mänd. Maapinna uurimiste järgi võis see sündida 200 aastat enne ajaloolist aega. Paide-lähedane palksillutis kuulub kindlasti palju uuemasse ajajärku. Nende vanadus ulatub ordu aja alguseni, s. o. kolmeteistkümnendasse, aga võib-olla ka neljateistkümnendasse sajandisse. Paistab olevat usutatav, et seal juba enne nüüd leitud palksillutist olid teed, kuid neist ei ole leitud märke. Kuidas ka ei oleks, aga Paide lossi ehitamise mõte seisis selles, et kindlustada kontrolli ümbruskonna liiklemisteede üle. See strateegiline tähtsus leidis kinnitust järgnevate aastasade jooksul.

1343. aasta suure mäesu ajal Ordu sõjavägi oli koondatud Paide lossi lähedale. Asudes liiklemisteede keskkohas ei lasknud Ordu sõjavägi eestlaste sõjaväeosadel ühineda, vaid lõi neid eraldi. Neljateistkümnenda ja viieteistkümnenda sajandi sõjaretkede ajal Pihkva ja Novgorodi vastu oli Paide loss tagalas baasiks uute meeste värbamiseks ja tagavarade hoidmiseks. Kuid Paide lossi kui sõlmpunkti peatähtsus ilmnis Liivi sõja ajal. 50 aasta jooksul, alates venelaste esimese sissetungiga aastal 1558, piirati Paide lossi kaksteistkümnend korda ja kuus korda käis ta käest kätte. Paide lossi selle perioodi ajalugu on õieti kogu selle sõja ajalugu, sest ta mängis tähtsat osa kõigis tolleaegsises sõjalises operatsioones.

Sõda algas 1558. aastal moskvalaste sissetungiga, kes Pihkvast ja Irboskast kiiresti tungisid kogu Ordu maa-alale. Pealetung pandi seisma alles 30 kilomeetrit Riist ja 50 kilomeetrit Tallinnast. Maa oli paljaks röövitud sissetungijate poolt. Umbruskonna rahvas otsis varju lossides ja kindlustatud linnades.

Paide jõest leitud vana parve joonis

Paidel tuli ka välja kannatada tugev rünnak, kusjuures lossi kõrval asetsev linn võeti ära tormijooksuga. Loss ise pidas siiski vastu ja pealetungijad löžui tagasi. Järgmisil aastail jätkus kogu aeg maa vallutamine. Ordu valitsus püsis ainult lossides, millede vastu olid koondatud venelaste suuremad jõud. 1560. a. juulis alustati Paide lossi piiramist, mis kestis lühikeste vaheaegadega augustist, mil piirajad taandusid lossist, oodates suurtükkide järelejõudmist, kuni novembrini. Ent hoolimata piirajate pingutusist, kes evisid tolle aja kohta kartustäratava artilleeria, tuli neil eesmärki saavutamata taanduda. Kui äge oli lossi pommitamine, see ilmneb sellest, et pärast venelaste taandumist leiti lahinguväljalt 2500 nende poolt väljalastud pommi, mis saadeti Tallinna. Et olla võimeline õigesti hindama Paide lossi mehhist vastupanu, peab arvestama seika, et see juhtus ajal, mil Ordu võim oli lagunemise perioodis. Aasta 1560 oli õieti viimane Ordu eluaasta. Väljast sissetungijate surve, õõnestatud seest rahvuslike ja klassiliste vastoludega, Ordu struktuur rebenes täielikult. Paide lossi kaitsmine võib-

olla ei avaldanud küll otsest mõju sõjakäigule, kuid selle moraalne tähtsus oli siiski suur. Ta tiivustas vastupanijate energiat ja mõjutas neid võitlust, mis hiljem võttis teise kaju, jätkama. Aastal 1561 sõlmiti rahu Poolaga, kes võttis endale protektoraadi Ordu maade üle. Samal ajal ilmusid põhjast rootslased, kes pakkusid oma abi moskvalaste vastu. Rootsi ja Poola vahelises võitluses domineeriva seisukoha pärast Ordu maade üle tuli Paide lossil etendada mitte väikest osa. Mõlemad võitlejad pooled oskasid hinnata Paide lossi strateegilist tähtsust. Aastal 1562 loss võeti poolakate poolt ära. Ordu garnison ei avaldanud peaaegu mingit vastupanu. Varsti ilmusid aga lossi müüride alla rootslased, kes otsustasid, maksu mis maksab, lossi ära võtta. Võitlus oli mõlemalt poolt väga visa.

Kaevamise teel rootslasil õnnestus tungida ühe lossi tornini, mille nad lõhkeainega osaliselt purustasid. Kuid sellest hoolimata vastupanu siiski jätkus, sest piiratavad said torni ära parandada. Alles pärast kahekuist piiramist, kui piiratavail lõppes täieliselt toit, oli garnison sunnitud alla andma. Rootslased said seega lossi peremeesteks, aga juba aastal 1570 tuli neil kannatada tugevat piiramist Liivi krooni pretendendi Daani printsi Magnuse poolt, keda toetas Moskva.

Aastal 1572, just enne jõule tuli lossi ette väga suur vene sõjavägi, juhitud tsaar Joanni poolt. Vene suure sõjaväe ilmumine kujunes täieliseks üllatuseks, sest rootslased ise valmistusid venelaste poolt varem äravõetud Põltsamaa lossi piiramisele. Lossi komandant Boje, kuulnud, et Paidesse on ilmunud vaenlase väed, saatis osa oma garnisonist, kes pidi minema Tallinna kaudu Põltsamaa lossi piirama, tagasi Paidesse appi lossikaitsjale. Venelased ilmusid Paide alla nii kiiresti, et ümbruskonna elanikud, kes nüüsguseil juhtumel põgenesid lossi varjule, suurendades seega kaitsjate arvu, ei suutnud seda nüüd teha. Seetõttu jäi garnison lossis väga väikesearvuliseks.

Ainult see teatava majandusliku jõukusega kodanik ei kindlusta oma elu

Ühistegeelikus Kindlustusseltsis

«Eesti»,

kes on ebaõiglane iseenda ja veel ebaõiglasem oma perekonna vastu

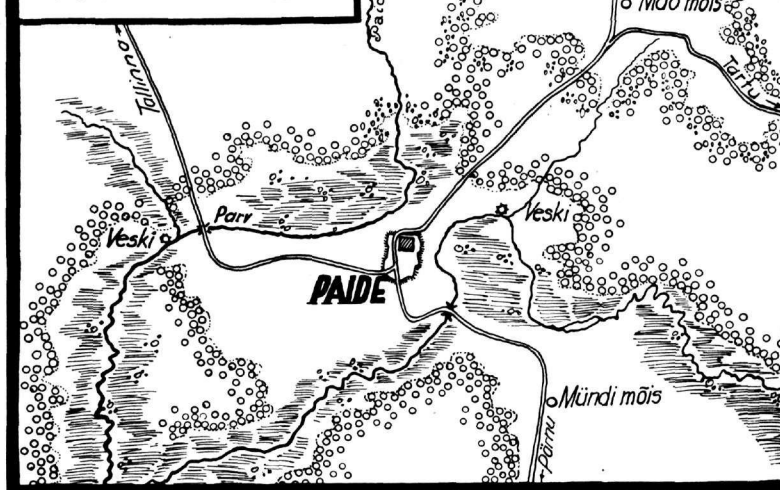
18. detsembril oli loss ümber piiratud ja 1. jaanuaril aastal 1571 võeti ta tormijooksuga ära. Venelased seadsid lossi kindlustused korda ja läksid ära, jättes lossi 1000-mehelise garnisoni.

Aastal 1577 see garnison võitles vahvasti Tallinnast tulnud sõjaväega, kes küll võttis Paide linna enda alla, kuid lossi ei pääsnud. Ent aastal 1681 vene garnison oli sunnitud kapituleeruma rootslastele. Rootslased hakkasid Paide lossi ümber ehitama, mille nad lõpetasid 1585. aastal. Kiviseinad kindlustati mullast vallidega. Samal ajal sündis ka jõe teisale juhtimine, mis leidis endale nüüd sāngi lossist hommiku pool, olles rakendatud endisest suuremal määral lossi kaitsele.

Vastavalt aja nõudeile oli lossi kindlustamine tarviline, sest Paidel tuli tähtsat osa mängida edaspidises Rootsi ja Poola konfliktis. Aastal 1602 Poola hetman Zamoiski vallutas lossi ootamatu pealetungiga ja paigutas sinna tugeva garnisoni. Kaks aastat hiljem rootslased püüdsid lossi tagasi võtta. Paide ja Põltsamaa maanteede vahelises välilahingus õnnestus neil võita poolakaid, kuid Paide lossi nad kätte ei saanud. Aastal 1608 lähenesid rootslased jällegi võrdlemisi tugeva sõjaväega Paidele ja piirasid selle ümber. Rootsi sõjaväge juhatas krahv Manefeld, kes otsustas lossi rünnata hommikupoolsest küljest. Pärast jõesāngi juhtimist kagusse tekkis hommikupoolsesse külge mitme kilomeetri suurune soo. Loss oli sellest kandist vähem kindlustatud. Et jõgi ajas üle kallaste, siis kasutasid rootslased suurvee ära, ehitades sinna paaneesid, milledele asetati suurtükid.

Möödunud aastal soo kuivatamisel leiti seal maa seest männipalkidest valmistatud parv. Tekkis arva-

Arvatav jõgede ja teede
süsteemi ja vana
Paide lossi asetus

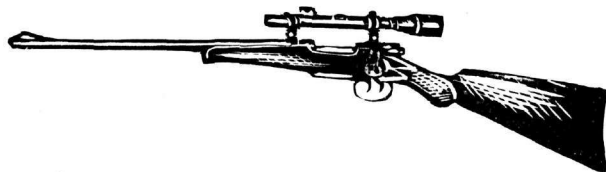
mine, et see on üks krahv Manefeldi sõdurite poolt valmistatud parvedest, millelt nad pommitasid Paide lossi. Palgid paiknesid 80 sentimeetri sügavusel sookamara all, mille tõttu nad olid hästi alal hoidunud. Olgugi et palgid leiti umbes poolteist kilomeetrit lossi seintest eemal, võib siiski oletada, et tol ajal oli kogu soo üle ujutatud suurveega, mis põhjustas ka sinna parve ehitamist. Järgnevad uurimised ei kinnitanud aga endisi oletusi. Kui parv oli põhjalikult välja kaevetud, siis leiti soost ka alatise kindlustuse tundemärke, mis kinnitab, et palgid olid määratud teiseks otstarbeks. Arvestades maapinda ja ümbrust näib õige olevat, et leitud palgid olid katteks, kaitstes maa purendamist veskitammi rataste poolt. Lossi piiramisega nähtavasti neil palkidel midagi ühist ei olnud. Rootslaste poolt valmistatud parvi juhiti mööda jõge ja neil asetsevate suurtükkidega võis lossi pommitada hommiku- ja kagupoolsest küljest, kust loss oli nõrgemalt kindlustatud. Selle pommitamise tagajärjel loss kapituleerus 22. juulil 1608. aastal.

Sellega õieti lõpeb lossi ajalooline osa. Ajad on muutunud ja ühes sellega muutus ka Paide lossi strateegiline ja geograafiline tähtsus. Järjest sigines uusi teid juure, mis võimaldasid pidada ühenduste linnadega, möödumata Paide lossist. Jõesāngi teine asend, mis küll aitas kaasa lossi kindlustamisele, sai saatuslikuks Paidele, sest ta hävitas kitsuse, mis võimaldas lossil kontrolli pidada kõigi möödasõitjate üle. Maanteed Tallinnast Põltsamaale, Tartusse ja Viljandisse eemaldusid Paidest, vähendades Paide endist kaalu.

Rootslased pidasid kuni 1636. aastani Paides garnisoni, aga siis jätsid nad selle maha ja andsid üle Mäo mõisale.

Lossi sõjalise sisseseade korrashoiul ei olnud enam mõtet. Ta hakkas lagunema seest- ja väljastpoolt.

Põhjasõja ajal ei evinud Paide loss mingisugust sõjalist tähtsust. Kui linn 1703. aastal venelaste poolt ära võeti, hävitati kõik sõjalised ehitused. Praegu on Paide lossist säilinud ainult varemed, millede järgi on raske otsustada, et loss võis kunagi etendada meie maa ajaloos nii kandvat osa ja et selle pärast valati nii palju inimverd.

Laskeriistade töökoda

Karl Koppelman

Tallinn, V.-Karja 3, tel. 472-40

Igasuguste laskeriistade
parandus, uute osade ja
padrunite laadimise abi-
nõude valmistamine

Taga-Turja kange pere
Toob meil külma, toob meil surma.

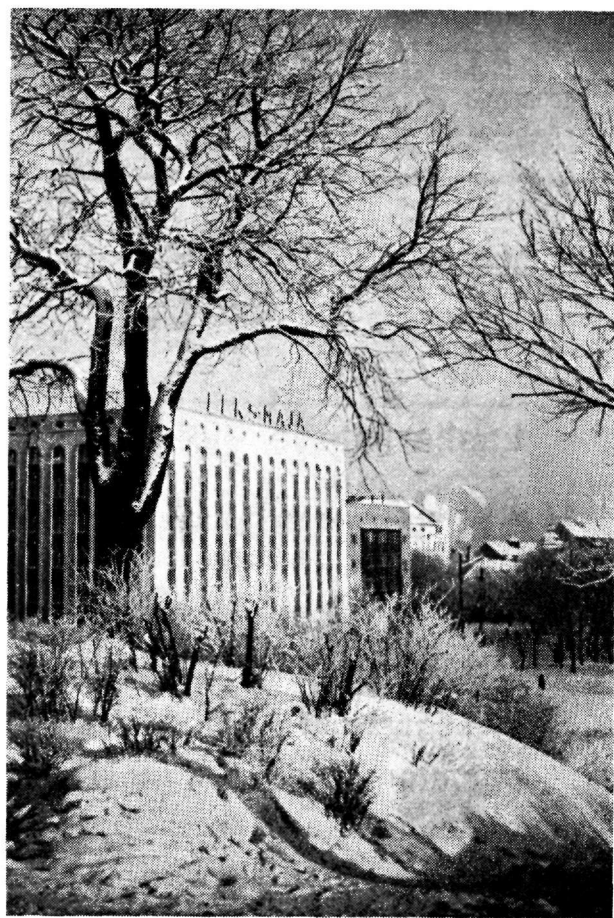
Rahvasuu räägib, et pakasetaat asub oma kolme pojaga Taga-Turjas. Sealt tuleb siis algul üks, siis teine poeg meile külla. Noorim ilmub harilikult väikese külmega, kuna järgmised tulevad juba üha kangema pakasega. Kobib aga vanataat ise välja, siis — häda maailmale! Siis elu tardub kõikjal. Kogu maa ja taevad pauguvad, ägades pakase-taadi pitsitusest.

Käesoleval talvel võime kinnitada, et kui vanataat ise ehk ei ole meile veel tulnud külla, siis vähemasti on ta saatnud siia kõik kolm oma poega. Suruda termomeeter alla 40°, sellest pidi jätkuma pingutust kolmele mehele. Niisugust harukordset külma ei mäleta vanemadki inimesed. Viimaseil talvedel oli meid külasthanud harilikult noorim poegadest ja seegi ei püsinud siin siis kaua, vaid lippas varsti minema, kannul tuletaat, kes tõi ikka kaasa sulailmu ja sageli koguni vihmagi südataalve ajal.

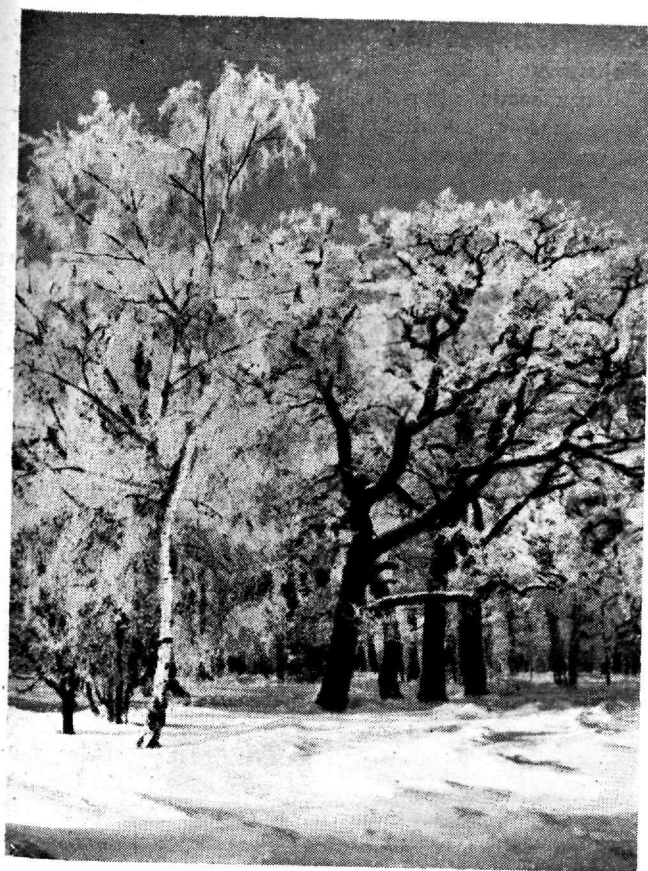
Rahva traditsioon teab aga rääkida, et vanasti on pakase-taat mõnikord ka seltsinud oma kolme pojaga. Ta ei ole aga siis leppinud mitte üksi meie maaga, vaid sirutanud oma valitsuskepi üle kogu Euroopa, nagu teavad pajatada vanad ajaraamatud. Kraadiklaasi siis veel ei tuntud, seepärast ei leidu vanus kroonikais külma kõvaduse kraadilist fikseerimist, küll aga kohtab neis pakase poolt tehtud kurjade kirjeldusi.

Jõulukuus aastal 1669 pääsid kõik pakase pojad Taga-Turjast lahti ja tulid üksteise järele meie poole. Taadil endalgi läinud puhkus igavaks. Pärast poegade äraminekut ta haigutanud nädala aega kodus nii kõvasti, et see olnud kuulda koguni Lapimaal, ja kõmpinud oma poegadele järele. Pakasetaadi ilmudes külmanud Soome laht kohe kinni. Sõidetud hobustega Eestist Soome ja ümberpöörduvalt. Isegi Rootsimaal olevat üle jää hobustega käidud. Mere- ja veelinde surnud tuhandete viisi janusse ja külma. Külamehed käinud neid otsima ja sageli tulnud nad suurte surnud lindude koormatega koju. Siin puhastati linnud sulgedest, mis saadeti Rootsimaale väärtusliku kaubana. Olnud isegi juhtumeid, mil Rootsimaalt tagasi sõites leitud jäält suuri surnud lindude parvi, kes olid omal ajal jääpraos joomas käinud, kuid selle kinni külmades koha peal hinge heitnud külma ja janu tõttu.

Rahvas oli koduloomadega hädas, sest neile tikkus pakase-taat liiga tegema. Paljud surid külma kätte. Eriti olevat kannatanud koerad, sest kroonikas kinnitatakse, et neid oli massiliselt hulluks läinud. Laiuse kihelkonnas, näiteks, ei leitud külma möödudes enam ühtki koera, sest nad olid kõik maha tapetud, kaitstes inimesi ja teisi loomi hullutõve nakatuse eest. Metsloomadega ei olnud lugu parem. Nad tikkusid vägisi majadesse varju ja sooja otsima. Hunte ei suudetud enam kuidagi lautadest ja küünidest eemal hoida.

Tallinn pakase hõlmas

Mets on valge lumine kahu

Mitte üksi loomi, vaid ka inimesi suri külma tõttu. Kroonika ütleb, et Leedumaal ei julgenud keegi enam kodust kaugemale minna, sest külmetussurm ähvardas iga sooja ahju äärest lahkujat. Niisuguse pakase ajal lõppenud Koeru kihelkonna rahval sool otsa. Sõidetud kahekümmel hobusel Tallinna soola järele. Tallinna sõit olnud kõigiti õnnelik, kuid tagasisõidul tabanud mehi äpardus, kolm meest külmunud teel surnuks. Mehed peatunud Ohu kõrtsi juures, et endid soendada. Välja minnes leidnud nad, et pakasetaat käib nende kannul, sest ta oli eluküünla lõpetanud neljal hobusel. Kaks külmunud hobuseist olid jalgadele püsti jäänud kui pukid. Mehed istunud regedele ja hakanud hobuseid tee peale juhtima. Alles siis selgunud, et pakasetaat on hobustega Taga-Turjasse kihutanud. Koerusse tagasi jõudsid mehed kuucteistkümmepäeva möödudes. Selle aja jooksul oli teel hobuseid kaheksa ja inimesi kolme võrra vähemaks jäänud.

Tol ajal olevat pakase käsi ulatanud palju kaugemale meie maast. Saksamaal külmunud kõik jõed kinni. Rootsisis jäid kosed, millede vesi kõrgetelt kaljudelt alla langes, jäässe. Niisugust nähtust seal enne ei tuntud. Pfalz kannatas veepuuduse all, kõik kaevud olid kinni külmunud. Isegi Itaaliasse ulatus külmalaine, sest kroonik kurdab, et külma tõttu olevat seal vesiveskid seisnud jäänud.

Sama külma talve kohta teab prof. M. J. Eisen kinnitada, et Pärnu rahvas olevat tunda saanud maa-

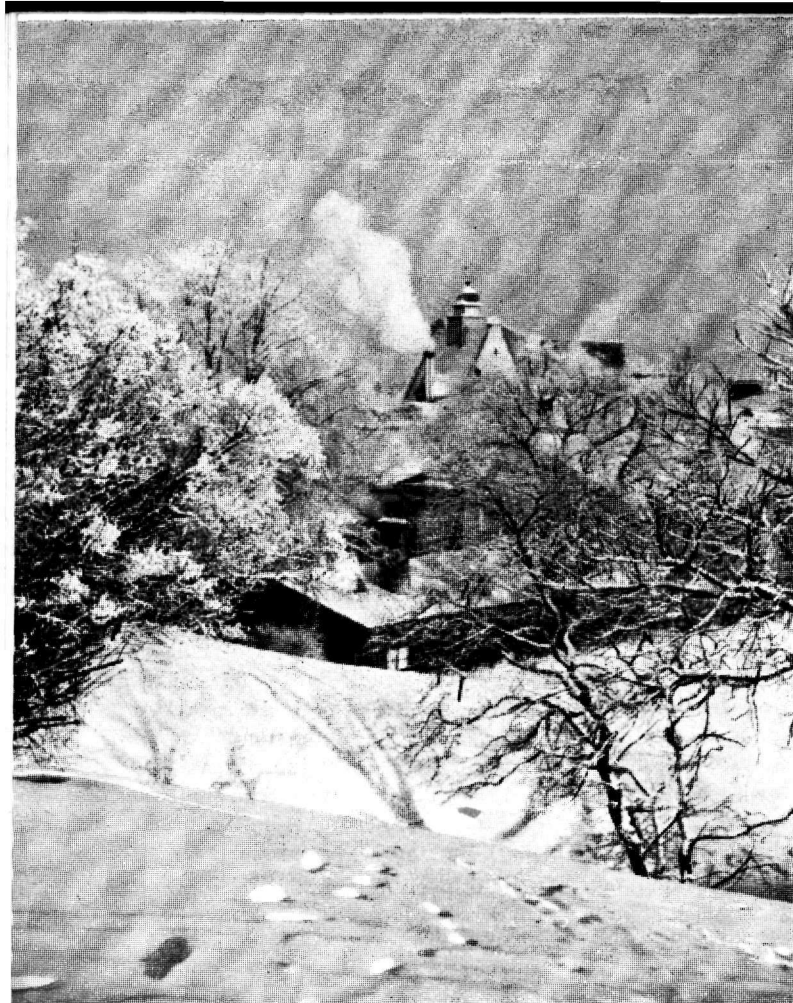
värisemist, Kõue ja Pikrit. „Pärnus ilmusid veebruarikuus 1670. aastal pakase vägeva valitsuse ajal Kõu ja Pikker enesest elumärkisi andma või koguni sõda pidama pakasetaadi vastu. Vihaselt viskas Pikker kümnete kaupa nooli, koledalt kärgatas Kõu sinna juurde, paukus taevas, paukus maa. Sõna tõsisest mõttes värises maa. Inimesed olid kohkunud, uimased, värisesid tundide kaupa kartuse pärast. Viimne päev, arvati igal pool. Järgmisel päeval näitas maailm jälle endist nägu. Kõu ja Pikri sõjakäigu peale vaatamata ei taganenud pakasetaat ometigi. Vanad inimesed hakkasid sel puhul oma mälestuste salve korraldama ja jõudsid otsusele, et korra varemgi pakase vägeva valitsuse ajal Kõu ja Pikker Maarjamaale külaliseks ilmunud. Selle järele tulnud suur näljaaeg. Vaest aega kuulusid selgi korral vanad inimesed ette. Nende ennustus ei olnud asjatu.

Märtsikuus 1670. aastal tunti pakase veel edasi kestva valitsuse ajal Eestimaal tublit maavärisemist. Maavärisemine kordus, ei teinud ometi iseäralikku kahju. Vähe hiljem juhtus Liivi- ja Soomemaal suure pakase puhul niisama tubli maavärisemine. Maavärisemise ajalgi ilmusid Kõu ja Pikker iseäralikku juhtumist ilmutama. Mitmes kohas lõhkes maapind, suured praod ja lõhed tekkisid külmetanud maapinda.

Paesesse maapinda jäid need lõhed alaliseks märgiks, mujal vajasid nad aja jooksul kinni.“

Tagaturjalased väsisid kevadel 1670. aastal ja läksid oma kodukantj puhkama. Vanataadi väsitas 1670. aasta märatsemine sedavõrd ära, et ta ei näidanud end kümne aasta jooksul. Pojad lonkisid küll igal talvel meie maal ringi, kuid väsinult ja uniselt. Kuid aastal 1680 olid jällegi kõik platsis. Pojad tulid meie mäale õige varakult, juba oktoobrikuus, kuna taat ise lonkis järele alles detsembris. Selle aasta pakase kirjeldust alustab kroonik kurjaennustava juhtumiga. Nimelt alustanud 17. novembril laev sõitu Riiasse. Torm visanud Danzigi juures laeva maale, aga nii õnnelikult, et ükski inimene polevat viga saanud. Laeval leidunud mitu naist. Neli neist sünnitanud hirmuga laeva randamineku ajal lapsed. Kroonik näeb selles juhtumises kurja algust.

Kuri pakasetaat jõudiski meie maale detsembri algul, sirutades siit valitsuskepi üle kogu Euroopa. Saksamaal võttis pakane paljudel inimestel ninad, kõrvad, käed ja jalad ära. Hollandis langes Flaamimaalt Luksemburgi minevast Itaalia rügemendist 200 meest pakasele ohvriks, nagu kroonik mainib. Veneetsia kanalid külmunud kinni. Isegi Vatikani tükkinud külm. Pühal isal ei jäänud muud üle kui Saksamaalt kutsuda põtisepad ahje tegema. Edasi kurdab kroonik viimsepäeva lähenemise tundemärkide üle, sest olevat ilmunud taeva laotusse sabaga täht, mis õieti põhjustavaltki käredat pakast. Daanimaal silmatud esmakordselt sabaga tähte 14. detsembril 1679. aastal. Liivimaale ilmunud ta 19. detsembri paiku ja olnud kuni järgmise aasta veebruarikuuni igapähele palja silmaga näha. Rahvale sünnitanud see sabaga täht koledat hirmu. Viinis peetud koguni üldine palvepäev, et Jumal sabaga tähe kaudu ettekuulutatavad hädapäevad laseks õnne-

Lumi katab maad ja maju

likult mööda minna. Samal ajal, kui kroonik kirjeldab Viini üldist palvepäeva, kurdab ta Eesti maarahva üle, et need minevat päriselt hukka oma patuses elus.

Nimelt taganevat nad ära pühast ristiusust. Sedagi põhjustavat külm talv. Nagu kroonika kirjeldustest võib aru saada, olj ristiusust taganemise nurin tingitud järgmistest asjaoludest: Eesti maarahvas, hoolimata kohutavast pakasest ja sabaga tähest, ei oodanud käed ristas viimsetpäeva, mis jäigi tulemata, vaid elas oma igapäevast elu päris harilikul kombel. Talviste igapäevaste toimingute hulka käis ka poistel naisevõtmine ja tüdrukutel meheleminek. Seda hakati aga nüüd tegema paganlike usukommete järgi, sest pühakoda ühes kirikhärraga olj kaugel ja külma tõttu sõit sinna takistatud. Nagu pärastisest juurdlustest selgus, oli küll paljudel õilis kavatsus hiljem pastori poole pöörduda, et asja legaliseerida, kuid suuremal hulgal jäi kavatsus ainult kavatsuseks. Alles hiljem, kui lapsed sündisid, ilmus nii mõnigi ebaseaduslik abielu päevavalgele, tekitades kirikhärras suurt pahameelt, mis sageli lõppes ränkade kiriklike karistustega.

Ka hilisemal ajal on õlnud külmi talvi, kuid neist meie siin ei räägi, sest nende kohta leiavad asjast huvitatud küllaltki teateid vastavaist kirjalikest allikaist. Märgime ainult, et mõni hea aastakümme tagasi olid Eestis talved üldse külmemad kui viimasel ajal. Prof. Kirde andmete järgi on viimase seitsmekümne aasta jooksul meie talved õige tublisti muutunud. Nad on läinud palju soojemaks, ja seda nähtavasti suvise soojuse kulul, sest suved on omakorda läinud jahedamaks. Tegemist on kliima muutusega, sest professori sõnade järgi on Balti mere idaranniku ilmastu muutunud palju meresemaks, mis annab end tunda kui mitte rohketes sademetes, siis vähimalt niiskuses ja suvise ning talvise temperatuuri väiksemas vahes.

Tänavu on aga erakordse aja tõttu ka Taga-Turja mehed end liigutama hakanud ja toonud meile külma talve. -ju.

Eesti Vastutavate Ametnikkude Ühing

Asut. 1920. a.

Kapitale üle Kr. 100.000.—.

Annab vastutavaid ametnikke ja vastutab nende kätte usaldatud varade eest. Vastutuskapital ja legevus seisab Tallinna Börsikomitee järelevalvel. Arvepidamise ja asjaajamise sunduslikku välisrevisjoni toimetab Ühistegevuskoda.

Adress: Tallinn, Väike-Karja 3, telefon 458-66.

RESERVEERITUD

LUGU MEESTEST

ILMAR SIKEMÄE

Sel hommikul Kusta läks vara.

Kui isa Jüri tõusis, oli Kusta juba minekul. Oli köögis, upitas joppi selga.

„Ei söönudki,“ venitas Jüri, hõõrudes uniseid silmi.

„Pole isu,“ heitis Kusta käega. „Lõikasin paar leivaviilukat, panin lihakamaka vahele. Lõuna ajal keedame metsavahi juures teed, siis söön.“

Jüri vaatas poega. Või pole isu. Pikk, sirge, rind uhkelt kummis, silmad kilavad näos, aga pole isu. Ja ruttab tööle, kui on veel päris pime, üsna öö alles.

„Lähed vara,“ tähendas Jüri. „Pime alles.“

„Pole nii vara,“ vastas Kusta. „Koidu ajal jõuan Parilasse. Täna on hea selge ilm. Niisugusega lausa lõbu töötada.“

Ja läks. Võttis seina äärest kirve kaenlasse, viipas naeratades isale ja väljuski. Uksest pahvatas sületäis välist külma.

Jüri vaatas aknast. Seal ta läheb pikkade samumudega. Läheb pihlakate vahelt läbi, kaob teele. Ei paista enam. Küllap juba kõmbib mööda teed, kirves kaenlas, käed jopi taskuis, ja puhub hingeauru õhku.

Nõnda ta läheb igal hommikul, unine, mossis ja tujutu, aga ikka läheb. Töötab päevad läbi Parila metsades, raiub, saeb, langetab puid. Kodus käib ainult magamas.

„Oh seda ränka raha, mis sealt Parila laantest kokku kraabitakse!“ nöökab vahel noorem vend Endel. Aga mida tehagi kolmel mehel talvel pisikeses talus, kui vana elupõline teenija talitab loomad ja toimetab muudki. Jah, las Kusta rassib, kui on tahtmist ja jaksamist.

Kuid täna ta läks tõesti vara. Oli alles peaaegu öö. Isale tundus, nagu oleks Kusta täna eriti rutanud — polnud aega süüagi.

Küll isal ja Endlil on tänase karge ja kuiva ilmaga tegemist. Nad võtavad nõuks heinu vedada. Kui õige teeks jõeäärse küün; päris tühjaks. Paar koormat sealt saabki.

Kuid neil on aega. Nad söövad (ja kombitsevad niisama. On juba paras hämarus, kui nad istuvad reele ja nõotavad hobuse jõe poole sörkima.

Pole neil arutamist ega rääkimist. Töö on teada ja ilm näib päeva poole lähedamaks minevat. Isa teeb koormat, poeg hangutab kätte. Kui koorem on kinni nõõritud, asutakse tulnud teed tagasi. Poeg käib koorma kõrval, hoiab ohje. Isa sammub koorma taga, käed lapiti seljal.

Nad mõlemad on lüheldased ja jässakad. Mõlemad laia näoga ja ümara ninaga. Ainult üks on üle kuuekümne, teine alles pisut üle kahekümne.

„Küll täna saed vinguvad,“ ütleb isa, ise vaatab mõtlikult Parila poole.

„Häh,“ vastab Endel pahuralt, „kuus-seitse kilomeetrit eemal.“

„Ega ma seda,“ ühmab isa. „Ma mõtlesin, et küll tänase külma ilmaga saed võivad heledasti vinguda.“

Rohkem ei räägita. Aga mõlemad mõtlevad Parilast ja Kustast, kes seal praegu saagi vingutab.

See on ju üldiselt teada, et Kusta, kui vanem, pärib talu ja praegu kõrvalt kogub raha selle korraldamiseks. Oleks tarvis uut elumaja, oleks ka vaja sooservadest uut põllumaad juure harida, aga see kõik nõuab raha.

„Mis seal teha,“ arvab isa Jüri, „Kusta on ju vanem ja on sellane komme, et vanem saab talu. Eks Endel pea mujalt paika otsima, pole parata.“

Aga Endel ei mõista, et on komme ja pole midagi parata. Seepärast ta alati lähebki torinaks, kui jutt kaldub Kustale. Seepärast ta ongi Kusta vastu pahur

ja nagu kannaks salaviha. Kusta on elavam ja hakkajam, öeldakse, kadunud emasse. Ta armastab askeldada ja palju liikuda, käib pidudel ja on kaitseliitlane. On Endlitki kutsutud kaitseliitlaseks, isegi on soovitatud minna, aga Endel ei lähe. Mis sinna minna, kui seal on juba säärane vend, kes on vanem ja pärib talu.

„Kas täna on teisipäev?“ venitab isa küsida.

Ta ei mõtle sellega midagi, küsib niisama, et üldse pisut rääkida.

„Jah, teisipäev,“ vastab Endel ja vibutab ohje.

Astuvad jälle vaikides. Pole neil palju pajatada, liiatigi sellase külma ilmaga.

Parajasti isa Jüri ja poeg Endel on jõudnud heina-koormaga koju, kui nad näevad, et mööda teed läheneb hobune.

Hobune ja regi, reel mingi madal koorem, kummalgi äärel istub mees. Ja hobune astub aeglast sammu.

Jüri vaatab Endlile otsa. Endel kehitab õlgu. Ei tunne kumbki hobust ega mehi.

Isa ja poeg seisavad keset õue, vaatavad.

Võõrad mehed on tõsised, käänavad hobuse õue.

„Tere,“ ütleb üks, kergitab mütsi.

„Kas oleme Tahul?“ küsib teine ja nihutab mütsi.

Jüri ainult noogutab teretuseks, ei vasta midagi.

„Olete küll Tahul,“ vastab Endel.

Võõrad vaikivad, otsivad sõnu.

„Kas olete Kusta isa?“ küsib siis üks.

Jüri noogutab.

„Oleme Kusta töökaaslased,“ lausub teine ja vaatab reele.

Reel on madal koorem, millele on laoratud hall kate. Ree pärast paistab kirves.

„See on Kusta kirves,“ leiab äkki Endel.

Jüri vaatab kirvest. Ta näeb, et kirve teras on sügav täke.

„Nagu kivvi löödud,“ arvab Jüri.

„Ei,“ seletab üks võõras, „Kusta lõi puusse, aga see oli imelik vintske puu, jättis kirvesse täkke.“

„Nagu ikka enne langetamist puule lüüakse vastaskülge mõra, et see paremini kukuks ega kisuks kildu lahti,“ seletab teine mees.

Jälle võõrad vaikivad.

Siis üks neist tõstab halli katte äärt. Seal paistab Kusta pea — nagu tõsine, silmad suletud, huuled koos.

„Kusta jäi sellesama puu alla,“ ütleb võõras mees vaikselt.

Jüri kummardub ree kohale. On näha, et ta käsi väriseb, kui ta katsub poja laupa. Siis ta võtab mütsi peast.

Kõik teisedki paljastavad pea.

„Ta läks täna vara välja,“ lausub viimaks isa murtud häälele, „ja jõudis vara tagasi.“

Ja võõras mees räägib:

„See mänd oli tema saatus. Kui ta algul raius seda puud ja kirvesse tuli täke, siis ta kirus, et mis kuradi puu niisugune on. Siis me saagisime seda puud. Nimelt mina saagisin Kustaga, olin ta paarimees. Oli tõesti

„Kusta jäi sellesama puu alla,“ ütles võõras mees vaikselt

kõva puu, saag aina ulgus. Siis andsime kahekesi hoogu, et puu paremini langeks. Juba hüppasime cemale, kui puu end äkki käänas. Kusta nagu ehmus sellest, libises jääl, hilines, ja juba puu kukkuski talle raginal peale. Oli raske puu. Langes mehele põiki üle rinna.“

Jutustaja vaikib.

„Kas suri kohe?“ küsib viimaks isa.

„Ei. Tõstisime ta puu alt välja, aetasime reele. Tahtsime kohe sõita Labaveresse arsti juure. Kusta lamas, silmad olid veel lahti, rääkida ei saanud, tasakesi oigas. Pooltel teel lahkus.“

Isa Jüri seisab, müts näpus, ei räägi midagi. Vaatab taevast.

Taevas on hall. Hommiku pool kumab õige madalal, nagu oleks seal kuski päike. On alles varane aeg.

„Vara lahkus,“ ütleb isa Jüri ja paneb mütsi pähe. „Kanname ta majja.“

Nad kannavad Kustat neljakesi. Aga ta tundub ikkagi raske. Surnuna on inimene raskem, mõtlevad nad.

Kui Kusta töökaaslased hakkavad minema, räägib üks veel uksele:

„Kui puu end äkki käänas, hüüdis Kusta nagu teistele hoiatuseks: „Hei, mehed!“ Need olid ta viimased sõnad.“

Siis nad istuvad reele ja käänavad aeglaselt pihlakate vahelt suurele teele.

Sealt pihlakate vahelt läks hommikul Kustagi. Tal oli kirves kaenlas. Ta tahtis uue elumaja ehitada...

Nõnda mõteldes seisab isa Jüri selle maja lähel, mille ta ise noorena ehitas. Seisab ja vaatab sinna, kuhu sõitsid võõrad mehed. Aga ta ei näe enam midagi, ta silmad on udused. Ei, tal on veel head silmad, ainult praegu on nad pisut udused.

Kuid Endel, surnu noorem vend, seisab toas vastu uksepiita toetudes ja ta õlad võbisevad. Ta puudutab juhuslikult ust ja see kägiseb. Endel ehmuib. Siis

võtab ta kapist pudeli, milles on Kusta püssipuhastamise õli. Ta määrab kõigi uste hingi selle õliga, et nad enam ei kägiseks. Vend Kusta on surnud ja majas peab olema vaikne.

Matusapäeval paistis päike ja lumi kilgendas. Kuid inimesed olid mõtlikud. Noor mees oli lahkunud, oli lakanud hingamast keset tööd. Küllap ta kandis suuri tulevikuunistusi peas, ja nüüd ta maetakse mulda.

Palju inimesi oli tulnud Tahu Kustat hauda saatma. Oli ümbruse rahvast, sugulasi ligidalt ja kaugelt, isegi linnast. Oli palju noori ja oli päris vanu. Noored olid vaiksed ja vanad nukrad.

Isa Jüri käis matuseliste hulgas ringi, kuulatas tõsisena nende juttu, ise ei rääkinud peaaegu sõnagi. Jüri polnud neil päevil palju haletsenud ega saatust neednud, nagu kunagi aastate eest, kui ta naine noorena suri. Ta oli juba vana mees, võttis löögi alistudes vastu. Aga ta sammud olid jäänud veelgi aeglasemaks ja ta kõne veelgi kasinamaks ja ta tundis end pööraselt vaesena. On veel ainult Endel, kes on ta enda nägu ja olemist. Aga pole enam Kustat, kel olid kadunud naise elavad silmad ja rahutu veri.

Kuid Endlil olid sel päeval silmad pundunud ja nägu pisut kitsamaks vajunud. Endel seisis vimmatõmbununa seinä ääres, oli nagu sügavais mõtteis. Neile, kes tulid kaastundlikult ta kätt suruma, vaatas ta vacvu silmi. Neil õil ta ei olnud üldse maganud, oli ainult lamanud lahtisi silmi ja vaadanud ainiti ööde pimedusse. Ta oli kahetsedes palju mõtelnud sellest, et oli olnud halb vend lahkunud Kustale. Ta oli olnud kade Kustale, et see pidi talu pärima, oli olnud pahur ja pisut vihanegi. Kusta oli sellest hoolimata sõbralik, oli teinud, nagu ei märkakski ta venna kadedust. Nüüd Endel kahetses kõike seda, ent tundis, et on liig hilja — ei saa enam kunagi oma halba olekut venna vastu heaks teha.

Ja Kusta lamas puusärgis, nägu kaame ja vahane, endised kilavad silmad jäävalt laugudega kaetud. Aga tema juures veel lauldi ja loeti, mõtteis lohutamatu teadmine, et ta lakkas vara hingamast — palju jäi tööd pooleli, hoopis palju tööd jäi tegemata.

Kui Kustale ta lahkumispäeval anti kõrget õnnistust tundmatule teekonnale kaasa, oli kirik rahvast tulvil.

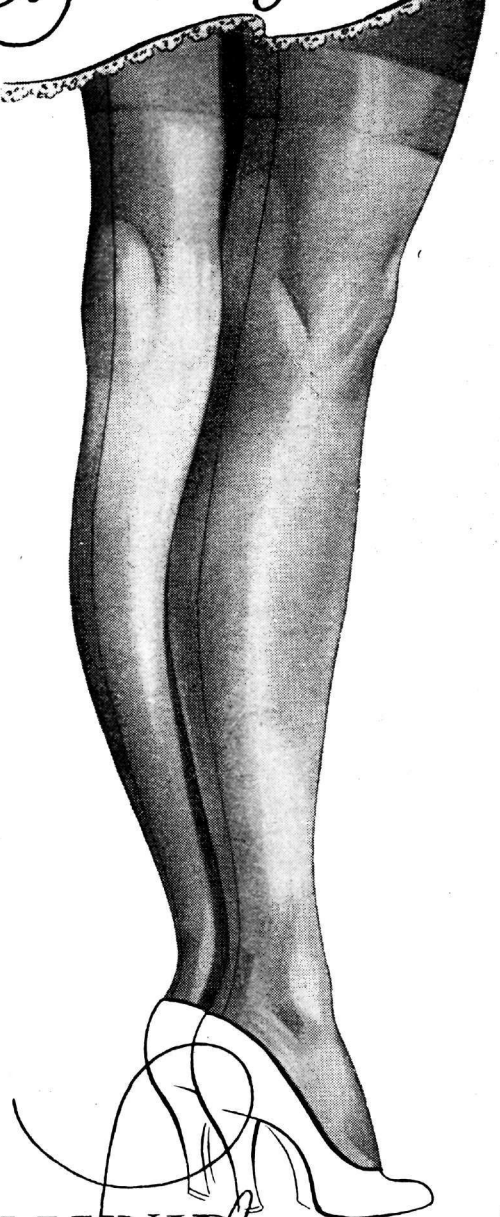
Kusta puusärgi ümber seisis auvahtidena kaitseliitlasi — sirgeid noori mehi, näod valjult tõsised.

Ka rahva seas oli rohkesti Kaitseliidu vormis mehi. Sumedalt kõlasid laulud kiviste võlvide all.

Õpetaja, auväärne hallpea, rääkis:

„Armsad kaitseliitlased, kui te saadate endi keskelt kaaslast ja sõpra, siis teadke: talle ei saanud osaks lahingus surra, aga ta suri ausat surma. Ta oli oma elu rajamas, oma tulevikule alust ehitamas, ja siis kibeda töö ajal teda võeti kutsuda ja ta läks. Me oleme kurvad, kui noor inimene, kellest lootsime palju ja kes ka ise tahtis palju teha, peab meie keskelt lahkuma. Aga meie kohus on temast häid mälestusi

J. Hilgas A/S

KAUNID

Triidsukad

hoida ja viimset korda tema uinunud näkku vaadates töötada olla niisama vaprad võitlejad oma elus ja töös, võidelda väsimatult, ausalt ja ustavalt niikaua, kuni meidki kutsutakse, kuni meilegi öeldakse: tule, sõber, sa oled ustav olnud ja hästi võidelnud, seepärast ma tahan sulle igavese rahu anda.“

Vana mehe väriseva häälega räägib õpetaja neid sõnu ja inimesed kuulavad hardunult.

Jürile ja Endlile, kes seisavad surnu jalutsis, tunduvad need sõnad ilusaina ja vägevaina. Nad seisavad hardaina, ähmaste silmadega ja tõmblevate kurkudega.

Siis kaitseliitlased tõstavad puusärgi õlgadele ja hakkavad ukse poole liikuma, kuna õpetaja sammub kõige ees.

Väljas asetatakse puusärg surnuvankrile. Algab liikumine kalmistu poole.

Surnu isa ja vend sammuvad vankri taga. Nad astuvad nagu poolunes. Nad on kurnatud viimaseist raskeist päevist. Nad on ka segased suurest aust, mis nende lahkunud pojale ja vennale osaks saab.

Surnut saatvate omaste taga kõnnib lühikeste leinasammudega Kaitseliidu aukompanii. Need vormis mehed on tulnud oma kaaslast suurele puhkusele saatma. Isa ja venna kõrvus kajavad nende möödunud sammud, ja nad isegi hakkavad samas taktis astuma.

Kalmistule on tulnud kaasa hulk rahvast. Valgutakse haudade ja ristide vahele, aga eemalt näib see

suure tiheda kogumina. Veel laudakse ja loetakse lah-tise haua ääres.

Siis tuleb Kaitseliidu malevkonna pealik haua juure ja hakkab rääkima:

„Noor kaitseliitlane on läinud puhkama. Mälestus temast, ta kohusetundest ja tööinnust jääb meie meeltesse püsima. Noor kaitseliitlane langes töölahingus. Nagu julge sõdur, kes tormab oma võidu poole, aga keda sel teel ootamatult tabab surmav kuul, nõnda ta langes. Hei, mehed! hüüdis ta ja vajus kokku. Hei, mehed, töötage ja võideldge edasi — ka minu eest! Seda ta mõtles, see oli ta läkitus jääjatele. Meie sügavaim tänu sulle, noor lahkunud kaaslane, selle suure läkituse eest! Töötame sulle, et peame su läkitust pühaks, töötame su lah-tise kalmu juures, et töötame ja, kui tarvis, võitleme ka sinu eest oma maa ja rahva vabaduse, parema oleviku ja tuleviku pärast. Puhka rahus armsa kodumaa mullas!“

Pealik lõpetas.

Siis kõlasid paugud — aupaugud.

Kaitseliitlased olid rivistunud haudade-vahelisele teele, suunasid püssid taevasse ja lasksid oma surnud kaaslase auks kolm kõmavat pauku.

Eemalt metsast vastas külma talveilma karm-kähe kaja.

Haud oli kinni ja pärgadega kaetud. Rist oli haua päitsis, valge rist mustade tähtedega: Kusta Pedajas.

Rahvas olj laiali valgunud.

Värske kalmu juures seisid veel Jüri, Endel ja mõned sugulased.

Mõni samm eemal oli salgake kaitseliitlasi. Pealik oli nende keskel.

Siis sammus Endel aeglaselt kaitseliitlaste poole. Seisatas pisut, astus siis pealiku juure.

„Härra pealik, tahaksin midagi küsida.“

„Olge lahke.“

„Kas ma võin Kaitseliidu liikmeks astuda?“

„Miks mitte.“

„Oleksin pidanud juba ammu...“

„Pole viga.“

Pealik võttis Endli käe ja raputas seda.

Nüüd tuli Jürigi lähemale. Ta oli eemalt kõike näinud ja kuulnud.

„Tahtsin ka midagi ütelda,“ lausus ta pealikule.

„Kuulen mäeleldi.“

„Ma olen küll vana, aga ehk on minustki abi.“

„Kas tahate ka kaitseliitlaseks hakata?“

„Just nimelt.“

„Küllap vajatakse sellaseidki kogenud mehi. Olete ju kaks sõda läbi teinud. On meie seas teisigi niisama vanu.“

„Kui jaksan talutööd teha, jaksan ka püssi kanda. Ja kaugele näen hästi, ehk on minust veel laskuritki.“

„Olete teretunud!“

Pealik raputas Jürigi kätt.

Pärast väikest vaikust pealik ütles mõtlikult:

„See on lugu meestest — eesti meestest. Üks mees langeb reast, aga mitu meest astub asemele.“

Talvine karge päike paistis meeste tõsistele nägudele...

*Kirjaümbriku- ja
Paberümbertöötamise
tehas*

Osaühisus

Raf. Haarla

Tallinn, Tina tänav 9

Telefon 302-56

Juhatuse tel. 322-34

Talvehommik oli pisut sulavõitu, kui Liiv uksest väljus. Peaaegu pidi ta suuskadega kinni jääma kitsasse ukseavausse. Selles oli vahest süüdi suur seljakott, mis mehe surus küüru. Kuid mees ise ei kurvas-tanudki niipalju koormast kui teadmisest, et väljas oli sula. Vaadanud läänepoolset punetavat taevast, Liiv teadis, et tuleb jälle külma. Kuid kas täna? ... Ei, täna jäi ilm sulaks, ja oli tegemist, et suuski õigesti määrada.

Liiv naeris omaette. Täna on just suurepärase ilm näidata, kuidas suusamäär võib kaasa aidata suuskade libisemisele. Kas pole teda küllalt naerdu suuskade tõrvamise ja vahatamise pärast. Ema oli otse pahandanud, kui poeg jälle askeldas suusamäärdepot-tide kallal. See tõrva lõhn! Oi Jumaluke küll! Harilikul inimesel vahest polnud aimugi, milleks oli kasulik suusapõhja määrimine tõrvast ja vahast koosneva määrdega, kuid Liiv teadis seda, sellepärast ta naeris omaette. Ta kujutles juba, kuidas on mures ta kaas-lased ja teised võistlejad, kuidas nad jooksevad, mää-rivad ja proovivad määret, sest niisuguses sulavas ja kleepuvas lumes olenes määrdest väga palju.

Peagi ta jõudis lähteni, kuhu oli juba kogunenud hulk inimesi, puhastas suusasaapad sulavast lumest ja astus lähtejoone lähedal asuvasse majja. Esimesed ruu-mid olid täidetud käratsevate võistlejatega. Seal askeldati suuskade kallal, määriti neid, parandati suus-akeppe või otsiti viili, et otsi teritada.

Keegi sinises spordidressis nooruk käis ringi ka-hiseva leeklambiga, sealjuures peagu riivates Liivi suuski. Sellane tegu vihastas. Liiv vaatas otsivalt ringi, kuid omamehi polnud näha. Ja just sel hetkel hüüdis tut-tav hääl:

„Näe, Liiv tuli ka! Tee nüüd kähku! Ootasime juba sind!“

„Aga kus on siis Rein ja Kass ning pealik Kesa?“ küsis Liiv veidi närvlikult ja tundis salahirmu, et vii-maks ei olegi kõik kohal.

„Pealik Kesa korraldab varustuse laadimist, Kass läks leeklampi laenama ja Rein tõttas nii ruttu välja, et ei olnud aega süüagi,“ vastas Peep, ja ta hääl muu-tus sosinaks. „Täna läheb kibedaks. Nagu kuulsin, täna ei aita mingisugune määre. Pane kas või maksa-vorsti alla. Ikka libiseb tagasi. Täna annab lükata.“

Liiv ei uskunud seda.

„Mehed ei oska määrada,“ arvas ta ja kohmitses aeglaselt suuskade kallal.

Ruum oli veel rohkem täitunud inimestega. Äre-vate ja punaste nägudega askeldasid võistlejad, mõned

neist olid kinnitanud rinda võistlusnumbrid — kes val-ged, kes rohelised. Viidi suuski õue tahtenema. Oli ka niisama pealtvaatajaid, kohtunikke, korraldajaid, meeskonna esindajaid ja varumehi. Kõigil oli kuhugi kibe rutt. Ohkkond tundus kõrgepingelisena.

Meeskonnad olid koos.

Pealik Kesa lambanahkses kasukas andis veel viim-seid näpunäiteid ning mehed väljusid. Peep ligines suuskadel aeglaselt lähtele, kuna ülejäänud ronisid autodesse, et jõuda oma vahetuspunktidesse.

Liiv jõudis hädavaevalt autole ja tal tuli istuda võõraste võistlejate vahel. Ta silmitses lähtelt välju-nud mehi. Kõige ees rühkis mees, kellest vaid teati, et ta olevat Harju malevast. Auto oli neist kiirem ja peagi jäid nad maha.

Mäeljal peatus auto uuesti, et oodata võistlejaid, ja Liiv võis kuidagi üle teiste peade näha, kuidas keegi rohelise dressiga võistleja möödus kerge sammuga autost. Siis tuli vaheaeg, kuni üksteise kannul möö-dus viis järgmist võistlejat.

„Peebust pole jälgegi, kuhu ta siis jääb,“ pahandas Liiv, „pidi teine ikka olema heas vormis ja nüüd polegi teda esimeste möödujate hulgas?“

„Tulevad jälle!“ kuuldu, ja nüüd silmab Liiv Peepu, kes peagu vaevaliselt püüab mööduda kellestki. See ebaõnnestub ja nüüd sõidab ta maanteele, mis on jäänud. Teisiti ei võigi kui vaid lükata kahe ke-piga. Liiv tahaks hüüda:

„Vaat' see on meie mees, kes nüüd varsti püüab teised kinni,“ kuid auto hakkab uuesti liikuma ja sõit läheb edasi järgmisse vahetuspunkti. Kaugelt paistab linnasiluett ähmaselt, teisel pool on lumistu-nud ja lage maastik. Siis peatub omnibus Iru kooli-maja ees.

Liiv ronib välja, otsib suusad veoautolt ja askeldab nende kallal. Kõik on korras. Piinliku hoolega ta vaatab suusapõhju ja asetab lõpuks suusad jalga. Ikka veel pole võistlejaid. Ümberkaudne rahvas seisab ku-sagil aiavärava ees, kuhu on end asetanud ka punase lipuga kohtunik, võistluskorraldajaid ja Naiskodu-kaitse.

Ikka oodatakse võistlejaid.

Äkki rõõmuhoise!

Keegi suusataja laskub suure kiirusega mäest, kahe kepiga kiiresti tõugates. Vahetuspunktis annab ta kiiresti teate ja teine mees alustab vastu mäe sõitu.

Liiv vaatab närvlikult, kuidas see kõik sünnib.

Seal tuleb juba teine võistleja, tema kannul kolmas, neljas, kuid ikkagi pole veel Peepu.

Siis lõpuks kuuendana jõuab Peep vahetuspunkti. „Jõudsin.“ suudab ta hüüda higist nõretavana ja ähkivana. Siis saab Liiv temalt teatevõru ja alustab ettevaatlikult vahelduva sammuga mäkketõusmist.

Nüüd on temagi ülal ja on märg higist. See jookseb mööda vasakut põske alla. Pimestunud sellest, ta ei märkagi üksluiset ja lagedat maastikku. Seal vasakul kusagil peaks olema merekallas, paremat kätt lumistunud paemurd ja aed. Taamal paistavad tumedat kogudena talud ning otse tema ees sõidab keegi võistleja. Teised arvatavasti on kadunud juba kusagile teekäänaku taha.

Liiv pingutab end, pikendab sammu, kuid tunneb, et sellest hoolimata suusad ei libise hästi. Nüüd kuulleb ta, kuidas keegi on visalt ta kannul. Liiv teab, et tagasivaatamine vähendab jõudu, ja ta rühhib tagasi vaadatamata edasi. Hingeldab sügavasti. Teine on ikka kannul.

„Tuleb ligemale,“ mõtleb Liiv, „ei aita midagi, läheb vist mööda!“

Liiv pingutab meeletult, kuid tunneb seejuures, kuidas ta põlved kangestuvad ja selg muutub valusaks. Ka suu on kuiv. Tal tekib soov lund suhu pista. Liiv teab aga, et see oleks hukatus. Sellest hoolimata möödub tagaolnu. See on pikk vimmas mees, kes vibutab keppe nagu vitsaraage ja pomiseb ähkivalt:

„Hoiä peras!“

Ta sõidab maanteeserval ning lükkab tugevasti keppidega. Vahemaa suureneb ja Liiv saab aru, et isegi järelhoidmine on võimatu. Liiv vaatab uuesti tagasi ja märkab peagi, et jälle on keegi liginemas.

Ilm pole ka soodus. Vahel nagu sajakas midagi niisket ja tee muutub selle tagajärjel veel libedamaks. Raske on nüristunud kepiotstega lükata, pealegi, kui vasakut kepinaela pole üldse enam olemas. Jäi vist tolle teeäärse maja ette jäässe.

Kuid juba paistab mustav inimjõuk. Järgmine vahetus pole enam kaugel. Liiv hõiskab sisemuses ja töötab meeletult kätega. Juba ta ongi vahetuspunktis, märkab vaevast Reinu, kes nüüd alustab sõitu.

„Polnudki nii väsitav,“ mõtleb Liiv, kugistab pakutud sooja teevett ja komberdab siis nagu uimane veoauto suunas.

Liiv istub autos kasukas ümber, mille on sinna pannud pealik Kesa. Kesal pole aga aega. Kohe jälle edasi, et vaadata, kuidas sõidab Rein, ja näha lõpetavaid mehi.

Liiv nõjatub väsinult ja silmitsseb tülpinult möödalibisevat maastikku. Lage paeväli on kadunud. Männimets palistab teed ja mõjub rahustavalt. Sajab nagu peent uduvihma.

Ilm muutub hämaraks. Vahel mööduvad nad üksikuist võistlejast ja kogu autotäis inimesi elustub. Kostavad hüüded ja ergutused. On selge, et täna tuleb võitjaks narvakate meeskond. Kõik kiruvad sulailma ja on ilmselt väsinud, ainult keegi jäme rohelises särgis, punetava näoga meesisk suudab näidata oma head tuju. Liiv ei võta aga teiste keskustelust osa. Talle on praegu täiesti ükskõik, kes on ees, kes taga — ta tahab üksnes magada, ja juba on uni leidnud tee tema silmadesse. Pea vajub ettepoole norgu.

Liiv ärkab ja tajub uniselt, et ollakse Valklas, Külmallikul. Ihm on vahepeal pimenenud ja külmenenud. Umberringi seisab paar-kolm veoautot, millede ümber askeldavad võistlejad tõrvikutega. Järsku kostab hüüd:

„Tulevad! Andke teed! Eest ära!“

Inimjõuk suundub tee ääre ja poolhämarikus sõidabki esimesena sisse narvakate ankrumees.

Kuuldub tasast mootorisurinat ja põlevate tõrvikutute sisinat, siis ligineb jälle võistlejaid. Seekord üksteise järele.

Nende mehest pole midagi kuulda. Ka pealik Kesa raputab pead ja on murelik.

Lõpuks tuleb ka oodatu, kuid ta veab järel pooleks-murdunud suuska. Komberdades ja longates läbib ta kaheksandana lõpu.

Tõrvikud ja haoriidad, mis vahepeal on põlema süüdatud, valgustavad ähmaselt piirikivi ja kõnelevat õpetajat, kes lühikeses kõnes pöörduv rivis seisvate võistlejate poole.

Liiv on teises reas ja kuuleb kuidagi kaugelt sõnu, mis loovad pilte kangelastest, vaenlastest ja nende hävitamisest.

Hämar ümbrus, põlevad tõrvikud ja haoriidad tulevad meele mingit muinaseestlaste surnute põletamist. On korraka nii kodune ja omapäraselt eestiline, et Liiv kargaks kas või rivist, jookseks põleva haopinu juure ja ütleks midagi.

Õpetaja lõpetab ja sõit läheb edasi Kuusalusse.

Peatatakse valendava kirikumüüri ees, mida palistavad niisked ja tilkuvad põlised puud. Mehed kobivad aeglaselt autodest ning jäävad pimeduses müüri ääre seisma. Tükk aega vaikust ja ootamist, siis kostab tugev hüüe ning meestejõuk suundub kirikumüüri äärt mööda kuni puumajani, mis osutab leeritoaks.

Eesruum on kaetud kiviplaatidega. Mehed asetavad suusad vastu hämaralt valgustatud palkseina. Liiv ja Peep on kokku sattunud, hoiavad siiski oma suuski käes ja astuvad leerituppa edasi. Ruumi põrandale on asetatud õlgi, seintel ilutsevad pühapildid ja laulusalmid. Suur petrooleumilamp valgustab sissetungivaid mehi. Liiv ja Peep võtavad saapad jalast, panevad neisse õlgi ja suunduvad käratsevast hulgast välja talveõhku, et minna sauna.

Ilm on ikka veel niiske ja tasane allikavulin kostab tiigi äärest, mis asetseb otse leeritooa lähedal.

Liiv ärkab äkki. Ta jalg puudutab kedagi. Lambi hämar valgus heidab sünkjat paistet toale. Liivi silm hakkab eralduma ümbrust. Igal pool ümberringi lamavad magavad mehed. On kuulda tasast hingamist segamini valju norisemisega. Väljas mühiseb tuul. Liivil pole aga enam und. Tekib küsimus, kuipalju võiks kell juba olla. Ta mõtleb, et oleks vaja suuski korras-tada, keppe teritada ning otsida üles söögiruum. Hulk aega lesib ta niisama, siis aga tüdib sellest ja tõuseb. Veel on meeles eilne saun. Ta oli virutanud kolm kappatit sooja vett kerisele. Oli siis vihelnud nii kõvasti, et praegugi käis läbi selja valuhoo. Hea oli siis olnud, isegi kõik lihased olid pehmed ja lõdvad.

Liiv väljub ja näeb pimeduses valgendavat tiigi jääd. Pehme lumi langeb ta näole ja sulab seal.

Liiv muutub rõõmsaks ja äkki tekib vajadus ruumi tagasi minna. Ta teebki seda.

Kuidas on?“ küsitleb pealik Kesa Reinu. „Pole viga midagi,“ vastab Rein aeglaselt. „Ilm oli eile neetult räbal. Hea, et taskus oli midagi närimiseks, muidu oleks küll teele jäänud. Ei-noh, kahest mehest pressisin mööda!“

Kass on pahane:

„Kahest! Kes neid siis mööda laskis? Kõik on aga möödunud teistest. Selge on, et sain seitsmendana teate. Tegin kõik, mis võisin, kuid tee oli räbal, suusad libisesid tagasi. Neetud! Ei see maantee-sõit ole ikka midagi! Ulata mulle parem piima.“

Liiv ulatab piima ja vaikib. Mõtleb:

„Nii, eile läks nende meeskonnalt tõesti halvasti, kuid mis teha, kui teised olid paremad! Ainus troost

on see, et esimeseks sai tulla ainult üksainus meeskond. Nähtavasti polnud saatus neid selleks välja valinud."

„Noh, pole viga,“ lausub ta siis äkki, „eks täna näitame teistele kanda. Ilm on suurepärane!“

„Mis sa ikka näitad,“ viriseb Peep, „eile sõitsin jalakannad rakkudele, õhtul sai veel tantsitud nii, et sädemed kannast kargasid, täna pole mingisugust isu pingutamiseks.“

„Nüüd on tal ka tüdrukud peas!“ pahandab pealik Kesa. „Ah neid noori küll, saada siis meeste eest välja! Oi, küll siin läheks õpetust vaja! Aga jätame selle ja näitame teistele, mida suudame. Näitame, et meie malevas on kanged mehed, kellele eilne ebaõnnestumine lisab ainult uut hoogu ja jõudu. Tehke aga ruttu! Kraadiklaas näitab tublisti allapoole nulli. Lähen väljasõitu korraldama.“

„Rein, mitu võileiba on täna juba söödud?“ küsib Kass pilkavalt.

„Oota nüüd,“ ähib Rein, „oota veel veidi, ma ikka alles hakkam peale. Ega need võileivad ole asjad. Üks paras suutäis — ja otsas ongi. Vaadake!“

Rein näitabki, kuidas peab sööma. Mehed naevavad.

„Jah, tee on pikk ja vilets,“ sõnab Liiv, „ega kehakinnitamine halba tee. Jää veel viimaks poolnälginult teele.“

„Noh, küllap Reinu-sugustel meestel on sõidu ajal silme ees tubli vorstivõileib. Ega seepärast niisugune mees jää halisema teele. Tuleb nagu välk, vaata et lööb veel narvakaid,“ torgib Kass vahele.

„Sinul on jälle silme ees paks kodutütar, kes sulle pannkooke küpsetas. Ah... Äh!... Sellepärast lasksid möödunud aastal neli meest mööda,“ lausub nüüd pahandunud Rein, „ajad sihukese jutuga söögiisu ära.“

Rein aga sööb rahulikult edasi ning ei märkagi, et mehed vahepeal on väljunud.

Lumesadu on lakanud, kui Liiv autost maha astub. Seekord on ta Jõelähtmel Koeralooga silla ligidal ja ootab Reinu. Tee on tuisanud, kohati kaetud libeda jääga. Tuul on külje pealt ja puhub kõvasti. Külmal on kõvenenud. Mehed käivad end aeg-ajalt talus soojendamas. Liivgi on toas ning ajab peremehega juttu. Süda on tal täna rahulik. Läheb kuidas läheb. Kuid täna ta näitab, kuidas sõidetakse.

Juba hõigatakse võistlejaid.

„Tulevad!“

Ning Liivil on õnne. Nende mees Rein on neljandana vahetuspunkti jõudnud. Tee on kaetud sileda jääga ja tuisanud lumevallidega, kuid Liiv libiseb kergelt üle, lüües tugevasti keppidega keset teed. Paar kilomeetrit sõitu ja juba paistab kolmas mees. Esimesigi on ees näha. Liiv on rõõmus. Peaks nii edasi minema!

Kuid tee muutub äkki lumiseks, tuul hakkab otse vastu puhuma ja hingamine muutub raskeks. Liiv kähib kiirelt, sülgab lumme ja pöörab tee ääre, kuid määre suuskade all on kulunud ja suusad libisevad tagasi. Vali tuul nõelub teravalt vastu nägu. Liiv vaatab tagasi ja ehmuib. Keegi võistleja on päris ligidal ja tema peaaegu ei liigugi. Ning siis ongi mees möödas. Liiv teeb kõik, mis saab: pikendab sammu, liigleb pikemalt, püüdes vähimalt esolijaga sammu pidada, kuid too teab seda väga hästi ning teeb kõik, et suuredada vahet.

„Veel paar kilomeetrit ja siis tuleb lõpp,“ mõtleb Liiv, „siis on puhkus ja rahu, nüüd aga edasi!“

Teatevõru on liig suur, see libiseb kaelast alla ja segab käte tööd. Liiv lakkab keppidega töötamast ning asetab kuidagi ruttu riidest teatevõru suhu, hoiab hammasestega kramplikult kinni ja alustab uuesti sõitu. Veel üks võistleja on ligemale tulnud.

Juba paistabki kaugelt Liivakandi talu ja ümberseisev rahvajõuk, kes huvitatult ergutab võistlejaid. Seal on Peep, kes võtab teatevõru. Instinktiivselt teeb Liiv veel paar kepitõuget ja otse tema ees seisab keegi poolkasukas punetav naiskodukaitaja, kes ulatab talle naeratades teed.

Liiv on lähedal asetsevasse tallu astunud ühes teiste lõpetanud võistlejatega ja vestleb rahulikult. Ta seletab teistele, kuidas ta möödunud ühest mehest, et tee olnud libe, ja pühib aeg-ajalt higi. Ta tõstab parajasti auravast pajast vett, kui keegi jookseb sisse ja hüüab, et üks võistleja tulevat tagasi. Suusk läinud katki.

„Noh,“ mõtleb Liiv, „minuga säärast õnnetust ei juhtuks.“

Siiski ta väljub, süda veidi rahutu. Oma imesetuseks näeb ta Peepu, kes tuleb kuidagi hädiselt tagasi, silmab Liivi ja ütleb poolvabandades:

„Side läks katki! Ah mis tühja ikka!“

Liiv vaatab Peebule tõsiselt otsa ja vihastub.

„Poisike!“ mõtleb ta eneses. „Poisikesed on need, kes katkestavad ja võitlust ei lõpeta!“

Siis valdab teda äkiline tegutsemise iha, ta haarab teel seisvast varuautost suusad, võtab ruttu kepid ja nii, palja käsi ja mütsita, alustab kiirustavalt sõitu.

Ümberseisjad vaatavad imestunult järele.

Vahepeal on möödunud hulk võistlejaid ning Liiv mõistab sellase ürituse asjatust. Tuul puhub nüüd küljelt ja tõukab teda tee äärel. Väsimust polegi tunda. Teda tiivustab üks mõte: peaks ainult vastu pidama. Sealjuures ta tunneb, kuidas poolniiske särk muutub uuesti märjaks ja paljad sõrmed lähevad kohmetuks, sest ta on unustanud kindad kasuka taskusse. Ta ei pühenda sellele tähelepanu, sest tal on üksainus eesmärk: jõuda eemalt paistva mustava majani, sealt pole enam palju sõita.

Praegu pole talle tähtis enam koht, mille nende meeskond saavutab, ta ei võistle selle pärast. Ei, ei! Teda ei huvita see enam sugugi. Ka viimne koht ei kohuta teda, peaasi, et keegi ei saaks öelda, et nad pole lõpetanud. Äkki on tal tundmus, et kõik on taganenud ja tema on ainuke, kes peab maleva au päästma.

Siiski ei!

Kui poleks seda tema teinud, oleks kindlasti mõni teine leidunud, kes täpselt samuti oleks talitanud.

Ta pingutab, ehkki teab, et kedagi pole enam temast möödumas. Aga ta teab ka seda, et ta ei saa ka kedagi kätte. Ta tahab näidata, kuidas peab õige võistleja ja malevlane toimima. Sel silmapilgul on ta isegi uhke endale ja ta on peaaegu rõõmus, et Peep katkestas, andes talle sellega võimaluse näidata, kuidas peab toimima õige võistleja.

Varuauto möödub ja Liiv märkab läbi higiste laugude, kuidas pealik Kesa nõjatub naerdes välja ja talle julgustavalt hõikab. Lehitavad teisedki ja Liiv mõistab, et ta polegi enam nii üksik. Kõik teavad, et ta võitleb hetkel idee eest — mitte katkestada! Talle ei panda pahaks, et ta pole kedagi kinni püüdnud ja on viimne.

Juba on näha Iru mägi ning ta aimab läbi väsimuse, et tema on täna võitnud, aga mitte see, kes esimesena lõpetas.

Vaarudes laskub ta jäätanud mäest alla.

Segaselt näeb ta mustavat inimjõuku.

Hetke mõtleb ta, kas jääda seisatama ja öelda teistele midagi, aga siis loobub ta sellest.

Vana hooga möödub ta kohtunikest ja sõidab edasi.

Tal on tundmus, et ta oli neist kõigest kõrgemal, ja tal ei sobinudki kellegagi neist rääkida. Nii hea oli ükski olla ja mäest alla laskuda. Tunne, et ta oli oma kohuse täitnud, oli suurem kõigest muust. Praegu ta ei ihaldanudki muud võitu.

2. veebruaril sooritas üks meie sõjaväe õppelennuk Balti puuvillavabriku ja Kalasadama vahelise rajooni kohal õppelende. Lendude eesmärgiks oli kujutada meie õhukaitsepataridele märki, mille peale õhukaitse meeskonnad tegid sihtmisharjutusi. Lendudest oli ette teatatud Nõukogude Liidu laevastiku Tallinna sadamas viibiva osa juhatusele.

Kell 10.55 avati mõnelt Tallinna sadamas seisvalt N. Liidu sõjalaevalt kahuri-, kuulipilduja- ja püssituli nimetatud ülesannet täitnud lennukile. Tulistamine lõpetati meie sõjaväevõimude sellekohasel vahelise käsitlusega. Meie lendur ja lennuk tulistamisel ei kannatanud ja pöördusid oma ülesande lõpetamisel õnnelikult aerodroomile.

Osa N. Liidu sõjalaevadelt lastud kahurimürskudest ei lõhkenud õhus, vaid kukkus tervena alla Tallinna tänavale ja majadesse. Niisuguseid juhtumeid oli kolmes kohas: Ahju tänaval nr. 11, kus mürsk tungis läbi seinaga ja lõhkes ühes tühjas korteris, Narva maanteel nr. 18, kus mürsk läbistas maja nurga ja lõhkes siis erilist kahju tegemata, V.-Ameerika tänaval nr. 29/31, kus mürsk lõhkes kõnnitee lähedal, kusjuures sai paremast jalast haavata 56-aastane Helmi Schotter. Kuna Tallinna langenud mürsud ei olnud suurekalibrilised, siis ei ole nende lõhkemisel tekkinud ainelist kahju suured, piirdudes peamiselt aknaklaaside purustamisega.

Sündmuse puhul avaldas N. Liit meie valitsuse sellekohase protesti peale kahetsust.

4. veebruaril lõppesid Tartus neljandad KL Tartumaa Maleva kodukaitsepäevad. Kodukaitsepäevadel tehtavat tööd jälgisid Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa ja Naiskodukaitse esinaine pr. E. Männik. Pühapäeval saabus ennelõunase kiirrongiga päevadele ka Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner.

Sõjavägede Ülemjuhataja esines ligi kahe tunnilise kõnega kõigile päevadest osavõtjatele kell 1 pühapäeval „Vanemuise“ kontsertsaalis. Naiskodukaitse liikmete poolt anti saabusjale lilli.

Mis puutub päevadel tehtud tööle, siis märgitagu, et Kaitseliidu pealike töökoosolekul tehti rida asjalikke ettepanekuid ja käsitati mitmesuguseid küsimusi malevate kõigilt tegevusaladelt. Selgus, et möödunud aastane tegevus ja malevate areng on toimunud üldise edu tähe all. Häid tulemusi on saavutatud eriti laskmises, kus karikavõistlustest on osavõtt olnud peagu 100-protsendiline.

Töökoosolekule järgnes maleva pealikutekogu üldkoosolek, kus tähtsaima küsimusena võeti vastu pealikutekogu kodukord. Pealikutekogu uude juhatuse valiti: esimehena maleva pealik abimaavanem H. Lauri, abiesimeheks kpt. R. Sütt ning teisiks liikmeiks pealikud R. Riives, Sepp, Hango, Vellenurm ja Koger.

Naiskodukaitse juhtide töökoosolekul käsitati Naiskodukaitse esinaine pr. E. Männik Naiskodukaitse ideoloogiat ja mentaliteeti ning tähtsust ühiskonnas, kuna keskjuhatuses liige pr. A. Kuperjanov andis juhendeid massitoitlustamise ratsionaliseerimise läbiviimiseks rahu ja sõja ajal, pidades eriti silmas töökoormuse ja toiduainete kokkuvõtteid.

Noorkotkaste vanemate juhtide nõupidamisele oli kogunenud 90 noorkotkaste juhti. Nõupidamisel anti ülevaade maleva möödunud aastast tegevusest ja käsitati noorkotkaste seltsi põhimõtteid ning muid küsimusi.

Kodutütarde tööpäevale oli kogunenud üle 80 kodutütarde juhi. Pikema sõnavõetuga esines kodutütarde vanem S. Pruuden, puudutades tulevikukavatsusi.

Tartumaa Maleva kodukaitsepäevad lõppesid aktuse ja piduga „Vanemuise“ kontsertsaalis. Lõppaktuse avas maleva pealik kol. K. Soo, kuna kõnega esines Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa. Aktust kaunistasid muusikalised ettekanded. Pidusaal oli rahvast tulvil. Päevadest võttis üldiselt osa üle 500 Tartumaa kodukaitse liikme.

Inglise „Yorkshire Post“i sõjaväeline toimetaja käsitleb Saksa suure rünnaku võimalust märtsikuus Saari piirkonnas. Ettevalmistused, mida Saksamaa tegevat praegu, andvat põhjust oletada, et kavatakse rünnata liitlaste positsioone Maginot-liini ees. Mäletatavasti okupeerisid Prantsuse väed möödunud septembris terve kahe kindlustatud liini vahel asuva maa-ala. Tõrjunud tagasi vaenlase, valis kindral Gammelini parimad positsioonid Maginot-liini ees. Kui Saksa väed koondusid, et prantslasi tagasi tõrjuda, siis tõmbus Prantsuse vägi tagasi juba varem selleks valmistatud uutele liinidele, jättes vaenlase maa-ala, kust tal on raske rünnata. Nüüd püüdvat sakslased seda positsioonide liini uuesti vallutada. Lehe arvates viitavat kõik sellele, et Saksamaa kavatseb operatsioone, mis ulatuksid Luksemburgist Saarlauternini.

7. veebruaril teatatakse Eesti kaubalaeva „Anu“ hukkumisest Briti idarannikul miini otsa. 19. liikmelisest meeskonnast on kolm meest saanud plahvatusel surma, kuna kolm on kadunud.

Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner andis järgmise käskkirja: „Vabariigi iseseisvuse 22. aastapäeval, 24. veebr. s. a., käsen pidada sõjaväe-paraade kõigis linnades ja kohtades, kus asuvad sõjaväeüksused. Seejuures paraade mitte pidada juhul, kui eeltendatud päeval kell 9.00 on külma: tuulevaikse ilmaga — 12° C või rohkem, tuulise ilmaga — 7° C või rohkem.

Paraade korraldada kohalikkudel garnisoniülematel.

Väeosadel paraadist osa võtta võimalikult täies koosseisus.

Kaitseliidu üksused võtavad paraadist osa võimaluse järgi Kaitseliidu ülema poolt antud korralduste kohaselt. Paraadist võivad osa võtta ka seltskondlikud organisatsioonid.

11. veebruaril peeti Valgas teine Valga Maleva kodukaitse päev, millest võtsid külalistena osa Kaitseliidu ülem kindral-major Orasmaa, minister A. Oidermaa, Naiskodukaitse esinaine pr. E. Männik, Noorkotkaste Peastaabi ülem mag. J. Tedersoo, Kodutütarde vanem Salme Pruuden ja Kaitseliidu Valga

Maleva juhte ja organisatsioonide esindajaid, keda kodukaitsepäevadele, vaatamata pakasele, oli kogunud 300 ümber.

Enne lõunat peeti rida töökoosolekuid maleva majas, millele ½3 p. l. järgnes aktus „Säde“ saalis.

„Säde“ avarad ruumid olid kogunenuist tulvil. Aktusekõnedega esinesid Kaitseliidu ülem kindral-major J. Orasmaa ja minister A. Oidermaa, kellede sõnavõttud võeti vastu elavate kiiduavaldustega.

Kindral-major Orasmaa käsitas oma kõnes praegust erakordset aega, mil ei tohi puududa vankumatu usk tulevikku, samuti käsitas praegust olukorda ka minister Oidermaa, juhtides tähelepanu raskustele, millega peab võitlema meie majandus selles erakordses olukorras. Seejuures on valitsus omalt poolt teinud kõik võimaliku seisukorra kergendamiseks ja seda jätkatakse kõigi võimalike olemasolevate vahenditega edaspidigi. Ministri kõne lõpul lauldi ühiselt hümmi.

Aktuse lõppsõnas Valga Maleva pealik kol. Kulk palus minister Oidermaad Vabariigi Presidendile anda edasi tänu Valgamaa Kaitseliidult.

12. veebruaril jõudis Tallinna Läti armee komandör kindral Kr. Berkis koos kol. Celminši ja kpt. Osiseaga, et olla meie Sõjavägede Ülemjuhataja külaliseks kahe päeva jooksul. Külalise saabumise puhul oli raudteejaam dekoreeritud Läti ja Eesti lipudega. Kohal oli ka aukompanii.

Saabuvat külalist vastu võtma oli ilmunud Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner koos sõjavägede staabiülema kol. A. Jaaksoniga, garnisoniülema kindral-major H. Bredega ja teiste kõrgemate sõjaväelastega. Kohal oli ka Läti chargé d'affaires Filholds ja sõjaväeline esindaja kol.-lt. Veiss. Saabumise järel tegi külaline visiidid Sõjavägede Ülemjuhatajale, pea-, sõja- ja välisministrile. Siis kirjutas ta oma nime Vabariigi Presidendi külalisraamatusse. Vabariigi Presidendi haigestumise puhul peaminister prof. J. Uluots andis üle kindral Kr. Berkisele Kotkaristi 1. kl. teenetemärgi. Sõjavägede staabiülema kol. A. Jaakson andis Kotkaristi 3. kl. teenetemärgi kol. Celminšile ja 4. kl. teenetemärgi kpt. Osisele.

Külaline lahkus Eestist järgmise päeva õhtul.

16. veebruaril pühitses Leedu vabariik oma iseseisvuse 22. aastapäeva. Esmakordselt pärast 20-aastast vaheaega toimusid Leedu iseseisvuse pidustused vanas ajaloolises pealinnas Vilniuses, mis Leedule hiljuti teatavasti tagasi anti. Leedu vabariigi aastapäeva puhul lehvitsid ka Eestis Leedu rahvuslipud ja kogu Eesti oli pöörnud oma sõbraliku pilgu lõuna poole, et tervitada vaimus sõbralikku Leedu. Tallinnas korraldati sel päeval „Estonia“ kontsertsaalis aktus.

Soomes käivad Karjala maakitsusel juba mõningat aega ägedad lahingud, kusjuures N. Vene väed on kindlustuste-liini sisse tungimas. Moskva sõjateadaandes üteldakse:

15. veebruaril N. Liidu väed jätkasid edasiliikumist Karjala maakitsusel. Vaenlane taganeb võideldes, jättes maha relvi ja sõjamootori ja saades raskete kaotuste osaliseks. N. Liidu väed on lähenenud Kämärä jaamale. 15. veebruaril N. Liidu väed okupeerisid 53 vastupanupunkti, milledest 21 olid tugevasti betoneeritud ja varustatud suurtükkidega. Teistes sektorites on olnud luureaktiivseid ja mitmes piirkonnas võitlusi jalaväeüksuste vahel. N. Liidu lennukid on pommitanud edukalt vaenlase vägesid kui ka sõjalisi eesmärke. Ohuvõitlustes on alla tulistatud 6 vaenlase lennukit.

Soomlased omalt poolt kinnitavad venelaste sissetungil mõnedes kindlustatud kohtades, kusjuures see sündinud aga hirmsa suurtükiväe ja kohutavate võitluste järele, kusjuures N. Vene väed oleval kannud väga suuri kaotusi. Rootsi ajaleht „Aftonbladet“ kirjutab, et soomlased oleval seletanud, et Soome ei

suuda üksi kauem vastu pidada. Nad pidavat kas paluma rahu tingimustel, mis väga tihedalt puudutaksid Rootsi huvisid samuti kui soomlaste endi omi, või nad pidavat saama abiks Rootsi vabatahtlike senisest suuremas ulatuses. Lisaks praegusele vabatahtlike korpusse oleval vajalik kaks operatiivüksust, nimelt kaks diviisi. Vastasel korral soomlased oleval sunnitud pöörduma lääneriikide poole. „Aftonbladet“ lisab, et Rootsi valitsus kaalus küsimust neli päeva. Teisipäeval Rootsi valitsus on Soome välisministrile Tannerile üle annud lõplikult eitava vastuse. Rootsi valitsus on lehe kuulmist mööda talitanud üksmeel.

17. veebruaril kell 16.05 avati Tallinna sadamas seisvatelt Nõuk. Liidu sõjalaevadelt kahurituli ühele lennukile, mis lendas Paljassaare kohal ja mille kuuluvust lennuki suure kõrguse tõttu esialgu ei saadud kindlaks teha. Hiljem, kui lennuk laskus madalale, selgus, et see kandis Nõuk. Liidu lennuväe tunnuseid.

Tulistamine kestis umbes 5 minutit. Kuna see toimus mere suunas, siis ei tekitanud allalangenud mürsküllid mingit kahju. Lennuk nähtavasti viga ei saanud.

Sel ajal, kui läänerindel on endiselt rahulik, hakkab Euroopa avalikkuse tähelepanu Soome sündmuste kõrval kalduma Musta mere ääre, kuna lääneriigid on hakanud koondama oma vägesid Lähi-Itta.

Agentuur Stefani diplomaatlik toimetaja kirjutab: Juba mõnd päeva rahvusvaheline ajakirjandus käsitleb konflikti võimalikku levimist teatavatesse Musta mere rannatsoonidesse ning Lääne-Aasia territooriumile, mis on eriti tähtsad rikaste petrooleumiallikate poolest. Inglise-Prantsuse väed, kes on koondatud Egiptusesse, Palestiinas ja Süüriasse ning keda tugevdati neil päevil Austraalia ja Uus-Meremaa kontingentidega, pidavat takistama N. Liidu arvatahavaid rünnakuid Mossuli või Bessaraabia petrooleumitsoonile. Kuna lääneriigid kartvat N. Liidu algatusi, siis teiselt poolt vaatav N. Liit kahtlustavalt vägedele, kes koonduvad kindral Weygand'i juhatusel ja keda võidakas kasutada Batumi petrooleumibasseini vastu. Selle tagajärjel venelased tegevat kindlustustöid Musta mere sadamais ja Kaukasuse piiril, et kaitsta ülalmainitud petrooleumitsooni. Ent hiljuti avaldatud andmed, millede järele kindral Weygand'i armee koosnevat mitmestsajast tuhandest mehest, näivad oleval liialdatud.

18. veebruaril valiti jalgpalliliidu aasta peakoosolekul liidu uueks esimeheks lahkunud A. Anderkopi asemele Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa.

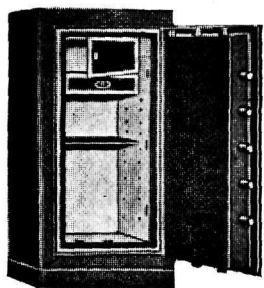
N. Vene vägede edasitung Mannerheim-liinil jätkub. Vene teadete järgi on nende väed tunginud juba kuni 5 km kaugusele Viiburist. Teiselt poolt teatavad soomlased, et vene vägede surve on muutunud nõrgemaks ja Laadoga ning Kuhmo rinnetel oleval vastane saanud raskete kaotuste osaliseks.

19. veebruari Soome sõjateadaandes üteldakse, et Laadogast kirde poole on hävitatud 18. Vene diviis, mis oleval ümber piiratud pärast seda, kui ta oli Uomas edasi tunginud kuni Sysky järveni. N. Vene 18. diviis, kes enne ümberpiiramist oli saanud abijõude, oleval kaotanud umbes 18.000 meest surnutena ja vangilangenutena ja kogu tema sõjamaterjal oleval langenud soomlastele saagiks.

Leningradi sõjaväeringkonna staabi andmeil jätkus N. Vene pealetung Karjala maakitsusel edukalt. N. Vene vägede surve soomlased jätkavat taganemist. 9 päeva jooksul ütleval venelased vallutanud oleval 475 Soome kindlustatud positsiooni.

Saksa auriku „Altmargi“ kaaperdamine Briti miiniristleja „Cossaki“ poolt Norra territoriaalvetes on kutsunud esile suure pahameeletormi kogu Norras, kelle suveräänsust sellega oleval rikutud. Arvatakse, et sellele juhtumile võib järgneda tõsisemaid sündmusi.

Kassakapi-, kaalu-, templi-
ja graveerimistööstus

L. M Ö L L E R

Tallinn, Nunne 8, telefon 428-63

SUURES VALIKUS
DAAMIDE JA HÄRRADE

VALMISRIIDEID

IGAKS HOOAJAKS
VALMISRIIETEÄRI

„T U G E V“

Tallinn, Harju tän. 39, om. JAKOB MIGDAL
Osakond Pärnus, Tallinna maantee № 5-a

Eesti karusnahkade äri

S. Sakeroff & H. Sibgatullin

Tallinn, Aia ja Viru tän. nurgal

Telefon 450-91

EESTI ÜHISTEGELIK KINDLUSTUSKESKSELTS

TALLINN, S.-KARJA 19, TELEF. 426-83

EESTI KIVIÕLI A/Ü.

Müügibüroo: Tallinn, Pärnu mnt. 10

Tel. 478-66

A/S. Kauba Pank, Tartus

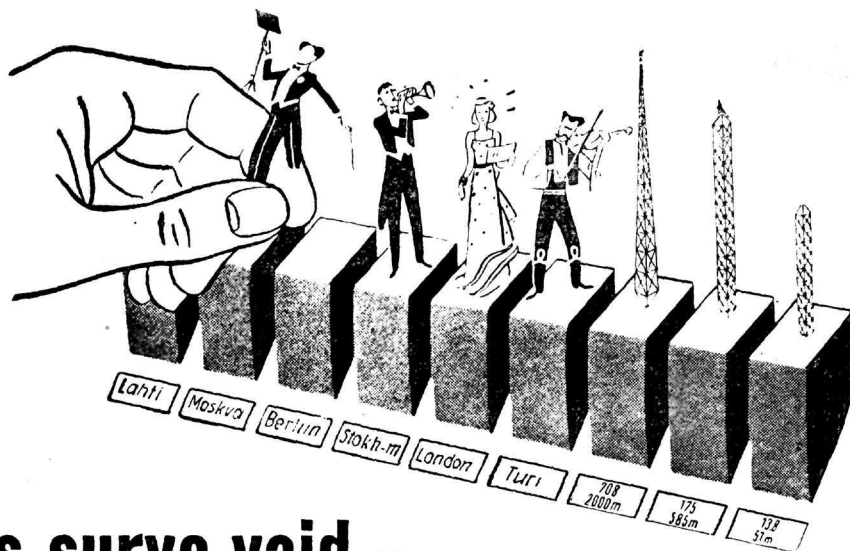
Tartus, Suurturg, 12
oma majas

Juhatus telef. 22-09
Kodukeskjaama telef. 44-40

Oma kapitalid üle Kr. 550.000.—
Toimetab kõiki pangaooperatsioone

Kindlustuse Aktsiaselts EESTI LLOYD'i Tartu peaesindus

Koostage ise kuulamiskava!

Üks surve vaid - ja kristallselgelt kõlal saatja!

Tänu „Philips“ linodüün-häälestusele vabanete otsimisretkist jaamade skaalal. Vajutate vaid survenupule ja silmapilk kõlab soovitud saatja täiesti puhtana.

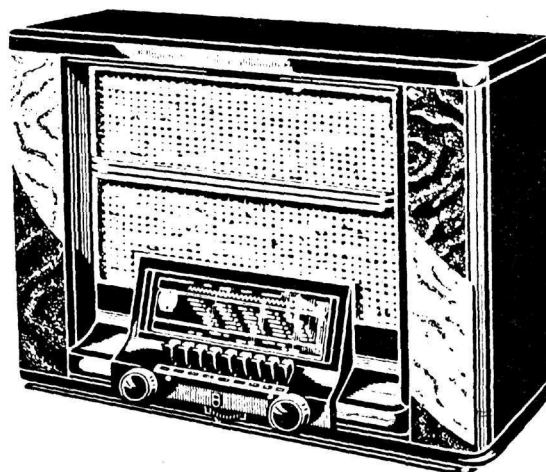
PHILIPS *Olympia III*

ei ole aga ainult ideaalne vastuvõtja lihtsa käsitamise suhtes, vaid ka ülekande helikvaliteet osutub ületamatuks. Kuulake seda vastuvõtjat ja veenduge ise, mida pakub Philips, selle vastuvõtja otse üllatavalt tore heliilu.

OLÜMPIA III

eriomadusi:

1+1-lambiline super ühes häälestus indikaatoriga, 9 survenupuga • Automaatne laineala ümberlüüja • Eri line kaovaene vastusidestus • Uus efektne helikorrektor • Suurepärase ühilaadne vastuvõtt • Laiendatud lainealad • Nägus ja elegantne välimus

Malmi- ja vasevalamisvabrik
K. GRAUDIN

Vabrik: Endla t. 95, tel. 435-35

Kontor: Sakala 39, tel. 430-34

N. Päts'i

Dramaatiline lugulaul viikingite ajast

„Storkatter“

ilmub ainult 360 nummerdatud eksemplaris, kusjuures iga üksik eksemplar on varustatud autori allkirjaga. Korduvat trükki sellest väljaandest mingil juhul ei ilmu.

Raamatu hind eeltellimisel kuni 30-nda aprillini on Kr. 22.50. Juhul, kui mõned eksemplariid peaksid eeltellijaist järele jääma, lastakse need müügile hinnaga Kr. 30.-tükk.

Eeltellimisi võtavad vastu autor hr. N. Päts (Tallinn, Kaarli pst. 7), samuti ka K. k.-ü. „Töökool“, kelle posti jooksvale arvele nr. 34 võib tasuda raamatu eeltellimise hinna.

METALLITÖÖSTUS

OMANIK

Ins. G. VILLEMS

Tallinn

KAPPELI 9. KÖNETR. 313-99

SAAPAKAUPLUS

H. GRINSTAN

TALLINN, VIRU TÄN. 18

P A K U B

ELEGANTSEID DAAMIDE

JA

HÄRRADE JALANÕUSID

LÄÄNE-EESTI ÜHISPANK

MÄRJAMAAL, omas majas.

Telefonid 32 ja 70.

Äriseis 31. dets. 1939. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa, jooksv. arved, väärtused	108.099.79
Diskonteerit. vekslid, laenud	1.014.997.43
Korrespondendid	2.538.79
Garantii deebitorid	46.191.—
Varad	42.357.59

Bilanss 1.214.184.60

Kapitalid	238.576.34
Hoiusummad	637.365.02
Passiv- ja riikl. laenud	221.181.94
Korrespondendid	163.90
Väljaantud garantiid	46.191.—
Tuleva aasta tulud	16.074.56
Muud passivad	41.945.90
1939. a. puhaskasu	12.685.94

Bilanss 1.214.184.60

Šokolaadi- ja kompvekivabrik

„EELIS“

Lennuki tn. 43

Telefon 475-35

Soovitab pühadeks

rikkalikus valikus šokolaadi,

kompvekke ja muid maiustusi

tunnustatud headuses

A/S.

Rauaniit

Suures ja moodsas valikus

parimaid

ülkonna-
palitui-
kleidi-
mantli-

rõideid

Suur valmis-üleriivaste osakond

Hästiistuvaid moodsalõikelisi

manleid rikkaliku karusnõukaunistusega,
palituid ~ **ülkondi** ~ **pükse**
Joppe, nõuk- ja presentkuubi

Tellimiste vastuvõtt. ~ Oma suurtoekoda

Fma **M. JÄNES**

Tartu

Kaubahoov 8-9-10-11-12
Kõneiraat 25-91

Valmisriiete äri

K.-M.

„EMPE“

Tallinn, Viru tän. 22

Suures valikus
daamide ja härrade

üleriideid

igaks hooajaks

Tellimiste vastuvõtt

VIRU PANK

Asutatud 1911. a.

Rakveres, Pikk tänav 2, omas majas

Telefonid:

Juhatus nr. 22

Üldine nr. 109

Toimetab

kõiki pangaoperatsioone

Panga juures

Kindl. A/s. „Oma“ Rakvere peaesindus

G. Malkov-Panin

Metsa- eksport

Tallinn,

Piiskopi 2

Tel. 465-02

Tsingitud plekki
valget plekki J. C.
1×2×3×4×

Siberi plekki
1×3 arss. 1×2 mtr.

S E A T I N A
I N G L I S T I N A

soovitab

V. VUNDER

Suur-Patarei 6

*Viimased hooaja
uudised*

alati saadaval

riidekauplus
K/m Tallinna Tekstiil

Pärnu maantee 6

A.-S. Kopli Kinnisvarad

K/M

M. TREUMAN

Tallinn

Sakala 1, kõnetr. 304-48

Soovitab rikkalikus valikus:

Praetud kohvi

Konserve

Maiustusi

Puuvilja — värsket ja

kuivatatud, ja

igasugust

koloniaal-

kaupa

Müük suurel ja väikesel arvul

Pandimaja kauplused

Tallinnas

soovitavad soodsate hindadega mitmes.
uusi ja pruugitud esemeid :

Maneeži tn. 4, tel. 301-23 :

ülikonnad, palitud, jopid, kasukad, peakatted, jalatsid, karusnahad, **vaibad** jne.; fotoaparaadid, binoklid, tasku-, käe- ja lauakellad ning mitm. kuld- ja hõbeasju

Narva mnt. 18, tel. 306-84 :

riide- ja puhvetikapid, söögilauad, toolid, diivanid ja tugitoolid, kirjutus- ja raadiolauad, voodid, tualettpeeglid jne.; **jalgrattad, õmblus-** ja kirjutusmasinad, **peeglid**, grammofonid jne.

Virumaa Elektri A/S.

Kivitrükikoda

J. M Ä N N I K

V a l m i s t a b
kõiksuguseid
kivitrükiteid

Tallinn, Tööstuse 23

Tel. 436-86

Posamendi-, paela-
ja trikoovabrik

A. Scheer

Tallinn, Viru t. 4

Kino «Heliose» peal, III korral, telef. 444-82

Valmistab seltsidele

lipunõõri ja narmast

Kõiksuguseid mõõblinarmaid, topse ja nõõre, siidist, puuvillast ja villast pidžaamaõarnituure ja igasuguseid muid posamenditööstuse artikleid, ka kummi- ja saapapaelu

Tellimiste täitmise kiire ja korralik
mõõdukate hindadega

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas, telefonid 22-32 ja 31-32

Võtab raha hoiule jooksvale arvele,
kindla tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laenusid. Ostab ja müüb vääripabereid. Müüb Riigi klassiloferii pileteid

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates kohtades maal.

S a a d a v a l h o i u k a r b i d.

EESTI HÜPOTEEGIPANK

Tartus, Võidu tän. 11, omas majas.

Annab linnade kinnisvarade peale pikaajalist pantlehe-laenu esimese obligatsiooni kindlustusel.

Laenult võetakse aastas 6,5% ja 1% kustutusmaksu.

Üheks kasulikemaks ja kindlaimaks rahapaigutamise vahendiks on 6% Eesti Hüpoteevipanga pantlehed. Hoiusummaomanikel on kõige kasulikum hoida raha pantlehtedes.

Pantlehtedesse paigutatud kapital on mitmekordselt kindlustatud pangale panditud kinnisvaradega, mille korrashoiu ja tule vastu kindlustamise järele valvab Eesti Hüpoteevipank.

Pantlehtedesse investeeritud kapital kannab praeguse kursi juures 6,7% aastas, mis maksetakse välja 2 korda aastas.

Pantlehti müüvad Eesti Hüpoteevipank ja kõik kodumaa suuremad rahaasutused.

JUHATUS.

Aednikud ja põllumehed!

Kui tajate, et Teie aiad ja põllud head saaki annaksid, siis ärge unustage, et meie maapind kõigil muudel soodsatel tingimustel ainult hea väetisega seda suudab. Majapidamine vajab suuremal määral lisaväetist kompostile ja sõnnikule. Selleks on

odavam põllurammu pudreid ja immutatud turbamuld.

Taimedele kõiki vajalikke toitaineid leidub nendes väetistes soodsas vahekorras ja need on taimedele kergemini kättesaadavad kui isegi laudasõnnikus.

Effetellimisi võtab vastu

Tartu Linna Pudretivabriku kontor

Kaluri t. 12 (tööstuse kõrval), telef. 2273
igal tööpäeval kella 9–13.

Tartu Vesiravila

Kliiniline ja ambulatoorne ravi

**Pikk tän. 62/64
Telefon 20-34**

**Asutus töötab
aasta läbi**

Ravitakse närvihaigusi—närvipõletikke, närvi-
halvatusi, närvivalu, närvinõrkust (neurasteeniat),
narkomaaniat, sugulist jõuetust, unepuudust, närvi-
list sügelemist; **ainevahetuse haigusi** — po-
dagraat, rasvumist, suhkurtõbe, kilpnäärme rikkeid;
liigeste ja lihaste haigusi — liigeste põle-
tikke, jooksvahaigust (reumatismi)

Ravivahendid: pärmivedeliku-, süsihappe-eks-
trakti-, soola- j. t. arstlikud vannid; charcot' j. t.
dušid; rabapakkimised; **kõrguspäike**, diatermia,
faradisatsioon, galvanisatsioon jne.; massaaž. **Gym-
nacol-Darm-Bad—soolteravimise apa-
raat** — kõhukinnisuse, kõhupõletiku ja ainevahe-
tuse haigused soolteriketete puhul

Prospektid saadetakse igal tellimisel

JUHATUS

EESTI ARSTIDE-KLINITSISTIDE ÜHINGU

ERAHAIGLA

Tallinnas, Narva maantee 6-a. Telef. 428-80

Statsionaarne ravi igal erialal

Alatine arstlik valve

RONTGENIKABINET: läbivalgustused, ülesvõtted, röntgenteraapia (ravi). Tasud vastavalt keskhai gla taksidele.

ELEKTRIKABINET: diatermia, kõrguspäike, sinine valgus, elektrivibratsioonid, neljaraku-vann, diatermia mudaga.

MASSAAŽIKABINET: üldine ja osaline massaaž.

VESIRAVILA: männiekstrakti-, meresoola-, Haapsalu tervismuda, söehappe-, pärimi- ja vahuvannid, istevann, valguskapp, aurukapp, charcot-, šoti-, kapillaar-, aurudušid.

LABORATOORIUM: kliinilised ja bakterioloogilised analüüsid ning kvantitatiivsed, keemilised ja mikrokeemilised määramised.

T. K. V.

Kookos- ja sisalvaibad Linikud ja matid

on kauniks toa ehteks

Nõudke kõikjal

A/S.

TALLINNA KOIEVABRIK

John Carr'i pärijad

Kopli tn. 33

Telef. 439-79

PUUDRIT

prantsuse lõhnaõga ja teisi

KOSMEETIKAKAUPU

kõrgeimas headuses

valmistab

KEEMIATÖÖSTUS „FEIWAL“

Tallinn, Volta 3, tel. 440-61

A/S. Eestisiid

Ketramis- ja kudumsvabrik

Seadistatud 1932. aastal

Valmistab kõiksugu riideid ja lõnga

VABRIKU LAOD:

Tallinn, Viru t. 5, tel. 447-87

Tallinn, Laadaplats 129

Tallinn, Laadaplats 177, ainult restid

Tallinn, Bekkeri as. nr. 5

Narva, Peetriplats 1

Viljandi, Tartu t. 1, tel. 30

Tartu, Poe t. 2, tel. 30-17

Petseri, Turuplats 17, tel. 1-19

Rakvere, Tallinna t. 25, tel. 4-47

Kuressaare, Lossi t. 3, tel. 1-81

Pärnu, Laidoneri t. 12, tel. 5-26

Tõrva, Tartu t. 2

Nõmme, Pärnu mnt. 94

Valga, Kesk t. 15

Kiviõli, Kiriku t. 16

Ettetellimiste vastuvõtmine

Restide müük

Enne kaaluge hästi järele, kui ostate

mööblit

S.-KARJA T. 18

J. K. KALLO

mööbliäris

leiate igal ajal korteri sisustamiseks
midagi huvitavat

Kontor

„VIRONIA“

H. Simm & Ko.

Tallinn, V.-Positi 5. Tel. 446-98

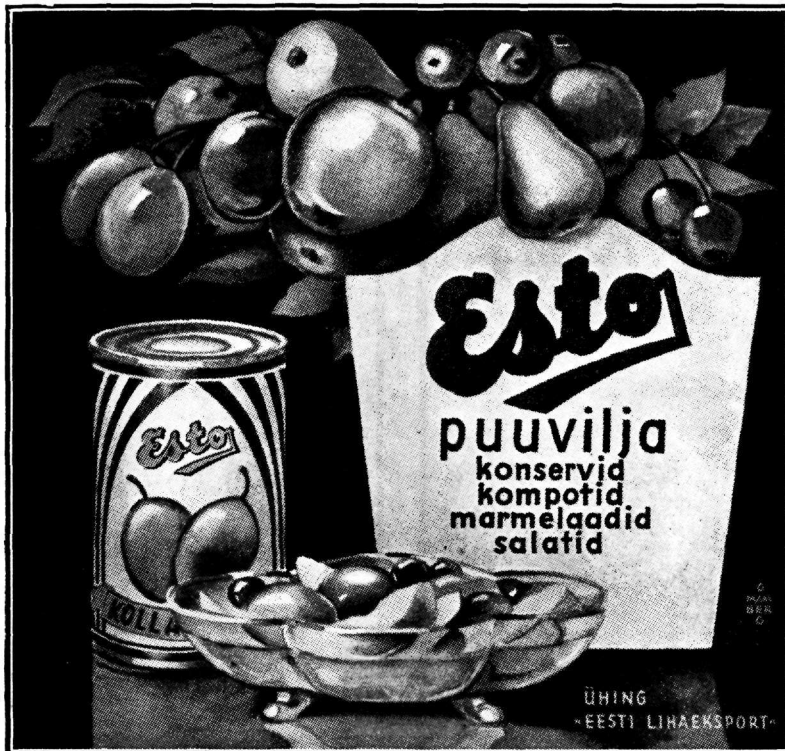
Masinad ja seaded

*naftatööstusele,
jalanõudeitööstusele*

Valamismasinad

*VIII,
tselluloosivill,
villane lõng*

*Pronks- ja alumiiniumpulbrid
Trükivärvid*

„Võin ütelda seda kinnisilmi“

WHITE HORSE WHISKY

Viljandi sae- ja jahuveski

o/ü

Lutsu veski

Mulgi t. 5, tel. 310

Ehituspuit

Kastid

Puitvill.

Jahud

Tangud

Kama

„SAKALA“

Asutanud C. R. Jakobson a. 1878

Suurim, vanim, loetavaim ja
mõjuvaim provintsileht Eestis
Ilmub neli korda nädalas:
esmaspäeval, kolmapäeval,
reedel ning laupäeval

„SAKALA PÜHAPÄEVA“

nime all.

OMA TRÜKIKODA

TÖÖ KIIRE JA KORRALIK
HINNAD SOODSAD

**TOIMETUS, TALITUS JA TRÜKIKODA
VILJANDIS,**

Lossi t 26, pstk. 32. Tel 31, 2-31 ja 4-23

Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi Kaubanduse Osakond

Viljandis, Tallinna tän. 3, telef. 6 ja 323

Müüb:

igasuguseid põllu- ja maja-
pidamistarbeid

Ostab:

põllumajapidamissaadusi

Harukauplused: Tarvastus, tel. Mustla 20; Kärstnas, tel. 8; Kõpus
tel. 5; Öisus, tel. 8; Oiul, tel. Tännassilma 6-I

**Peakaupluse juures kindlustus-
a.-s. „OMA“ Viljandi peaesindus**

A/S.

Tallinna Liimi & Kunstväetise Tehas

end. Tofer

Tallinn, Kadaka tee nr. 8. Telefon 435-31

Hind 50 senti.

POSTIMEES

Eesti vanim ja sisukaim päevaleht

KUUKIRI

LASTELEHT

on üks vanimaid ja sisukaimaid eesti noorte ajakirju.

TRÜKIKODA

valmistab igasuguseid trükitöid liht- ja värvitrükis kiirelt ja asjatundlikult.

KÖITEKODA

valmistab kiirelt kõiksugu köitetöid lihtsast köitest kuni iluköiteni.

TSINKOGRAAFIA

valmistab joon-, vörk- ja mitmevärviliseid.

„Postimehe“ töökodade tööd on hinnatud kõrgemate auhindadega, suurte kuldaurahadega.

Raamatu- ja kirjutustarvete kauplus

Tartus, Suurturg 16, telefon 22-50.

PEAKONTOR: TARTUS, ÜLIKOOLI TÄN. 21-23

Telefonid: Tartus 40-80, (kodu keskjaam), Tallinnas 436-11, 436-81